

Øyvind Salvesen

Risikotaking i klatring og sosial anerkjennelse

Et bidrag til forståelsen av den sosiale dimensjonen i frivillig risikotaking

Høgskolen i Sørøst-Norge
Fakultet for allmennvitenskapelige fag
Institutt for idretts- og friluftsfag
Kjølnes ring 56
3918 Porsgrunn

<http://www.usn.no>

© 2016 Øyvind Salvesen

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Forord

Dette mastergradsarbeidet ble påbegynt i Bø i Telemark høsten 2012. Siden den gang har oppgaven sakte, men sikkert tatt form innimellom et vell av andre klatre og fjellrelaterte prosjekter i livet mitt.

Jeg ønsker å takke min veileder Tommy Langseth for å ha penset meg inn på dette sporet fra start, samt upåklagelig veiledning helt frem mot ferdigstillelse. En stor takk rettes også til Jorunn Jette for korrekturlesing og oppmuntrende ord under innspurten.

Til slutt vil jeg takke min kjære Linda for uunnværlig støtte gjennom hele prosessen.

Den lengste taulengden i mitt liv.

Sviland, november 2016

Øyvind Salvesen

Sammendrag

Den følgende avhandlingen belyser deler av den sosiale dimensjonen knyttet til risikotaking i klatring og distribusjon av sosial anerkjennelse. Med et teoretisk fundament bestående av Pierre Bourdieus teori og begrepsapparat for sosial praksis, synliggjøres deler av verdilogikken knyttet til risiko i aktiviteten klatring. Risiko må i denne sammenhengen forstås som den subjektive risikovurderingen hver enkelt klatrer utfører i forbindelse med evalueringen av andre klatreres handlinger. Det empiriske grunnlaget for undersøkelsen består av fem semistrukturerte kvalitative intervjuer av fremtredende norske klatrere, samt et analytisk auto-etnografisk bidrag basert på egne observasjoner og erfaringer i feltet klatring. Arbeidet viser at klatrere er svært opptatt av hvordan klatring gjennomføres, eller i hvilken *stil* det er gjort. Følgende hovedtrekk er identifisert som sentrale.

- Margin i form av fysisk og erfaringsmessig balanse i forhold til den gjeldende klatreutfordringen, belønnes med kred.
- Plassering av permanente sikringspunkter (borebolter) forringer stilen.
- Uforberedte stilarter belønnes med kred i større grad enn innøvde prestasjoner. Det være seg førstebestigninger, klatring på blikk og klatring i lite kjente områder.

Hva angår risikoaspektet kan det ut i fra analyser av *stil* begrepet konstateres at økt risiko isolert sett ikke resulterer i noen sosial anerkjennelse, men at det likevel er de mer risikable tilnærmingene som anerkjennes høyest.

Arbeidet konkluderer med at de mest sentrale variablene i vurderingen av om en klatreprestasjon skal belønnes med kred eller avfeies som dumdrstig er: Subjektivt vurdert risikonivå, den gjeldende klatrers evner og tidligere meritter samt hvorvidt klatreren er å betrakte som *konsekrert*. Klatrere som har status som konsekrert later til å ha lettere for å oppnå kred og deres prestasjoner er i mindre grad gjenstand for kritiske vurderinger enn øvrige klatrere. Det foreligger flere grafiske modeller som eksemplifiserer forholdet mellom disse variablene i avhandlingens analysedel.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
Innhold	5
Innledning	7
Problemstilling	7
Begrepsavklaring	8
Moderniteten og risikosamfunnet	8
Perspektiver på risiko	9
Risikosport	12
Kred	12
Tidligere forskning	14
Motivasjon	14
Hvorfor eksisterer frivillig risikotaking?	16
Flow teorien	21
Hvor farlig er egentlig klatring?	22
Hvordan definere risikotaking i klatring?	28
Teoretiske perspektiver	30
Bourdieu og det sosiale spillet	30
Begrepsapparat	31
Hvorfor og hvordan Bourdieu?	34
Speilingsteori og signifikante andre	35
Metode	37
Valg av metode	37
Metodiske prosedyrer	38
Observasjon	44
Forskerens rolle	45
Validitet	48
Etiske vurderinger	50
Den doble sannhet	51
Analyse	52
Om vurdering av klatreprestasjoner	52
Feltet klatring	54
Verdilogikk	55
Grunnleggende meningsdannelse i klatring - Stil	57
Boltedebatten, et bidrag til glorifisering av risiko?	67
To typer risikotaking	71
Underbevisst risikoaksept	73
Ulykker	75
Sosial risiko	76
Konsekkrering	77
Friklatring i Trollveggen	79
Balanse mellom risiko og evner?	80
Kredsonen	82
Konklusjon	88
Videre forskning	91
Oppmerksomhet som biprodukt av prestasjoner	91
Utenforstående perspektiver på risikotaking i klatring	92

Stil som distinksjonsmekanisme.....	92
Nasjonale forskjeller.....	93
Litteraturliste	95
<u>Vedlegg 1: Intervjuguide.....</u>	<u>105</u>
<u>Vedlegg 2: Informasjonsskriv.....</u>	<u>107</u>

Innledning

Et bidrag til forståelsen av risikotakingens sosiale dimensjon

Dette prosjektet har til hensikt å betrakte deler av den sosiale dynamikken omkring risikotaking i klatring. At risikotaking i klatring kan resultere i anerkjennelse og kred, fremgår tydelig av informasjonsflyten som omgir aktiviteten og det er denne påstanden som på mange måter fundamentierer avhandlingens problemområde. Som klatrer selv vet jeg imidlertid også at det eksisterer en rekke kriterier knyttet til vurderingen av klatreprestasjoner og risikoen involvert i dem. Det er redegjørelse for og analyse av disse kriteriene som representerer hovedfokuset for denne oppgaven. Hva er det som avgjør om en risikabel handling i klatring blir belønnet med anerkjennelse og kred, eller blir avfeid som dumdristig?

Det har lenge vært mitt inntrykk at det sosiale spillet rundt aktiviteten klatring er en vesentlig større del av motivasjonsgrunnlaget for mange enn det som kommer frem, både innad i miljøet, men også i forskning. Min tilhørighet i feltet, samt en åpenbar mangel på konkret forskning vedrørende de sosiale aspektene knyttet til frivillig risikotaking i risikosport, er hovedårsaken til mitt engasjement omkring temaet.

Prosjektet er unikt og av faglig interesse i kraft av å være det første arbeidet som utelukkende fokuserer på det indre sosiale spillet omkring risikotaking i klatring. Klatring har også flere likhetstrekk med andre risikosporter, noe som gjør at arbeidet antas å representere et verdifullt bidrag til forståelsen av frivillig risikotaking i lignende aktiviteter.

Problemstilling

Problemområdet for denne avhandlingen ble i første omgang gjort meg bevisst gjennom samtaler med min veileder ved Høgskolen i Telemark, førsteamanuensis Tommy Langseth. Tematikken var på daværende tidspunkt ukjent for meg fra et forskningsperspektiv, men derimot godt kjent fra mitt perspektiv som aktivt utøvende klatrer. I løpet av prosjektets første fase ble det

utformet en del arbeidsproblemstillinger. Presisering av disse har ført til at følgende problemstilling utkrystalliserer seg.

Hvilke kriterier ligger til grunn for hvorvidt risikotaking i klatring resulterer i anerkjennelse og kredibilitet?

Problemstillingen baserer seg på en del forforståelser. Den viktigste av disse er kanskje hentydningen om at risikotaking i klatring kan resultere i anerkjennelse og *kred*. Videre antydes det at det ikke er noen automatikk i dette, men at visse kriterier ligger til grunn. Oppgaven tar sikte på å presentere og belyse disse kriteriene. De bakenforliggende antagelsene for problemstillingen er at kriteriene kan deles inn i to hovedgrupper, hvorav den ene antas å dreie seg om selve handlingen karakter, mens den andre handler om vurderingen av utøverens forutsetninger for nettopp denne handlingen.

Begrepsavklaring

Noen begreper er hyppigere brukt enn andre i denne avhandlingen og er tjent med en nærmere avklaring. Det kanskje mest sentrale og premissdannende begrepet i sidene som kommer er *risiko*. Før jeg går nærmere inn på min forståelse og bruk av risikobegrepet i denne avhandlingen skal vi derfor dvele litt ved det moderne menneskets risikofokus og en mulig forklaring på hvorfor ordet risiko både har blitt en del av vår dagligtale og vår selvforståelse.

Moderniteten og risikosamfunnet

Det kan argumenteres for at det moderne menneskets rivende industrielle, teknologiske og økonomiske utvikling har ført til et samfunn med økende behov for kontroll. Teknologiske og industrielle nyvinninger har helt siden den industrielle revolusjon på 1800-tallet gjort samfunnet mer sårbart og representerer nå et katastrofepotensiale. Klimatrusselen som stadig henger over oss, faren for livsstilssykdommer som følge av overflod, eller helsefaren knyttet til kjemikalier i matvarer og andre produkter vi omgir oss med, er alle klassiske

eksempler på risiko vi må forholde oss til. Dette katastrofepotensialet gjør at *feil, svikt og irrasjonalitet må begrenses* (Thelle, et al., 2001 s. 134). Til tross for å være kritisert for både teoretiske og empiriske mangler (Mythen, 2004, s. 180) viser begrepet *risikosamfunnet* introdusert av Ulrich Beck (2009) en dyster fremstilling av hvordan samfunnet i stadig større grad dreier seg om produksjon og fordeling av risiko. Bech presenterer risikosamfunnet som den historiske etterfølgeren til industrisamfunnet og hevder at teknologiske fremskritt ikke lenger er med på å øke velstand og den sosiale trygghet, men i dag representerer selve kilden til mange av samfunnsproblemene våre (Thelle, et al., 2001 s. 13).

I denne sammenhengen er perspektivet interessant fordi det sier noe om risikokulturen aktiviteten klatring foregår i. Risikotaking i klatring og andre risikosporter appellerer til et bredere publikum også utenfor miljøet som utøver aktiviteten. Et godt eksempel på dette er den utstrakte bruken av risikosport i markedsføring av alt fra forsikring til energidrikker. Kanskje er det nettopp aktivitetenes svært konkrete og håndgripelige risikobilde som bidrar til denne brede appellen. I motsetning risikosamfunnet for øvrig hvor vi må forholde oss til mer eller mindre abstrakte farer som tungmetaller i fisk eller ørsmå plastpartikler i havet, så er risikoen forbundet med for eksempel å klatre uten tau forfriskende konkret. Faller man så dør man.

Perspektiver på risiko

Risiko er som sagt det mest brukte begrepet i denne avhandlingen. I det følgende skal jeg redegjøre for min forståelse og anvendelse av begrepet. På generelt grunnlag kan vi si at all vanlig bruk av risikobegrepet tar høyde for at fremtiden er ubestemt og kan påvirkes. Det forbindes ofte med fare, tap, død, skade eller trussel og er som regel en indikasjon på uønskede hendelser (Zinn, 2008).

Menneskets forhold til risiko har endret seg enormt i den vestlige verden bare de siste par hundre årene. Tidligere tiders konkrete frykt for matmangel, pest og ville dyr er i våre dager erstattet med langt mindre håndfaste farer som gjerne beskrives ved bruk av begrepet risiko. Med det menes risiko for å få kreft, havne i en bilulykke eller miste jobben. (Thelle et al., 2001 s. 7). Det kan først og fremst være hensiktsmessig å skille mellom noen hovedformer for risiko. En naturlig

inndeling av risikobegrepet er *helseisiko, økonomisk risiko og sosial risiko*. Vi skal kort se på hver av disse.

Helseisiko

Helseisiko er kanskje den mest omtalte risikoformen og dreier seg om sannsynligheten for sykdom, helseproblemer og skader. Alle kan relatere seg til dette og derfor får denne formen for risiko mye oppmerksomhet i media og politikk. Innenfor fagfeltet medisin sies det å eksistere to oppgaver når det gjelder denne type risiko, nemlig *risikovurdering* og *risikohåndtering* (Thelle et al. 2001 s. 49). Risikovurdering dreier seg om å forutsi og vurdere sannsynligheten for sykdom, samt utsiktene til helbredelse, mens risikohåndtering går på å kontrollere den risikoen vi vet noe om samtidig som vi minimerer den vi ikke har noen kontroll over. Dette er ikke ulikt risikohåndteringen mange vil hevde foregår i klatring¹. I tillegg til den kroppslige medisinske risikoen innbefatter helseisiko også skader i forbindelse med ulykker, det være seg trafikkuulykker, idrettsskader osv. Klatrere på sin side er i tillegg til å ha høy risiko for en del belastnings og slitasjeskader i fingre, albuer og skuldre² også utsatt for mer akutte skader forbundet med ulykker i form av fall, utglidninger, steinsprang og skred.

Økonomisk risiko

En annen form for risiko som får mye oppmerksomhet i dag er den økonomiske. Tap av inntekt gjennom å miste jobben eller penger og verdier gjennom tyveri, svindel eller feilslåtte investeringer er en løpende risiko for mange. Det interessante med denne formen for risiko er at i motsetning til risiko knyttet til allmennhelse som ofte blir forsøkt minimert, så kan det å utsette seg for økonomisk risiko gjennom for eksempel å investere i aksjer, i noen tilfeller resultere i gevinst, noe som gjør at en høyere risikoaksept ofte vil praktiseres og aksepteres (al-Binali,1999). I en klatrekontekst kan økonomisk risiko være representert gjennom for eksempel utradisjonelle livsvalg hvor mest mulig

¹ Mer om dette i resultatdelen.

² (skadefriklatring.no)

klatring prioriteres fremfor fast inntekt og stabil økonomi³. Økonomisk risiko er i liten grad vektlagt i denne avhandlingen, men er likevel interessant grunnet den tilsynelatende sammenfallende risikologikken. I klatring er det ofte en nær sammenheng mellom det å utsette seg for en viss risiko eller å ta en kalkulert risiko for å oppnå suksess. Gjennom hele registeret av klatregrener kan det argumenteres for at denne logikken går igjen. I basale klatreaktiviteter som buldring⁴ og sportsklatring⁵ kan det å ta risiko for å oppnå suksess bety å hengi seg til en bevegelse og risikere fall, mens det i mer fjellpregede grener kan bety å gå for toppen av høyt fjell til tross for at værmeldingen ikke er ideell.

Sosial risiko

Den siste hovedformen for risiko i denne sammenhengen er nettopp den sosiale. De fleste av oss forholder seg til andre mennesker gjennom ulike former for sosiale forhold og nettverk forbundet med både jobb og fritid. Vi investerer av oss selv og vår tid på ulike sosiale arenaer, men dette gjør også at vi løper en viss risiko for at det oppstår uoverensstemmelser eller problemer, noe som igjen kan føre til tap av for eksempel selvfølelse, status, prestisje og respekt. På samme måte som ved økonomisk risiko kan også sosial risiko resultere i gevinster som er med på å legitimere risikoen og danner grunnlaget for en viss risikoaksept. Sosial risiko er spesielt fordi det foruten å representere en risikoform i seg selv også kan skape ringvirkninger som resulterer i både økonomisk risiko ved for eksempel at sosiale sanksjoner forringer mulighetene dine til å tjene penger (Ladegård, 2003) eller helserisiko gjennom at man kan bli mentalt syk som følge av disse sosiale problemene (Lein, 2013).

Videre bruk av risikobegrepet i denne avhandlingen sikter til det som i denne sammenhengen presenteres som helserisiko. Det er den akutte helserisikoen ved ulykker man utsetter seg for gjennom klatringen som skaper reaksjonene jeg forsøker å forklare. Når det er sagt, så er det også viktig å anerkjenne dynamikken og sammenhengen mellom de ulike risikoformene. I det fall sosial eller økonomisk risiko er tema, vil dette spesifiseres.

³ I klatremiljøet på 80 tallet i England var det et uttalt mål blant mange unge dedikerte klatrere å gå på trygd for å kunne klatre mest mulig (Moffat, 2009).

⁴ Klatring på frittstående steiner og vegger i relativt lav høyde over bakken uten tau. Ofte ved bruk av solide madrasser for å dempe fall.

⁵ Klatring med tau og permanente borebolter som sikringspunkter i veggen.

Risikosport

Begrepet risikosport er mye brukt i forskning på aktiviteter som klatring og foretrekkes også i denne avhandlingen. Det henspiller i utgangspunktet på det faktum at aktiviteten som utøves innebærer en reell fare for alvorlige ulykker, men Langseth (2012 s. 18) poengterer i tillegg et annet aspekt ved forståelsen som i denne sammenhengen anses som både treffende og sentralt, nemlig hvordan risiko i tillegg dyrkes og gis verdi innad i risikosport-kulturene. Utøvere av risikosport vil antagelig sjelden eller aldri benytte seg av begrepet muntlig, annet enn som virkemiddel i humoristisk øyemed, men de fleste utøvere vil antageligvis heller ikke motsette seg begrepsbruken verken i skriftlige sammenhenger eller dersom media eller andre utenforstående benytter det. Det sentrale i denne sammenhengen har vært å benytte det begrepet som best beskriver aktiviteten klatring ut fra et forskningsperspektiv, men som også har en viss aksept innad i miljøet.

Kred⁶

Denne forkortelsen står for kredibilitet, et annet mye brukt begrep i denne avhandlingen. Begrepet er knyttet til prestisje og høres ofte i risikosportutøveres dagligtale, også innenfor feltet klatring.⁷ I denne sammenhengen tjener det formålet å begripeliggjøre opparbeidelsen av prestisje, senere presentert som *symbolsk kapital*⁸. Det er flere årsaker til at jeg har valgt å bruke dette tilsynelatende muntlige og slangpregede begrepet fremfor andre mer formelle uttrykk. For det første er ordets direkte betydning *troverdighet*, noe jeg mener er treffende fordi det fremhever den faktiske betydningen av å motta kred i et felt. Nemlig at din troverdighet som utøver øker. Et annet poeng er overførbarheten kredbegrepet har til Bourdieus begrepsapparat. Kred eller kreditt forbindes ofte med økonomisk verdi, ikke ulikt Bourdieus kapitalbegrep. Et tredje moment er gjenkjenningfaktoren og det å bruke et dagligdags uttrykk fra miljøet en selv representerer. Vanlig bruk av begrepet forekommer ofte i forbindelse med at en utøver ønsker å uttrykke

⁶ Ytterligere utdyping av kredbegrepet kommer senere i forbindelse med resultatdelen.

⁷ Flere av mine respondenter benyttet seg av uttrykket under intervjuene.

⁸ Se teoretiske perspektiver for utgreiing av begrepet symbolsk kapital.

sin respekt og anerkjennelse i forbindelse med en annen utøvers prestasjon, tilnærming eller fremgangsmåte. *"Det skal han ha kred for"*.

Tidligere forskning

For å være sikker på at dette prosjektet oppnår sitt fulle potensiale som forskningsarbeid er det viktig å få posisjonert det i forhold til eksisterende relevante undersøkelser. Som et ledd i dette vil jeg nå greie ut om og relatere denne oppgaven til tidligere forskning. På grunn av feltet klatring sin natur har det i tillegg til forskning på aktiviteten klatring også vært naturlig å fordype seg i forskning som tar for seg andre såkalte risikosporter. Langseth (2012 s.18) poengterer at *risikosport er sporter der reell risiko er involvert samtidig med at risikotaking gis verdi og fetisjeres*. Jeg anser det derfor som sannsynlig at en viss innsikt i forskning på andre risikosporter med disse karaktertrekkene kan være verdifullt. Noe av den følgende presenterte forskningen er relevant i kraft av at den danner et bakteppe for denne avhandlingen, annen forskning er mer direkte relevant fordi den tar opp temaer som er sammenlignbare med mine. For å kunne si noe om hvorfor klatrere begår potensielt risikable handlinger har det også vært naturlig å fordype seg i et helt separat forskningsfelt, nemlig forskningen som kan si noe om hvorfor vi gjør som vi gjør.

Motivasjon

Alle handlinger utføres med bakgrunn i en eller annen form for motivasjon. Dette gjelder alt fra våre rutinemessige handlinger i hverdagen til verdens største idrettsprestasjoner. Motivasjon kan defineres som; *de biologiske, psykologiske og sosiale faktorene som aktiverer, gir retning til og opprettholder atferd i ulike grader av intensitet for å oppnå et mål* (Kaufmann og Kaufmann, 2009 s. 93). Fordi denne oppgaven til dels handler om klatreres motiver for å gjøre det de gjør, er motivasjon et viktig område og det vil derfor være naturlig å kort nevne noen av de mest grunnleggende perspektivene.

Indre og ytre motivasjon

Innenfor fagfeltet motivasjonspsykologi finnes det utallige vinklinger på motivasjon, men det fokuseres ofte på to hovedformer, nemlig den *ytre* og den *indre* motivasjonen. Ytre motivasjon dreier seg om faktorer utenfra som

påvirker din motivasjon for å gjøre noe. Dette kan for eksempel være at sosialt press, anerkjennelse eller belønninger utenfor selve aktiviteten motiverer deg til handling og et ønske om å prestere. Innenfor for eksempel idrett, trening og deler av arbeidslivet er ytre motivasjonsfaktorer i form av bonuser og belønninger meget utbredt. Bruken av premiering samt mangfoldet av priser og utmerkelse innen idretten illustrerer dette godt (Weinberg og Gould, 2011, s. 141). Innenfor mitt tema kan sosial anerkjennelse fra personer i et miljø representere en slik form for ytre motivasjon.

Indre motivasjon sikter på den annen side til den motivasjonen som oppstår når selve aktiviteten oppleves som så meningsfull, givende og stimulerende at det føles som belønning nok å utforske, lære og mestre aktiviteten. Det er en utbredt enighet både i idrett og undervisningssammenheng at det er den indre motivasjonen som i de fleste tilfeller gir de beste resultatene. Et aspekt ved indre motivasjon som ofte blir trukket frem, er viktigheten av såkalt selvbestemmelse. Teoretikere innenfor retningen kalt *selvbestemmelsesteori* peker på at alle mennesker har et grunnleggende behov for å føle seg kompetent og selvbestemt i forhold til omgivelsene. Indre motivasjon henger ofte sammen med en personlig interesse for aktiviteten, faget eller temaet og det er nysgjerrigheten og oppdagertrangen i oss som er motivasjonens brensel. Å holde på med en aktivitet fordi man fullt og helt selv ønsker det er derfor å regne som grunnleggende for den indre motivasjonen (Bråten, 2002 s. 1).

Det er i denne sammenhengen viktig å understreke at det eksisterer en viss tosidighet i dette og at det tradisjonelle skillet mellom indre og ytre motivasjon kanskje kan være for enkelt og upresist. Mer om dette i avhandlingens teoridel.

Noen ganger kan motivasjon også defineres ut fra hva som er fokuset vårt under handlingen. Innenfor *målorienteringsteori* skiller man mellom det å fokusere på mestring underveis og det å fokusere på prestasjonen.

Mestringsorientering innebærer at man tenker på mestring, oppgaveløsning og kompetanseøkning underveis i prosessen, mens *prestasjonsorientering* innebærer et fokus på det endelige resultatet og konkurranseaspektet. (Maehr og Zusho, 2009 s.78).

Målorienteringsteori er til tross for å være mest brukt på skoleundervisning og idrett også interessant i en klatrekontekst fordi begge disse dimensjonene også er å finne i en klatrers hverdag. Å bestige et fjell innebærer eksempelvis langt mer enn bare det å sette fot på toppen. Forberedelser, trening, planlegging, reisen og klatringen opp hører også med. Om man velger å betrakte dette som hindringer på veien til toppen, eller som en verdifull del av opplevelsen, vil avhenge av om man er *mestringsorientert* eller *prestasjonsorientert* (Weinberg & Gould, 2011 s.61-68).

På lik linje med en del andre beslektede risikosporter har det tradisjonelt sett i klatrefeltet vært fokusert mye på at ønsket om og motivasjonen for å klatre helst bør komme innenfra. Motivasjon gjennom for eksempel bevegelsesglede, naturopplevelser og spenning blir derfor ofte trukket frem når klatrere blir bedt om å beskrive motivasjonen for det de driver med.

Hvorfor eksisterer frivillig risikotaking?

Ved gjennomgang av de ulike risikoformene og retningene ser vi at risiko i de fleste tilfeller forbindes med noe negativt som det er ønskelig å unngå. Vi har imidlertid også sett hvordan risiko under visse forutsetninger kan resultere i en form for gevinst. Den norske risikoforskeren Gunnar Breivik (i Thelle et. Al, 2001, s. 133) poengterer at; *Når mennesker får sjanse til selv å velge risiko, utnytte mulighetene i det usikre, og opplever at de har en viss evne til å mestre, så kan risiko bli noe positivt.* At frivillig risikotaking gjennom for eksempel gambling, lovbrudd eller risikosport kan oppleves som positivt av aktørene er godt dokumentert (ibid. s. 148) og kan forklares med forskning innenfor to hovednivåer, individnivå og systemnivå. Det bør understrekes at å skille mellom forklaringer på disse to nivåene kun er å betrakte som et verktøy for forenklet fremstilling fremfor et forsøk på separasjon. Det er nærliggende å tro at frivillig risikotaking i mange tilfeller eksisterer på bakgrunn av en sammensetning av flere av disse forklaringsmodellene, uavhengig av nivå. Innenfor forskning på frivillig risikotaking finnes det en rekke forklaringsmodeller. Vi skal se nærmere på et par av disse.

Kompensasjonsperspektivet

Breivik (2007) representerer det han kaller for *kompensasjonsperspektivet* innenfor systemnivået og påpeker at det moderne samfunnet og mennesket ikke er samstemte når det kommer til risiko. Han poengterer at vi grunnet vår historiske utvikling er biologisk tilpasset et liv ganske annerledes enn det de fleste av oss lever i dag. Før den industrielle revolusjon var mennesket avhengig av å forholde seg mer direkte til sine naturlige omgivelser og gjennom dette lærte vi oss å finne balansegangen mellom trygghet og risiko. En viss grad av risikovillighet måtte til for at vi skulle få skaffet mat og få utforsket omgivelsene, mens behovet for trygghet alltid har vært en nødvendighet for å få bragt genene våre videre (ibid. s.149). Vi kan derfor si at mennesket på grunn av sin historie er risikosøkende av natur. Samfunnet, på den annen side later til å være besatt av trygghet og kontroll (Breivik, 2007 s. 15). Frivillig risikotaking kan med dette som bakteppe betraktes som menneskers forsøk på å kompensere for kjedsomheten det innebærer å eksistere i et gjennomregulert samfunn. Frivillig risikotaking gjennom f. eks. risikosport kan dermed ses på som et middel for å få tilfredsstilt et iboende og helt naturlig behov for spenning.

Et interessant skråblikk på dette finner vi hos den britiske trafikkforskeren John Adams (1995) som hevder at risiko, gevinst og tap er proporsjonale størrelser og at mange mennesker anvender en risikologikk som tilsier at dersom den opplevde risikoen minsker, så øker tilbøyeligheten til å ta sjanser. Adams (ibid.) legger blant annet ned påstand om at innføring av bilbelte har hatt liten eller ingen effekt på ulykkestallene i trafikken fordi følelsen av trygghet som bilbeltet gir på samme tid øker sjåførens tilbøyelighet til å kjøre risikabelt. Lignende tankegang er heller ikke ukjent på andre områder. En del forskning vedrørende snøskred tar for seg problematikken omkring *den menneskelige faktoren* knyttet til risikovillighet og handlinger i potensielt skredfarlig terreng. I denne forskningen indikeres det at lignende prosesser eksisterer. Det er blant annet en kjent problemstilling at lokalkjente skikjørere kan stå i fare for å undervurdere skredfaren i et heng fordi de føler seg mer komfortable som følge av sin kjennskap til plassen. Det samme er tilfelle ved

bruk av sikkerhetsutstyr. Skikjørere som utstyres seg med skredsøker⁹ og/eller skredsekk med airbag¹⁰ i forbindelse med bratt skikjøring føler seg tryggere og er muligens mer tilbøyelige til å ta en kalkulert risiko med tanke på skredfare enn skikjørere som ikke bruker dette utstyret (Temper, 2008, s. 289).

Adaptasjonsperspektivet

Ifølge teorier innenfor kompensasjonsperspektivet kan frivillig risikotaking skyldes et stadig økende behov for å unnsnippe samfunnets sikkerhetsregime for å gjenvinne utløpet for et iboende naturlig risikobehov.

Teorier innenfor det såkalte *adaptasjonsperspektivet* derimot ser heller på risikotaking som et *uttrykk for kulturelle føringer i moderniteten* (Langseth, 2012, s. 22).

Modernitetens siste fase, *senmoderniteten* defineres av noen teoretikere gjennom bruddet med det tradisjonelle og et økt fokus på individet. Frihet, individualisme og selvrealisering er grunnleggende verdier og utøvere av ulike typer risikosporter passer godt med denne profilen. Risikosportutøvere er uredde, frie, lekende mennesker som omfavner de mulighetene livet tilbyr, noe som fungerer godt som symbol på det senmoderne. Et tegn på at dette er tilfelle viser seg blant annet gjennom at risikosport får mye oppmerksomhet i media og ved at risikoaktiviteter brukes hyppig i markedsføringsøyemed. Sentrale teoretikere som Giddens (2013), Mellucci (1996) og Beck (1999) påpeker at det moderne mennesket i mye større grad enn tidligere står ansvarlige for å aktivt konstruere sin egen identitet og det med et tydeligere identitetsuttrykk enn tidligere. Det er kanskje spesielt vår tids unge voksne som merker dette best gjennom de mange valg som må fattes i forhold til utdanning, yrkesvalg og fritidssysler. At menyen for identitetsbygging har økt i omfang er det liten tvil om. Mangfoldet av valgmuligheter innenfor utdanning, fritidssysler og sosiale arenaer er tilstrekkelig bevis på dette, men det kan likevel stilles spørsmålstegn

⁹ En skredsøker eller en sender mottaker er en innretning man bærer på kroppen som til hver tid sender ut et signal. Dette signalet kan fanges opp av andre skredsøkere ved et evt. skred og bidra til å finne den skredtatte raskere.

¹⁰ De siste fem årene har skredsekker med airbag blitt et mer og mer vanlig sikkerhetsutstyr for skikjørere. Sekken har en manuell utløsermekanisme som aktiveres dersom vedkommende blir tatt av et skred. Mekanismen blåser opp en ballong som gjør at man i større grad "flyter" oppå skredet og dermed kan unngå å bli begravet i snømassene.

ved hvor betydningsfull denne endringen faktisk er for hver enkelt. Skogen (1999, s. 4) trekker frem at det foreligger lite empirisk materiale som underbygger en faktisk økning i frihet og viser til at for eksempel klassebakgrunn fremdeles har stor påvirkning på yrkesvalg og fritidsinteresser. Han mener også at en del av denne tilsynelatende forandringen i identitetsutviklingen vår kan tilskrives en middelklasse som har økt i antall og dermed naturlig nok får synligere kulturtrekk. En annen medvirkende årsak til at utviklingen portretteres som så signifikant kan spores til at journalister og sosiologer som beskriver dette fenomenet selv tilhører den ekspanderende middelklassen, hvor disse verdiene er særlig fremtredende og at de dermed kan komme i skade for å føle at denne utviklingen er mer altomgripende enn den faktisk er.

I stedet for å se på individualisering som en konkret utvikling i retning av at mennesker fullt og helt tar frie valg kan det ifølge Langseth (2012, s. 23) være fordelaktig å heller betrakte det som en form for ideologi. Vi ønsker å tro at valgene vi gjør i livet ikke er fremtvunget av sosial tilhørighet, mens de i virkeligheten er nettopp det. Ønsket mange har om å demonstrere sin identitet gjennom valg av en livsstil knyttet til f. eks. risikosport, kan ses på som et uttrykk for senmoderne strømninger hvor trenden er å bryte med det tradisjonelle, være unik, kreativ og annerledes. Det er likevel ikke alle som later til å ha like stort behov for dette.

Gerhard Schulze er en teoretiker som tar for seg endringene i det senmoderne samfunnet. Som deltakere i det han kaller *opplevelsessamfunnet* fokuserer mennesker nå ifølge Schulze (1996) på opplevelser og mer umiddelbar behovstilfredstillelse. Det interessante er imidlertid at han i sine teorier også tar høyde for at ikke alle er like opptatt av dette. Gjennom skjemaene *trivialskjema*, *høykulturskjema* og *spenningsskjema* forsøker han å kategorisere noen hovedformer for livsorientering i vår tid. I *trivialskjemaet* finner vi dem som i liten grad ønsker å skille seg ut, dette er det lave, folkelige sjiktet som ofte kan bli sett på som vulgært (Langeland, 2006, s. 102). Innenfor *høykulturskjemaet* er man mer opptatt av for eksempel klassisk musikk, kunst og teater. Disse to skjemaene har eksistert lenge og representerer i stor grad det vi forbinder med sosiale klasseskiller i samfunnet. *Spenningsskjemaet* er derimot

relativt nytt, har sitt utspring i 1950-tallets populærkultur og innbefatter blant annet den industrialiserte mediekulturen og popmusikk. Når det gjelder de tidligere nevnte senmoderne tendensene med et økt fokus på selvrealisering og individualisme, er dette fokuset særlig representert i *høykulturskjemaet* og *spenningskjemaet*. Selv om Schulzes forskning baserer seg på samfunnet i Vest-Tyskland på 80-tallet, lenge før risikosport fikk den posisjonen det har i dag, har verdilogikken ifølge Langseth (2012 s. 25) mange fellestrekk med den som dyrkes innen risikosport. Dette gjelder spesielt ønsket om å skille seg ut, bruddet med de etablerte normer og et fokus på egenopplevelse. Fremveksten av et eget *spenningskjema* og økende oppslutning omkring disse verdiene kan muligens også ses i sammenheng med den tidligere nevnte voksende middelklassen.

Som vi ser, finnes det et vidt spekter av forklaringsmodeller innenfor systemnivået. Kort oppsummert forklares frivillig risikotaking som en flukt fra et stadig mer sikkerhetsorientert samfunn, et uttrykk for kulturelle føringer i moderniteten og som en måte å bygge identiteten sin på. Det neste skrittet blir å ta et steg nærmere og se på de hvilke indre prosesser som er av betydning for menneskers frivillige risikotaking.

Risikoadferd på individnivå

Teoretiske forklaringer på individnivå vedrørende frivillig risikotaking innbefatter biologiske, psykologiske og samfunnsfaglige forklaringsmodeller. Marvin Zuckerman (1979) som opererer innenfor de to førstnevnte modellene, har forsket på risikoatferd og hvordan visse mennesker tilsynelatende er disponert for å oppsøke mer risiko enn andre. Han mener at noen mennesker har et sterkere behov for stimuli enn andre og at dette kommer til uttrykk gjennom måten de lever sine liv på. Vanlige utløp for dette behovet kan ifølge Zuckerman (2000, s. 1) være utagerende festing, ubeskyttet sex, råkjøring og gambling. Han understreker at det ikke er det å oppsøke mest mulig risiko som er målet, men at det ofte er et nødvendig onde knyttet til mange av disse stimulerende handlingene. Gjennom sine forklaringsmodeller basert på personlighetsundersøkelser hevder han at mennesker kan kategoriseres ut fra sitt behov for stimuli ved hjelp av et personlighetstrekk han kaller *sensation-seeking: the pursuit of novel, intense and complex sensations and experiences, and*

the willingness to take risks for the sake of such experience. (Zuckerman, 2000, s. 1). Personlighetstrekket kommer til uttrykk på en rekke måter og Zuckerman (1994) kategoriserer dem innenfor fem områder gjennom sin egenutviklede personlighetstest:

- Sosiabilitet. En kan starte en samtale med en fremmed på bussen.
- Nevrotisme. Angst. Vedkommende har lett for å bekymre seg og vansker med å takle stress.
- Impulsiv spenningssøking. Man kan begynne i ny jobb uten å forberede seg.
- Aggresjon og fiendtlighet. En kommer lett opp i bråk på byen.
- Aktivitet. Vedkommende gjør ting med en høy grad av intensitet.

Han mener videre at det er genetiske forskjeller som gjør at noen av oss er høystimulisøkere, andre er lavstimulisøkere og de store massene havner et sted midt imellom. Genforskning som til en viss grad underbygger en sammenheng mellom gener og risikovillighet eksisterer, og det er påvist signifikante sammenhenger innenfor blant annet narkotikamisbruk (Kreek, 2005) og økonomisk risikotaking (Kuhnen og Chiao, 2009) dessuten viser forskning på eneggede tvillinger oppdratt i samme familie at personlighetstrekk knyttet til spenningssøking er om lag 60% genetisk, noe som anses som betydelig sammenlignet med andre personlighetstrekk (Zuckerman, 2000 s. 3).

Zuckermanns forskning er begrenset til individnivå og indikerer at klatrere som tar høyere risiko enn andre i sin klatreutfoldelse er drevet av et genetisk betinget behov for spenning. Noen forskningsarbeider har de senere årene utfordret tanken om risikotakere som en homogen masse ved å vise til at individuelle forskjeller som for eksempel mestringstro og impulsivitet også er av betydning for risikovilligheten (Slinger og Rudestam, 1997), (Llewellyn og Sanchez, 2007).

Flow teorien

En annen perspektivskapende forsker for mitt vedkommende er ungarske Csikszentmihalyi som gjennom sitt arbeid har etablert det mye brukte *flow*begrepet. Teorien om flow er ment å beskrive hvordan man gjennom å

mestre en krevende aktivitet som for eksempel klatring kan oppnå en følelse av å tape bevissthet i situasjonen og at man oppslukes fullstendig av aktiviteten (Csikszentmihalyi, 1992). Teorien er å regne som et bidrag til forståelsen av den indre motivasjonen i risikosport ved å beskrive noen motiver og belønninger som ligger bak det å drive med risikofylte aktiviteter.

Andre arbeider presenterer risikotakingen i risikosporter mer i retning av et nødvendig onde som må håndteres for å kunne ta del i de fantastiske naturopplevelsene som mange av disse aktivitetene bringer med seg (Krein, 2007).

Hvor farlig er egentlig klatring?

Til tross for at mange uten å nøle, vil definere klatring som en høyrisikosport finnes det per i dag ingen kjente studier som objektivt sett har bevist at klatring kan defineres som nettopp det (Morrison, Schwarz, Schöffl & Küpper 2010 s. 658). Mangelen på en universal definisjon av høyrisikosport må ta mye av skylden for dette, men det viser likevel hvor subjektiv problematikken kan være. At klatring er en potensielt farlig aktivitet hersker det likevel liten tvil om og det finnes et stort antall registrerte ulykker på verdensbasis som vitner om farene ved aktiviteten (Lack, Sheets, Entin, & Christenson, 2012 s. 223). Mange klatrere er opptatt av å forstå risikoen knyttet til det de driver med, derfor finnes det også en rekke eksempler på mer eller mindre organiserte former for registrering og kartlegging av klatreulykker på verdensbasis. I USA samler American Alpine Club inn rapporter om ulykker fra enkeltpersoner og redningsmannskaper og en tilsvarende ordning eksisterer i Norge. Det finnes sågar mange eksempler på til dels strukturert gjennomgang og analyse av slikt materiale¹¹. Det å si noe om akkurat hvor farlig klatring er, er imidlertid ikke like lett. Utfordringene med å kvantifisere og lage statistikk av risikoen forbundet med klatring skyldes i stor grad at standardiserte metoder for klassifisering og registrering av klatrerelaterte skader og ulykker så langt har vært fraværende. I

¹¹ Se for eksempel Sedgman (2004) for en analyse av nesten 50 år med australske klatreulykker.

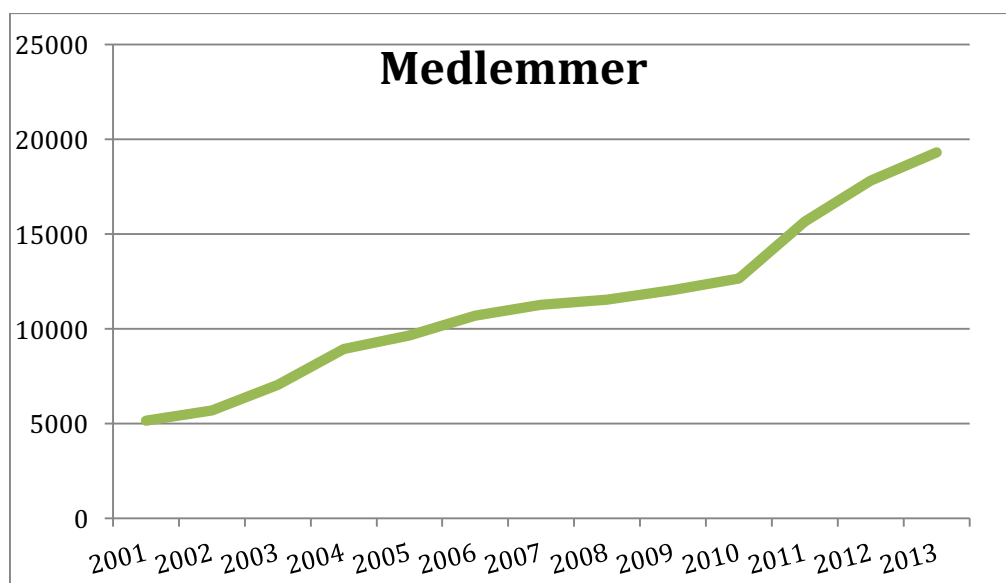
de senere år har UIAA¹² sin medisinske kommisjon utarbeidet og tatt til orde for innføring av en felles klassifiseringsordning for registrering av klatrerelaterte skader og ulykker (Schöffl et. Al 2011). Dette nettopp for å bedre mulighetene for erfaringsutveksling samt å forenkle arbeidet med å sammenligne og analysere klatreulykker i fremtiden. Siden starten av 2000 tallet har Norges klatreforbund systematisk registrert og til dels analysert norske klatreulykker¹³. Statistikken baserer seg på frivillig innrapporterte ulykker, så mørketallene antas å være store, men arbeidet gir likevel en god indikasjon på farene knyttet til klatring. Når det gjelder alvorlige ulykker og dødsfall, er statistikken imidlertid mer presis. Dette henger sammen med at disse hendelsene som regel utløser redningsaksjoner med påfølgende medieoppmerksomhet og dermed har vanskelig for å passere under radaren. Uten noen videre ambisjoner om å foreta en kvantitativ analyse av dataene som foreligger, så vil jeg i det videre komme med noen generelle betraktninger av den norske ulykkesstatistikken som kan være av betydning for denne avhandlingens premisser. Totalt er det rapportert om 30 dødsfall knyttet til klatring i NKF sin ulykkes-database de siste 15 årene. I snitt er dette nesten to personer i året. En verdifull sammenligning her ville vært og sett antallet aktive norske klatrere opp mot antallet dødsfall. Det eneste tallmaterialet som eksisterer angående antall utøvere er imidlertid Norges Klatreforbunds medlemsregistrering¹⁴.

¹² UIAA, også kjent som The International Mountaineering and Climbing Federation er en internasjonal organisasjon for klatring og fjellsport med stor innflytelse innenfor sikkerhet, bærekraft og konkurranser i klatring.

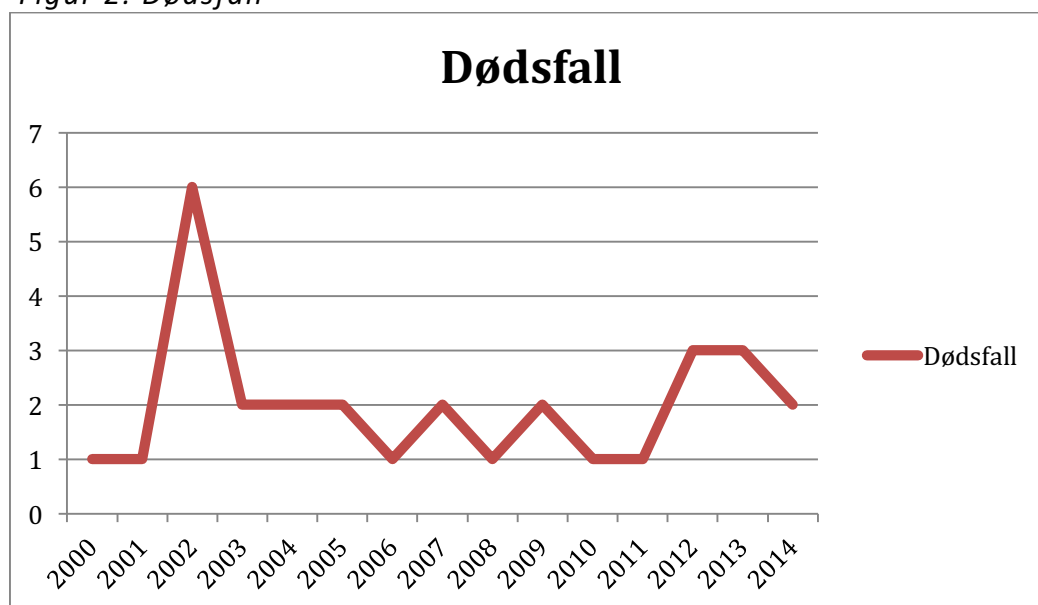
¹³ Dette innebærer enten ulykker i Norge eller ulykker i utlandet hvor norske klatrere er involvert.

¹⁴ Norges klatreforbund er et særforbund i Norges idrettsforbund. De fleste lokale klatreklubber i Norge er medlemmer av NKF og rapporterer sine medlemstall årlig.

Figur 1: Medlemsmasse NKF

Figur 2: Dødsfall

Mange klatrere bedriver sin aktivitet uavhengig av klubbvirksomhet, dette gjelder spesielt klatrere som er aktive utendørs. En direkte sammenligning av disse to grafene blir derfor lite fruktbar. Det bør også presiseres at den eksplosive tilveksten av klatrere vi har vært vitne til de siste årene i stor grad kan tilskrives en økning i utøvere innen de mer idrettslige grenene av klatring. Det være seg buldring, boltet sportsklatring og innendørsklatring. Ingen av de

hittil registrerte dødsfallene knyttet til klatring har opphav i disse aktivitetene. Modellene ovenfor vitner først og fremst om at antallet klatrere har økt betraktelig her til lands og at antallet dødsfall har vært relativt stabilt siden registreringen begynte. Foreløpig kan vi bare konstatere at klatring er en potensielt livsfarlig aktivitet. For å bli noe klokere må vi se nærmere på datamaterialet.

Første skritt i enhver risikoevaluering av klatreaktivitet er å skille mellom de ulike grenene av klatring. Ifølge Morrison et. al. (2010 s. 658) er for eksempel innendørsklatring statistisk sett tryggere enn den ikke ukjente idretten fotball. Det kan fastslås at særlig én faktor er avgjørende for alvorlighetsgraden av klatreulykker, nemlig at graden av tilrettelegging har mye å si for hvilke ulykker vi kan forvente oss. Hendelser på for eksempel et innendørs klatreanlegg, altså i meget tilrettelagte omgivelser, blir sjelden særlig alvorlige. Dette henger sammen med at omgivelsene er såpass kontrollerte at det er begrenset hva som kan skje. Kort avstand mellom boltene og sjokkabsorberende gulv er eksempler på tilpasninger som begrenser fallpotensiale og skadeomfanget innendørs. Dersom vi beveger oss utendørs, til boltet sportsklatring, som kan sies å være det neste trinnet på tilretteleggingsskalaen, så øker seriositeten på hendelsene noe. Utendørs klatring har flere faremomenter. Steinsprang, ulendt underlag og større avstand mellom boltene er noen av faktorene som er avgjørende her. Naturlig sikret klatring på klippe er neste trinn. Her bidrar for eksempel dårlige mellomforankringer og manglende sikringsmuligheter til en ytterligere økning i faregrad. I den norske statistikken er det likevel ennå ikke registrert noen dødsulykker i disse omgivelsene. Ulykker med dødelig utfall finner vi først når det begynner å bli snakk om klatring i fjellvegger, over flere taulengder og høyere til fjells. Her er vinterklatring på is også representert. Dette er for øvrig klatregrenene denne oppgavens empiri tar utgangspunkt i. Ulykker i disse omgivelsene blir fort alvorlige av flere årsaker. Farene i disse minimalt tilrettelagte omgivelsene er mer uforutsigbare, hjelpen er ofte lenger unna og ytterligere faremomenter som f. eks. nedkjøling og høyde spiller inn. Ut ifra en gjennomgang av Norges klatreforbunds ulykkesstatistikk later det til at de mest

alvorlige ulykkene inntreffer i forbindelse med fjellklatring, alpinklatring og isklatring.

Siden det er mange flere som klatrer innendørs enn utendørs, er hendelser inne likevel overrepresentert i statistikken. Intuitivt kan det derfor virke som at risikoen for ulykker er høyere innendørs enn utendørs. For å få et mer presist risikobilde må vi derfor kartlegge timerisikoen, altså hvor farlig en aktivitet er per tidsenhet (Thelle et. Al. 2001 s. 141). For å finne ut av dette er vi avhengige av å vite hvor mange timer hver enkelt person faktisk klatrer. I et forskningsprosjekt på risiko i innendørsklatring benyttet Schöffl et. al. (2013) det elektroniske registreringssystemet til et klatresenter for å fastslå klatretid. Kombinert med et strengt regime for innrapportering av uønskede hendelser gav dette veldig presise data og resulterte i en timesrisiko på 0.02 skader per 1000 timer med klatreaktivitet. Å oppnå like eksakte data fra klatring utendørs er grunnet mangel på tidsdata vanskelig. En vanlig løsning på dette problemet er å stipulere gjennomsnittlig tidsbruk for de ulike grenene av klatring for så å beregne ut ifra dette. I den følgende tabellen presenteres et utvalg timesrisikoestimer slik de fremstår i Scöffl et al. som systematisk har gjennomgått mye av risikoforskningen som foreligger på klatring (2010)

Idrett	Skader per 1000 timer
Rugby (amatør, konkurranse)	283
Håndball (Kvinner, konkurranse)	50
Naturlig sikret klatring (for 20 år siden)	37,5
Kite surfing	7
Isklatring	4,07
Konkurransesklatring	3,1
Ski/snowboard	1
Fjellklatring og naturlig sikret klatring	0,56
Surfing	0,41
Innendørsklatring	0,027 --> 0.079

Som vi ser kommer klatring godt ut i forhold til mange andre svært vanlige idretter når det gjelder skadehyppighet. En vesentlig forskjell er imidlertid at

visse typer klatring også innebærer en ikke ubetydelig dødsrisiko. Tallfesting av dødsrisikoen knyttet til klatring er også forsøkt gjort i en del sammenhenger. Schussman et al. (1990) fant, basert på data samlet inn i Grand Teton nasjonalpark, en timesrisiko for død ved alpinkinglatring på 0,13 dødsfall per 1000 timer. I en undersøkelse fra Mt. Cook på New Zealand fant Malcom (2001) tilsvarende tall (0,12 per 1000 timer). Timesrisikoestimer som disse er av tidligere nevnte praktiske årsaker foreløpig sjeldne. Mer vanlige former for tallfesting av risiko finner vi i forbindelse med høydeklating i Himalaya hvor dødsrisiko ofte regnes i prosentandel dødsfall per forsøkende klatrer eller per klatrer som nådde toppen. Mount Everest hadde eksempelvis i perioden 1921-2006 en dødsrate på 1,3% per forsøkende klatrer (Firth, Zheng & Windsor, 2008).

For å samle trådene litt kan vi ta utgangspunkt i en mye brukt, men omdiskutert ligning for teoretisk vurdering av risiko. Ligningen representerer et svært positivistisk syn på risikovurdering, et syn som for øvrig er relativt vanlig i HMS arbeid i en del norske bedrifter. Ligningen skaper en illusjon av at risiko er noe som kan beregnes og tallfestes, noe mange klatrere og ekstremisportutøvere vil si seg uenig i. Her tjener den sitt formål ved å demonstrere hvordan klatreaktivitet tar seg ut i mer formelle former for risikovurdering;

risiko = sannsynlighet x konsekvens. Siden utøvelse av aktiviteten klatring nødvendigvis innebærer å oppsøke høyder utover det menneskekroppen kan tåle å falle fra, vil ytterste konsekvens av at noe går galt i mange tilfeller være død. Til tross for lav sannsynlighet vil derfor restrisikoen alltid inneha potensialet for et svært alvorlig utfall. Til forskjell fra andre risikable idretter kan vi også konstatere at faremomentene i klatring er svært visuelle. Alle skjønner konsekvensen av et fall til bakken og dette er noe som bidrar til å opprettholde bildet mange har av klatring som en høyrisikosport. Vår iboende biologiske frykt for høyder forsterker dette ytterligere. Usikkerhet og mørketall til tross, kartlegging og forskning på risiko knyttet til klatring eksisterer og viser at det er en potensielt risikabel aktivitet som også innehar en ikke ubetydelig dødsrisiko.

Hvordan definere risikotaking i klatring?

I begrepsavklaringen så vi på hvordan risiko, på generelt grunnlag, kunne defineres og kategoriseres. Å definere risiko i en klatrekontekst er utfordrende av flere grunner. Det største problemet er at klatrere er svært forskjellige og hva som vurderes som risikabelt avhenger av vedkommende sin kunnskap og individuelle risikoaksept. To klatrere som klatrer samme rute vil ofte oppleve den vidt forskjellig avhengig av deres kunnskap, evner og psyke¹⁵. Det samme er tilfelle for enhver klatrer som skal vurdere en klatreprestasjon. I feltet klatring finnes det mange måter å bruke risikobegrepet på. Innenfor grenen *høydeklating* jamfører man antall dødsfall med suksessraten på ulike fjelltopper for å tallfeste risikoen til hvert enkelt fjell (Salisbury og Hawley, 2007). En mer allmenn og ganske beskrivende tilnærming er likningen: *Risiko* = sannsynlighet x konsekvens. Denne definisjonen er god fordi mange klatrere liker å poengtere at det er viktig å skille mellom nettopp risiko og konsekvens. Selv om konsekvensen av et fall for eksempel ved frisoering¹⁶ er fatal, så betyr ikke det nødvendigvis at risikoen er høy. Variabler som klatringens vanskelighetsgrad, vedkommende sin margin, steinens kvalitet, vær og øvrige forhold må også tas i betraktning for å si noe om sannsynligheten for at noe kan komme til å skje. Vi kan si at opplevd risiko ikke nødvendigvis samsvarer med den faktiske risikoen. Det er forståelsen av dette som ofte skiller hvordan utenforstående kontra klatrere vurderer klatrerelatert risiko.

Min forståelse av og tilnærming til risikobegrepet i denne avhandlingen er myntet på klatreres egen bruk av begrepet. Denne bruken, eller kanskje mer presist unnvikelse av bruk, preges ofte av det Grimeland (2004, s. 208) kaller for *et mystikkens slør*. I beretninger om vanskelig, tynt sikret og farlig klatring kan mer diffuse ord og vendinger ofte brukes for å gi rom for tilhørernes egen tolkning. En taulengde kan for eksempel omtales som *seriøs, interessant* eller *krevende*, men sjeldent risikabel eller farlig. I hvilken grad en handling i klatring innebærer faktisk risiko er vanskelig, om ikke umulig å stadfeste. I dette

¹⁵ "Psyke" er et begrep i klatring som beskriver evne til å holde hodet kaldt i en presset, skummel eller potensielt farlig situasjon. En klatrer kan sies å ha "god psyke" eller "dårlig psyke". "Jeg psyket ut" er også vanlig bruk av begrepet.

¹⁶ Frisoering innebærer å klatre uten tau så høyt over bakken at det ikke lenger kan defineres som buldring. Buldring er klatring på steiner og lavere vegger uten bruk av tau, men ofte over sjokkabsorberende matter.

arbeidets tilfelle er det er uansett den opplevde risikoen som har vært sentral. Det er altså i hvilken grad en handling vurderes som risikabel av andre som er viktig. På bakgrunn av mitt respondentutvalg sitt erfaringsnivå er det uansett naturlig å anta at et visst samsvar mellom opplevd og faktisk risiko eksisterer.

Teoretiske perspektiver

I mitt arbeid mot en dypere forståelse av koblingen og dynamikken mellom risikotaking i klatring, anerkjennelse og kred har jeg funnet god støtte i eksisterende sosiologisk, psykologisk og antropologisk kunnskap. I det følgende vil jeg gjøre rede for hvilke teoretiske perspektiver og begreper som danner grunnlaget for mine undersøkelser. Kapittelet er ment som en begrunnende redegjørelse for anvendte perspektiver og begreper i påvente av ytterligere teoretiske referanser i avhandlingens resultatdel.

Bourdieu og det sosiale spillet

Avhandlingens teoretiske fundament består i hovedsak av sosiologen Pierre Bourdieus sosiologiske teori eller det vi i empirisk sammenheng kan kalle *tankeredsaker* (Bourdieu & Wacquant 1992: 160). Tilnærmingen til temaet klatring har skapt et behov for en teori med evne til å forklare en subkultur med tydelige indre hierarkier, kontinuerlige maktkamper og aktører med et tilsynelatende dypt motivert begjær for å bedrive aktiviteten. Klatring later til å være en aktivitet hvor aktørene motiveres av en slags indre logikk som bare i svært begrenset grad er tilgjengelig for utenforstående. Til tross for sin opprinnelse i analyser av etterkrigstidens Frankrike tilfredsstiller Bourdieus teori og begrepsapparat i stor grad behovet. Den har ved flere anledninger tidligere også vist seg å være anvendelig i studier av mer spesifikke samfunnsområder¹⁷, inkludert studier innenfor risikosport.¹⁸ Hovedårsaken til Bourdieus egnethet for mitt vedkommende er at hans relativt lettfattelige og universelle begrepsapparat nesten umiddelbart gir mening når det anvendes på klatring. Essensen er at man i klatringens sosiale sfære er opptatt av handlinger, væremåter, fremtreden og hvilken verdi disse eventuelt har. Bourdieus teori evner å begripeliggjøre verdiene og hvordan det sosiale miljøet har betydning for både dannelsen og distribusjonen samt betydningen av disse verdiene.

¹⁷ Se blant annet: Dahl (2009) som har sett på interessedspillet i organisasjonen NF (Norsk Fjellsportforum), Odden (2008) i en studie av endringer i friluftslivet og Singsaas (2004) som har forsket på kvinner i friluftsliv mot slutten av 1800-tallet.

¹⁸ Langseth (2012) har brukt Bourdieu på undersøkelser av verdisystem i risikosportene basehopping og surfing.

Begrepsapparat

Bourdieu's teori og begrepsapparat spinner ut i fra et ønske om å forklare hvordan sosialt liv er organisert og hvordan mennesker handler. Det er viktig å presisere at begrepene må ses i sammenheng med hverandre og at bruken av dem først og fremst bærer frukter i møtet med konkret empirisk materiale (Wilken, 2006: 37). Begrepene *felt*, *habitus*, *symbolsk kapital* og sammenhengen mellom dem er de mest sentrale begrepene jeg har benyttet meg av, og er ifølge Bourdieu (2002) nødvendig for å forstå all sosial praksis.

Habitus

Alle mennesker, også klatrere, interagerer med sine omgivelser på bakgrunn av sin egen forståelse av situasjonen de befinner seg i. *Habitus*begrepet omhandler nettopp denne forståelsen. De mentale disposisjonene i oss, våre kroppslige erfaringer og vår sosiale forankring er alt en del av vår *habitus* og farger våre handlinger i møte med verden (Wilken, 2006: 42). Habitus kan beskrives som våre iboende handlingsrammer som påvirker alt vi foretar oss. Klatrerne jeg har vært i kontakt med i løpet av prosjektet har gjennom sin oppvekst og sosialisering fått formet sin egen unike habitus. Alle holdninger, ønsker og beslutninger farges av disse iboende strukturene og er avgjørende for hvordan vi oppfatter og handler. Klatrere har imidlertid også gjennom å være sosialisert inn i feltet klatring en habitus som ligner på andre klatreres og som derfor til en viss grad kan betraktes på gruppenivå (Langseth, 2012: 37). Det er en del å være bevisst på i forbindelse med begrepet. Først og fremst er det viktig å anerkjenne at habitus representerer ubevisste strukturer i oss. Dette innebærer at våre handlinger ikke kan tilskrives holdninger og begjær alene, men også må ses i lys av en sammensatt habitus. En klatrers habitus kommer til uttrykk blant annet gjennom hvordan vedkommende klatrer og hvilken tilnærming som er fremtredende i hans eller hennes klatring. Er klatringen preget av å være støtende¹⁹ eller nølende? Dette kan argumenteres for å være en del av habitus som i stor grad er preget av oppvekst og påvirkning fra tidlige sosiale miljøer. På

¹⁹ Støtende klatring vil si å klatre på måte som signaliserer fryktløshet og effektivitet. Å klatre langt mellom sikringene eller å søke oppover i stedet for å nøle når situasjonen blir vanskelige er eksempler på dette. Støtende klatring er synonymt med potensiell risikabel klatring gjort på en modig, selvsikker og fryktløs måte.

den annen side er klatreres ambisjoner og drømmer en del av habitus som i større grad kan spores til sosialiseringen som har foregått i feltet klatring. En drøm mange fremadstormende klatrere har er å bestige den nesten tusen meter høye fjellveggen Mongejura i Romsdalen. Et eksempel på noe det er vanskelig å spore tilbake til vedkommende sin oppvekst. Dette er åpenbart en del av habitus og et klatremål som har sammenheng med sosialisering inn i feltet klatring med dets vurderingsformer og verdier.

Et annet sentralt moment er at habitus aldri stagnerer, men kontinuerlig påvirkes og forandres av de vurderingsformer og verdier som råder i feltet. Denne tosidigheten gjør at vi kan si at habitus både genererer og er generert av feltet (Prieur & Sestoft, 2006). Den kontinuerlige utviklingen av klatreres habitus viser seg i feltet klatring gjennom endringer i utstyr, tilnærming og stil. For ti år siden var det for eksempel svært vanlig å klatre is med håndstroppe på øksene og å henge seg opp i øksene for å hvile underveis. I dag er dette helt avleggs og ikke bare klatrer de fleste i dag uten håndstroppe, men det å hvile underveis blir også sett på som dårlig stil²⁰. Dette er et godt eksempel på hvordan feltet er i kontinuerlig utvikling.

Felt

Utgangspunktet for Bourdieus *felt*begrep er en sosial arena hvor det foregår kamper om symbolske eller materielle interesser som er felles for alle aktørene i det gitte *feltet*. Metaforen om "*spillet*" er mye brukt fordi den tydeliggjør konkurranseelementet, tilstedeværelsen av udiskutable "*spilleregler*" (*doxa*) samt at det finnes innsatser og gevinster (Bourdieu og Wacquant, 1992:97-98). Et sentralt poeng i Bourdieus teori er at bevisstheten omkring spillet er minimal. Bourdieu (1998) beskriver det som en sosial illusjon (*illusio*) hvor feltets spilleregler (*doxa*), er så inkorporert i aktørenes habitus at de blir sett på som naturlige. Det er dette som gjør at deltakelsen og engasjementet i aktiviteten oppleves som så meningsfylt. Å definere klatring som felt, er imidlertid ikke uproblematisk. Begrepet var i utgangspunktet ment å beskrive relativt brede

²⁰ Såkalt *leashless* eller stroppløs klatring dukket opp som et resultat av at nye klatreøkser med ergonomiske håndtak ble tilgjengelige på markedet. Dette muliggjorde en friere form for isklating med mange likhetstrekk med ordinær friklating på klippe.

områder av samfunnet, som for eksempel det politiske felt eller litteraturfeltet. Klatring blir i denne sammenhengen å betrakte som et svært smalt felt, men valget kan likevel legitimeres. Det er for det første åpenbart at klatrere deler en felles logikk og et verdsett som i stor grad stilltiende aksepteres av alle. Praksisen omkring fribestigninger²¹ av klatreruter, hvor visse kriterier må oppfylles, illustrerer dette godt. Slike spilleregler er godt forankret i feltet klatring og er et resultat av tidligere interne maktkamper. Man trenger nemlig ikke lete lenge for å konstatere at det i feltet klatring kontinuerlig foregår kamper om definisjonsmakt, eksempelvis i forhold til hva som er "god stil"²². Historisk finnes det mange eksempler på hvordan kamper i feltet klatring har resultert i endringer i hva som er akseptert praksis. Et godt eksempel på dette er boltedebatten²³ i Norge på 80 tallet, som resulterte i en omfattende endring i hvordan klatring i lavlandet ble praktisert (Grimeland, 2004). Det skal også nevnes at en smalere bruk av feltbegrepet har vist seg verdifullt i en rekke andre arbeider med direkte relevans for meg. Deriblant Langseth (2012) som benytter feltbegrepet på henholdsvis surfing og basehopping i sitt arbeid på verdssystemer i risikosport.

Innenfor tidligere nevnte motivasjonsteori har vi snakket om indre og ytre motivasjon. Med habitus og felt begrepet tatt i betraktning begynner vi å ane litt av kompleksiteten og hvorfor et definert skille mellom indre og ytre motivasjon kan fremstå som noe upresist. Som vi nå har sett så vil verdier i feltet, verdier som tradisjonelt sett har blitt betraktet som en ytre motivasjonsfaktor også dukke opp igjen som en indre motivasjonsfaktor gjennom at feltets verdier er inkorporert i en utøvers habitus. Det kan derfor

²¹ En godkjent fribestigning av en rute innebærer å starte med tauet på bakken og komme seg til toppen uten å belaste sikringspunktene man klipper tauet inn på underveis.

²² "God stil" er et mye brukt begrep i klatring som ofte sikter til hvilke fremgangsmåte som er brukt i forbindelse med en klatretur. På generelt grunnlag kan det hevdes at raskere og lettere tilnærminger i stor grad betraktes som bedre stil, selv om også andre kriterier som grad av overskudd, friklating uten belastede sikringspunkter og eliminering av kunstige sikringspunkter (les. borebolter) også veier tungt. Stil begrepet blir ytterligere redegjort for i analysedelen.

²³ Boltedebatten i klatring spinner omkring to tradisjoners måter å "sikre" en klatrerute på. Den tradisjonelle naturlig sikrede klatringen sikres ved hjelp av medbrakt utstyr som plasseres i sprekker og svakheter i fjellet for så å fjernes igjen etterpå, mens boltet sportsklatring sikres ved å klippe seg inn i allerede fastmonterte bolter langs klatreruten. Se for eksempel Bergen klatreklubb (2003, s.82), Strømme (2004, s. 212), Grimeland (2004, s. 192) eller Norsk Tindeklub (2009).

argumenteres for at en klatrer som tilsynelatende drives av en indre motivasjon likevel streber etter det samme som feltet anerkjenner som verdifullt. Det er ikke dermed sagt at begrepene indre og ytre motivasjon ikke er fruktbare, men det er viktig å være bevisst tosidigheten og sammenhengen mellom dem.

Kapital

Bourdieu's kapitalbegrep dreier seg i utgangspunktet om ulike former for verdier som har innvirkning på menneskers sosiale relasjoner. Kapitalbegrepet innbefatter i tillegg til begrepets økonomiske betydning også henholdsvis *kulturell* og *symbolsk kapital*. Utgangspunktet for Bourdieus teori var som nevnt etterkrigstidens Frankrike hvor kunnskap om høykulturell smak og preferanser ble verdsatt, og det er dette som er utgangspunktet for den *kulturelle kapitalen*. Kjennskap til den riktige smaken av musikk, kultur eller litteratur var og er fortsatt i våre dager verdifullt og dermed en form for kapital. I tillegg opererte Bourdieu med en tredje, mer generell form kalt *symbolsk kapital* som er den jeg hovedsakelig benytter meg av. Den representerer det som illegges verdi i form av praktisk anerkjennelse innen et gitt felt (Bourdieu, 1999 :251). I mer dagligdagse termer kan *symbolsk kapital* beskrives som prestisje, omdømme eller anerkjennelse (Skot-Hansen, 1992: 7). Å klatre en lang, krevende og potensielt farlig fjellvegg²⁴, gir bare mening²⁵ dersom det finnes noen andre som anerkjenner at handlingen har verdi. Ved å være en del av *feltet* klatring blir handlingen meningsfull, tilført verdi og kan i tråd med Bourdieu (1999: 251) defineres som en form for *symbolsk kapital*. Begrepet er for mitt vedkommende et svært egnet verktøy for å begripeliggjøre tanken om hvordan noen handlinger kan tilkjennes verdi i feltet klatring.

Hvorfor og hvordan Bourdieu?

Feltet klatring, slik jeg kjenner det, er i aller høyeste grad en sosial arena. En av hovedårsakene til å bruke Bourdieu i dette arbeidet, ligger i hans evne til å forklare nettopp denne sosiale dimensjonen og hvordan den kan påvirke

²⁴ Gitt at det er gjort i god stil.

²⁵ Mening kan bety så mangt, men sikter i denne sammenhengen til mening i form av sosial anerkjennelse og prestisje for eksempel innad i en subkultur.

aktørers motivasjonsgrunnlag. Bourdieu vektlegger hvordan motivasjonen for å bedrive en aktivitet kan stamme fra feltets egen logikk, noe jeg opplever som relevant i forhold til klatring.

Bourdieu blir ofte kritisert for i for stor grad å fokusere på tregheten og det ubevisste i det å bli sosialisert inn i et felt, uten egentlig å fremlegge noen dypere forklaring på hvordan sosialiseringen foregår. Mange som klatrer, inkludert flere av mine respondenter, begynte med klatring i voksen alder, så perspektiver på hvordan voksne tilegner seg de mentale strukturene som bor i klatrefeltet har vært nødvendig. For å supplere Bourdieu på dette området har jeg derfor støttet meg til teoretikeren George Herbert Mead, som i større grad tar for seg selve sosialiseringen.

Speilingsteori og signifikante andre

Hvordan internaliserer en vordende klatrer de verdier som er gjeldende i klatrefeltet? Hvilke prosesser gjør at en aktør i for eksempel klatrefeltet aksepterer og adopterer holdningene som råder? Innenfor retningen *symbolisk interaksjonisme* blir det fokusert på hvordan vi tolker virkeligheten vår ut i fra menneskene rundt oss, deres handlinger og den sosiale interaksjonen som foregår. Mead (1934: 138) har gjennom sitt arbeid innenfor denne retningen bidratt med teorier om hvordan det *objektive selvet* blir til. Han mener at dette foregår gjennom en tredelt prosess. Først adapterer vi handlinger og adferd vi ser hos andre, deretter blir vi bevisste på de andre og deres handlinger før vi til slutt blir bevisste på oss selv og våre. Gjennom dette blir vi også i stand til å betrakte oss selv med andres øyne. (Mead, 1978: 134-137). Videre tar Mead utgangspunkt i et tredelt selv. *Jeg* selvet reagerer bare på omgivelsene, *Meg* selvet er vår egen oppfattelse av oss selv myntet på sosiale erfaringer, mens *Den generaliserte andre* representerer vårt inntrykk av andres forventninger til vår adferd (Collins og Randall, 1994). Hva vi mener forventes av oss gjennom *Den generaliserte andre* vil variere alt ettersom hvilken sosiale situasjon vi befinner oss i. Under en typisk norsk busstur hvor sosial interaksjon kan sies å være begrenset har vi for eksempel ganske andre forventninger til menneskene rundt oss enn i et bryllup.

Ut ifra dette har også tanken om og begrepet *Signifikante andre* vokst frem (Imsen, 2005: 420)²⁶. Begrepet sikter til personer i vårt primære sosiale nettverk hvis meninger om våre handlinger er av spesielt stor betydning for oss. Perspektivet er relevant for min studie fordi det bidrar med en teoretisk dimensjon til hvordan klatrere speiler seg i andres reaksjoner på egne handlinger, og hvorfor meningene til enkelte personer betyr langt mer enn andres. Som Grimeland, 2004 s. 236 så treffende poengterer det: *Det er kjennerens anerkjennende nikk som har betydning i klatringens eget sosiale liv.*

²⁶ Mead blir ofte kreditert for å være skaperen av dette begrepet. Dette har imidlertid vist seg å ikke være tilfelle, men et resultat av utstrakt feilsitering (Rye, 2013).

Metode

En viktig del av ethvert forskningsprosjekt består i å tydeliggjøre hvilke fremgangsmåter som er brukt i forbindelse med innhenting og tolkning av det empiriske materialet. I det følgende kapittelet vil jeg derfor belyse og begrunne de metoder og teknikker som er brukt, noen generelle betraktninger omkring validitet vil berøres og avslutningsvis vil jeg komme med noen erkjennelser og refleksjoner omkring min rolle som forsker i et felt jeg opplever å være en del av. Studiens empiriske data består av fem kvalitative intervjuer av relativt profilerte norske klatrere.

Valg av metode

Målet med prosjektet har vært å øke forståelsen omkring de sosiale prosessene som foregår i feltet klatring, nærmere bestemt prosessene knyttet til vurdering av klatreprestasjoner og risiko. Min tilnærming til dette har bestått i å intervju klatrere, samt observere dem i relevante sammenhenger. Videre har jeg ved hjelp av blant annet Bourdieus teoretiske perspektiver analysert beskrivelser og hendelser med sikte på ytterligere forståelse. Bakgrunnen for denne kvalitative tilnærmingen til problemstillingen grunner i et behov for empirisk dybde. Ifølge Holme og Solvang (1996) er siktemålet med en kvalitativ undersøkelse å bedre forståelsen av et forhold. Gjennom målrettede intervjuer fundamentert på egen tilhørighet og innsikt i feltet, har håpet vært å trenge forbi et allment tilgjengelig ytre og inn til utøvernes egne historier og refleksjoner omkring risikotaking som variabel i distribusjonen av anerkjennelse og kred. Videre har jeg i tråd med den hermeneutiske vitenskapstradisjonen også tatt sikte på fortolkning av materialet gjennom en sirkulær prosess ofte referert til som den hermeneutiske sirkel (ibid.). Denne prosessen omfatter helheten i det å fortolke empirien helt fra min vurdering av respondentens bakgrunn, situasjon og intensjon videre til den konkrete vurderingen av intervjuet og til slutt gjennom min egen selvrefleksjon. Når bevisstheten omkring dette blir en del av fortolkningsprosessen, så benyttes den hermeneutiske sirkelen. Forståelsen av empiriens enkeltdeler bidrar igjen til å danne et bedre bilde av helheten. Jacobsen (2005) omtaler dette uklare skillet mellom planlegging, gjennomføring og analyse som en av de sterkeste sidene ved den kvalitative tilnærmingen.

Metodiske prosedyrer

Intervjuer

Utgangspunktet for mitt valg av kvalitative forskningsintervju som metode er i første rekke ønsket om innblikk i klatreres perspektiv på egen tilværelse. Intervjuene jeg har gjennomført kan i tråd med Kvale & Brinkmann (2009) betegnes som *semistrukturerte*. Dette vil i praksis si at intervjuene ble gjennomført med støtte i en *intervjuguide*²⁷ (se vedlegg 1). Denne var utformet med bakgrunn i problemstillingene og forskningsspørsmålene mine og inneholdt en rekke temaområder samt forslag til spørsmål som jeg ønsket å få svar på i løpet av intervjuet. Intervjuguiden ble ikke fulgt slavisk, men fungerte snarere som et utgangspunkt. I intervjuer med pratsomme respondenter hjalp den meg å holde den røde tråden i samtalen, mens den i tilfeller med beskjedne intervjuobjekter fungerte som et hjelpemiddel for å holde samtalen i gang. Selv om intervjuguiden var utarbeidet på forhånd er det ikke dermed sagt at informasjon utover det som ble berørt i denne har falt bort. Det har gjennom hele prosessen med datainnsamling vært viktig for meg å være åpen for og ta tak i nye momenter som måtte dukke opp i samtalen med respondentene. For å dra nytte av erfaringer jeg gjorde meg i løpet av i intervjuene har jeg også gjort flere mindre endringer på intervjuguiden underveis. Dette kan ses på som et ledd i den tidligere nevnte hermeneutiske sirkel.

Prøveintervju

Etter å ha utarbeidet første utkast av intervjuguiden ble det gjennomført et prøveintervju. Hensikten her var både å gjøre meg noen erfaringer knyttet til selve intervjuhåndverket, men også å se hvordan intervjuguiden fungerte i praksis. Respondenten ved prøveintervjuet var en bekjent klatrer fra min omgangskrets, noe jeg ser på som verdifullt grunnet den svært åpne og ærlige evalueringen vi kunne ha i etterkant. Erfaringene fra dette prøveintervjuet resulterte i noen endringer i intervjuguiden. Rekkefølgen på temaene ble justert for å forenkle oppfølging underveis og intervjuguiden ble mer spisset inn mot temaet. I tillegg ble det gjort noen praktiske justeringer knyttet til selve gjennomføringen. Jeg oppdaget blant annet at båndopptakeren ikke fungerte

²⁷ Vedlegg 1

tilfredsstillende samt at noe av informasjonen jeg gav innledningsvis om mine forventninger til intervjuets gang viste seg å virke anstrengende på vedkommende.

Utvelgelse

De intervjuede klatrerne ble valgt ut med utgangspunkt i visse kriterier. Først og fremst var det ønskelig å komme i kontakt med personer med en sterk tilknytning til feltet og med et dypt engasjement for en eller flere av grenene kileklatring²⁸, isklatring²⁹ og alpinklatring³⁰. Dette skyldes hovedsakelig at risikoaspektet i disse aktivitetene kan defineres som mer fremtredende enn i for eksempel de langt mer populære grenene sportsklatring³¹ og buldring³². Valget representerer imidlertid også en bevisst avgrensning av undersøkelsen. Et tredje kriterium fra min side var at respondentene skulle kunne defineres som mer eller mindre fremtredende personligheter i det norske klatremiljøet. Tanken bak dette bygger på en antagelse om at sentrale skikkelser i miljøet blir sett opp til og dermed innehar holdninger som er toneangivende for øvrige klatrere i feltet, altså aktører med antatt definisjonsmakt i feltet klatring. Disse ønskene førte etter hvert til en gjennomgang av diverse utgaver av tidsskriftene *Norsk Klatring*³³ og *Tidsskrift for Norsk Alpinklatring*³⁴ på søken etter intervjuobjekter. Ut over dette, ble intervjupersonene valgt etter tilgjengelighet.

²⁸ Klatring som hovedsakelig sikres med medbrakt utstyr som fjernes etter bruk.

²⁹ Klatring på frosne fossefall og vannsig vinterstid.

³⁰ Klatring i høyfjellet under alle årstider med varierende innslag av is, snø og klippe.

³¹ Klatring på etablerte lavlandsklipper med fastmonterte borebolter til sikring.

³² Klatring på opp til 4-5 meter høye klipper eller frittstående steiner uten tau, men ofte med solide madrasser som beskyttelse mot underlaget.

³³ Norges eneste klatremagasin. Seks utgaver i året.

³⁴ Tidsskrift for Norsk Alpinklatring utgis en gang i året av Norsk Tindeklub "og har som mål å dekke de viktigste hendelsene i Norsk alpinklatring fra det foregående året." (N.T.K., 2013)

Det endelige utvalget bestående av fem kan alle karakteriseres som relativt profilerte³⁵ mannlige norske klatrere.

”Trym” er den yngste respondenten i utvalget. En fremadstormende, ung og allsidig klatrer med sans for eventyret i aktiviteten. Han er for tiden i jobb, men som han selv beskriver det, bare for å ha penger nok til å reise og drive med klatring på heltid. Klatremessig er Trym opptatt av å gjøre det han til enhver tid er ”gira” på.

”Ola” er en fjellfører i 30 årene som også er svært aktiv med turer i fjellet utenom jobb. Hans favorittgren er i følge ham selv alpin vinterklatring, dette grunnet kompleksiteten i det og behovet for løpende vurderinger i tillegg til de fysiske utfordringene.

”Jarle” er i 40 årene og har sans for skikkelig fjellklatring. Skader har preget klatringen hans de senere årene, men han håper å være i gang igjen snart. Han driver også med basehopping.

”Sander” er i 30 årene og driver hovedsakelig med isklatring. Han har de siste par årene vært lite motivert og engasjert seg i andre aktiviteter, men sier han har funnet tilbake gnisten før årets vintersesong.

”Rolf” er i 40 årene og arbeider som fjellfører. Grunnet mangel på tid blir det for tiden mest komprimert sportslig preget klatring, men han prøver å komme seg på *lange stilige turer* et par ganger i året.

³⁵ Merk at beskrivelsen *”relativt profilerte”* sikter til deres profilering innad i det norske klatremiljøet, men flere av respondentene har også tidvis gjort seg bemerket utover landets grenser.

Kjønn

Jeg kommer ikke til å dvele lenge over mangelen på kvinnelige respondenter annet enn å si at fraværet av kvinner først og fremst skyldes overvekten av menn innenfor denne typen aktiviteter. Norske tall foreligger ikke, men tall fra England indikerer at mer enn 70% av britiske klatrere er menn (Llewelyn, Sanchez, Asghar og Jones, 2008). Begrenset tilgjengelighet og logistiske utfordringer gjorde at de få kvinnene som dukket opp på min radar under søket etter respondenter heller ikke er representert. Erfaringer fra tidligere forskningsarbeider innenfor tilsvarende områder beskriver lignende vanskeligheter (Robinson 1985, Slinger & Rudestam, 1997 og Holland-Smith & Oliver, 2013).

Hvordan fraværet av kvinnelige respondenter potensielt påvirker utfallet av denne undersøkelsen er usikkert, men det kan i hvert fall nevnes at menn er kraftig overrepresentert på ulykkesstatistikken i Norsk friluftsliv (Horgen, 2012, s.1) Noe som om ikke annet indikerer at ulike atferdsmønstre eksisterer og kanskje også en annen risikologikk enn den jeg klarer å fange opp her.

Intervjusituasjonen

Etter å ha utarbeidet en liste over aktuelle kandidater tok jeg kontakt med hver enkelt per telefon. Her presenterte jeg prosjektet i korte trekk og spurte om de var interessert i å stille til intervju. Av hensyn til reiselogistikk og samkjøring med andre intervjuobjekter ble tid og sted avklart på senere tidspunkt. Samtlige respondenter ble oppsøkt i nærheten av eget bosted på en lokalitet de selv valgte. Nettopp dette fremstod som viktig for meg for å legge alt til rette for en avslappet atmosfære omkring en ellers uvant situasjon. Det typiske møtestedet var en rolig kafé. Intervjuet ble innledet med praktisk informasjon samt supplerende info om tema og formålet med undersøkelsen. Alle intervjuobjektene med unntak av én mottok denne informasjonen ved gjennomlesning av et informasjonsskriv.³⁶ Det ble benyttet intervjuguide og båndopptaker under alle intervjuene. I etterkant av hvert intervju ble det gjennomført en uhøytidelig debriefing hvor jeg mottok tilbakemeldinger fra respondentene angående deres opplevelse av seansen, noe som bidro til at jeg

³⁶ Vedlegg 2

kunne forbedre meg fra intervju til intervju og i tillegg danne meg et bilde av mulige feilkilder.

Rollebefesting og påvirkning

Forut for intervjuene funderte jeg mye på hvordan jeg best mulig kunne presentere meg selv på for å unngå uheldig påvirkning på respondentenes bidrag. Jeg kom frem til at det var ønskelig å signalisere min egen deltakelse i klatring, for å dra nytte av privilegier som insider, det være seg åpenhet og mulighet for en større grad av fortrolighet i samtalen. Samtidig ønsket jeg å trekke så lite fokus mot meg selv som mulig for å fremstå som profesjonell og troverdig i min rolle som forsker. Fremgangsmåten jeg landet på var enkel, men effektiv. Som klatrer vet jeg at det er svært lite som skal til for å demonstrere tilhørighet. Klatrere er eksperter på bruk og gjenkjennelse av visuelle virkemidler som f. eks. bekledning for å skille seg ut i mengden. I mange tilfeller vil et par anmarsjsko³⁷ eller kalkflekker³⁸ på buksen være mer enn nok. Jeg møtte derfor opp til intervjuene subtilt uniformert som klatrer. Dette, kombinert med min muntlige demonstrasjon av relevant viten underveis i intervjuet befestet min rolle som forskende klatrer. Det er vanskelig å fremlegge noen konkrete beviser for at denne fremgangsmåten fungerte, men min opplevelse av intervjuene tilsier at jeg lykkes med mine intensjoner. Ved to anledninger mottok jeg også ros av respondenter som følte at min kjennskap til problemstillingen bidro positivt til deres opplevelse av intervjuet. Disse tilbakemeldingene anser jeg som et kvalitetsstempel på egen fremtoning og en indikasjon på at informasjonen som ble gitt under intervjuene er til å stole på.

Etterarbeid/transkripsjon

Etter hvert intervju ble jeg sittende en stund og notere meg generelle betraktninger, som for eksempel kroppsspråk og observasjoner som vanskelig

³⁷ En krysning mellom fjellsko og joggesko med gode kantegenskaper og friksjonsgummi.

³⁸ Kalk brukes på hendene av klatrere for å fjerne fuktighet på fingrene og øke friksjonen mot steinen.

lar seg formidle gjennom et lydopptak. Interessante synspunkter hos respondentene som jeg hadde merket meg underveis ble også notert. På et senere tidspunkt ble alle intervjuene transkribert ordrett i sin helhet og deretter gjennomgått for utvelgelse av relevante synspunkter og sitater.

Analyse

Selv om analysearbeidet i liten grad har båret preg av formelle prosedyrer, kan det likevel forsvares metodisk gjennom det Kvale og Brinkmann (2009 :241) kaller *teoretisk kvalifisert lesning*. Dette innebærer i mitt tilfelle gjennomlesning av de transkriberte intervjuene samt tilhørende notater hovedsakelig med utgangspunkt i min forståelse av de teoretiske perspektivene. Stoffet kan med dette sies å ha blitt gjenstand for en type meningsfortolkning som søker å avdekke strukturer og meningsdimensjoner utover det som umiddelbart uttrykkes i teksten.

En åpenbar fare ved denne tilnærmingen er risikoen for teoretisk ensidighet, å bare fokusere på utsagn som egner seg til analyse ved bruk av den aktuelle teorien. Det vil være naivt å tro at man fullt og helt kan utelukke forforståelsens innvirkning på denne type analyse, men noen grep kan og bør tas. Jeg har blant annet gjennom å presentere egne resultater for medstudenter og bekjente fått kritiske spørsmål som har gjort det lettere for meg å betrakte min egen forståelse på avstand.

En annen analytisk felle å overliste i denne sammenhengen er i for stor grad å fokusere på utsagn som underbygger mine egne meninger og bli blind for andre perspektiver. Taktikken for å unngå dette har vært å stille et sett entydig formulerte forskningsspørsmål til teksten. Målet med dette har vært å belyse ulike perspektiver av den samme intervjuteksten, noe som ifølge (Kvale og Brinkmann s. 220) vil *...berike og styrke intervjuforskningen*. Det bør imidlertid poengteres at noe av hensikten med arbeidet er å kartlegge nettopp disse sammenhengene. Tilstedeværelsen av utsagn som "passer" kan derfor simpelthen bety at disse sammenhengene eksisterer.

Et siste analyseverktøy jeg har benyttet meg av for å danne meg et overblikk over til tider lange intervjuer er *meningsfortetting* (Ibid. s.212).

Komprimering av lange usammenhengende forklaringer til korte oppsummerende setninger har forenklet analysearbeidet vesentlig.

Observasjon

Til tross for mine beste intensjoner i forkant av prosjektet har jeg ikke lyktes med å få gjennomført noe "direkte" feltarbeid i den forstand at min deltakelses hensikt ene og alene har vært å observere klatrere og deres sosiale samhandling. Jeg har imidlertid i løpet av perioden tilbrakt et betydelig antall timer med klatrerelatert aktivitet på privat basis, også som deltaker på arrangementer hvor klatrere er samlet for klatring og/eller i mer sosialt henseende. Det er dette jeg ønsker å innlemme som et verdifullt bidrag til min empiri.

Analytisk autoetnografi

Metodisk ønsker jeg å posisjonere dette tilskuddet til mitt empiriske arbeid innenfor retningen *analytisk autoetnografi*. Dette er en form for etnografi som fordrer fullt medlemskap i kulturen det forskes på, forskerens synlighet i publisert arbeid samt forpliktelse til en forskningsagenda som søker en forbedret teoretisk forståelse av et sosialt fenomen (Anderson, 2006 :375). Fremgangsmåten innebærer en type selvrefleksjon hvor målet er å relatere egne personlige erfaringer som fullverdig deltaker i feltet klatring, til de sosiale sammenhengene forbundet med risikotaking som oppgaven søker å kartlegge. Det er imidlertid viktig at inkluderingen av disse personlige følelsene og erfaringene ikke tar overhånd og blikket over i det selvbiografiske. Faren for dette vurderes likevel som liten grunnet tilnærmingens underordnede karakter i den totale empirien.

Et ofte påstått metodologisk problem ved en auto-etnografisk tilnærming er faren for at subjektivisme og personlig engasjement skal påvirke utfallet av arbeidet. Hayano (1979 :101) påpeker at dette ikke nødvendigvis er et problem, men snarere kan betraktes som en ressurs som bidrar til en dypere etnografisk forståelse av fenomenet. Risikoaspektets rolle i forhold til hva som gis kred blir i liten grad snakket om i klatremiljøet. Mitt problemområde kan derfor sies å ha en noe kamouflert karakter. Jeg vil derfor argumentere for at ytterligere

utforsking av temaet faktisk krever både engasjement og personlig involvering for å trenge dypere inn i materien.

Et annet moment som krever bevissthet er faren for at vesentlige detaljer tas for gitt som følge av at feltets *doxa* er indoktrinert i min habitus og at jeg gjennom min deltakelse har sett meg blind på sentrale, relevante trekk ved miljøets praksis. Mitt eneste verktøy mot dette er det faktum at jeg gjennom min tilnærming som forsker blir tvunget til å se på feltet gjennom noen andre "briller" enn de som blir brukt av den rene aktøren. Mine erfaringer så langt i prosessen tilsier at dette har vært tilstrekkelig da jeg ved flere anledninger har opplevd å "oppdage" trekk ved klatreres praksis som jeg ikke tidligere har vært bevisst på. Et eksempel på dette er min oppdagelse av de underliggende betydninger av begrepet *god stil*³⁹.

Forskerens rolle

Erkjennelser omkring forskning på eget felt

Klatring og fjellsport har gjennom de siste seks årene oppslukt meg gjennom fritid, arbeid og nå også studier. Helt siden prosjektets begynnelse har styrkene og utfordringene omkring denne tosidigheten i tilnærmingen til feltet klatring forfulgt meg. Det har vært viktig for min egen bevissthet, men også for avhandlingens legitimitet å være åpen for refleksjon omkring dette. Hva er fordelene og ulempene knyttet til forskning på eget felt og hvordan forholder jeg meg til disse?

Bourdieu sin oppsummering av situasjonen har høy gjenkjenningfaktor og sier mye:

De sosiale spillene er uansett svært vanskelige å beskrive i sin doble sannhet. Faktisk har de som er fanget i dem, knapt noen interesse av at spillet objektiviseres,

³⁹ Stilbegrepet blir redegjort for i analysedelen.

og de som ikke er det, er ofte for dårlig plassert til å kunne utforske og oppleve det som ikke kan læres eller forstås annet enn ved at man deltar i spillet
(Bourdieu, 1999, s. 198).

Klatring er et felt og en aktivitet som på grunn av sine tidligere nevnte spilleregler og verdier kan fremstå som komplisert for den uinnvidde. Tidligere forskning på lignende områder (les: risikosporter) har gått langt i å argumentere for viktigheten av nærhet til feltet. Langseth (2012) poengterer i forbindelse med sin forskning på surfere og basehoppere at egen deltakelse i surfing og lignende aktiviteter var en viktig ingrediens for å forstå verdisettet og meningsdimensjonene i kulturene. Anderson (2006) hevder med bakgrunn i forskning på sin egen hobby fallskjermhopping blant annet at tilgang til aktivitetens meningsdimensjon og økte sjanser for å fange opp data som ellers ville gått tapt, er tungtveiende argumenter for tilnærmingen. Under feltarbeid på svenske boksere entret Øygarden (2000) etter hvert selv bokseringen fordi han mente at det var den eneste måten å få tilgang til miljøet på. I forlengelsen av dette er min påstand derfor at for å kunne trenge dypere ned i feltet enn til stereotypene klatrere til dels kamufleres av, har det også i mitt arbeid vært fordelaktig med en høy grad av tilhørighet og deltagelse. De mest åpenbare fordelene ligger i kjennskap til klatreres terminologi og praktiske virke, men langt mer verdifullt for nettopp dette prosjektet har vært muligheten til å i intervju situasjonen uanstrengt kunne følge respondentenes tankerekker. I den forbindelse har diskusjoner omkring felles referanser i form av klatreruter, utøvere, prestasjoner og hendelser vært svært betydningsfulle for utbyttet av intervjuene. Hva angår det tidligere nevnte auto-etnografiske bidraget til empirien er dette et direkte resultat av min tilhørighet i feltet og et tilskudd som ellers ikke hadde foreligget. Til slutt ønsker jeg å rette fokus mot at klatring er en subkultur hvor aktørers fellesskap strekker seg ut over selve aktiviteten. For mange klatrere er livsstil og verdier vel så viktig som den faktiske klatringen. Det er derfor min påstand at man som forskende klatrer lettere oppnår den troverdigheten åpenheten som kreves.

Subjektivitet

Når det gjelder temaet subjektivitet opplever jeg et behov for flere nivåer av bevissthet. For det første erkjenner jeg at min tilhørighet i miljøet bringer med seg et visst press for å portrettere miljøet slik at arbeidet oppnår en viss grad av gjenkjenning og aksept blant klatrere. Dette i seg selv trenger ikke være negativt, men det utfordrer muligens villigheten til å fravike de sosialt konstruerte sannhetene. Mine motiver for en feilaktig portrettering av klatremiljøet kan være mange. Eksempelvis kan det være fristende å dekke over resultater av lite flatterende karakter for å opprettholde fasaden i et felt som har en sentral plass i min egen identitet. Det kan også tenkes at frykten for sosiale represalier fra respondenter kan ha innvirkning på min resultatformidling. Dette er noe jeg har vært bevisst på siden begynnelsen, men som i mindre og mindre grad bekymrer meg. Helt siden starten av prosjektet har jeg blitt møtt med en nysgjerrighet og et engasjement blant medklatrere når tanker og planer for arbeidet har blitt delt. Det samme har jeg opplevd hos flere av respondentene underveis. Disse signalene indikerer at et ønske om ytterligere forståelse og åpenhet rundt drivkrefter og motivasjon forbundet med risikotaking også eksisterer ute blant klatrere. Dette tilfører i mine øyne et betryggende fundament for og oppmuntring til god kritisk forskning på eget felt. Et annet viktig aspekt angående arbeidets subjektivitet dreier seg om mine forforståelser. Det er ikke til å legge skjul på at jeg helt siden arbeidets begynnelse har hatt mine tanker og hypoteser angående utfallet av forskningen. Min forforståelse for temaet vil åpenbart ha en viss innvirkning på utfallet av forskningen, men det viktige for meg og langt på vei et kvalitetsstempel på egen forskning har vært at jeg ved flere anledninger i løpet av prosessen har opplevd å bli overrasket. Dette indikerer at resultatene hverken er utpønsket eller forventet, men at forskningen i hvert fall til en viss grad innehar objektive kvaliteter.

Blind for eget felt

Som fullverdig aktør i et felt kan man fort overse åpenbart viktige aspekter ved en aktivitet og det tilhørende sosiale spillet fordi man gjennom å være sosialisert inn i feltet tar det for gitt. I mitt tilfelle motvirkes dette gjennom at den forskningsmessige tilnærmingen til feltet er ny for meg. Å betrakte feltet klatring

med en forskers briller har ført til en økt bevissthet omkring aspekter ved klatrekulturen jeg tidligere har vært blind for. Man må likevel anerkjenne at muligheten til å distansere seg fullstendig fra feltet forsvinner. Visse betrakningsmuligheter vil derfor gå tapt. Perspektivet til en utenforstående vil for eksempel aldri kunne oppleves, men dette ser jeg på som mindre alvorlig da målet med arbeidet er å betrakte strukturer i feltet som stikker dypere enn de ytre synlige prosessene.

Validitet

Spørsmålet om validitet dreier seg om forskningens pålitelighet og troverdighet og må etterprøves gjennom hele forskningsprosessen. Fra tematisering og planlegging, til gjennomføring, analyse og rapportering (Kvale og Brinkmann 2009). Spørsmål knyttet til validitet er forsøkt drøftet underveis i oppgaven, men her kommer likevel noen overordnede betraktninger.

Overførbarhet

Det beskjedne antallet respondenter resulterer i et tilsynelatende smalt utvalg og det er derfor grunn til å tro at oppgavens generaliserbarhet er svært begrenset (Kvale 2009). Det har aldri vært oppgavens hovedmål å skaffe til veie informasjon som i stor grad er overførbar, men når det er sagt er det likevel rimelig å anta at intervjuobjektene i kraft av sin toneangivende posisjon i feltet vil fremme holdninger som til en viss grad er trendsettende blant andre klatrere.

Reprodusert informasjon

En utfordring ved innhenting av data gjennom samtaler med klatrere, er faren for at informasjonen du får bare er en reproduksjon av de sosialt konstruerte sannhetene som råder i feltet, med andre ord at mine respondenter bare gjengir de holdningene som samsvarer med det de føler samsvarer med miljøets konsensus. Her kan min rolle som insider hjelpe meg på to måter. Kjennskap og tilhørighet til miljøet vil muligens bidra til at respondentene i mindre grad enn ellers vil servere meg stereotype standardsvar fordi det oppleves som lite hensiktsmessig å forsøke å maskere noe de antar at jeg allerede har en viss innsikt i. Min bakgrunn vil også kunne hjelpe meg å gjenkjenne tillærte måter å

svare på. Et tankekors er i imidlertid at siden både intervjuer og respondent i dette tilfellet er deltakere i det samme spillet kan det derfor tenkes at respondentenes svar farges av et ønske om å fremstå som genuine ovenfor meg som aktør. For å motvirke dette har jeg intet annet verktøy enn egne sosiale antenner samt å forsøke å skape et åpent og avslappet intervjuklime som oppmuntrer til ærlighet.

Brudd og rekonstruksjon

Bourdieu, Chamboredon og Passeron (1991) påpeker at aktører ikke nødvendigvis har full tilgang til motivasjonen for å gjøre det de gjør. Beskrivelser av en klatrers opplevelser, handlinger og hensikter vil alltid innebære en viss grad av sosial og historisk konstruksjon grunnet klatreres felles tilhørighet og meningsutveksling i feltet. Hvordan kan man så vite om svarene man får er basert på genuine følelser eller simpelthen er en gjengivelse av et sosialt konstruert verdisett? I mange tilfeller vil nok aktørenes genuine følelser langt på vei samsvare med de rådende verdiene i feltet, men eventuelle uoverensstemmelser vil være interessante og avdekke. Problemstillingen som sådan har nok dessverre ikke noe entydig svar. Likevel tilbyr litteraturen noen retningslinjer. I følge Bourdieu (ibid. s. 253) er det i empirisk forskning nødvendig å sette spørsmålstegn ved og bryte med de etablerte sannheter, for så å rekonstruere objektet gjennom et teoretisk rammeverk. I praksis innebærer dette å tolke aktørenes handlinger og forklaringer med bakgrunn i feltet klatring og dets verdisystem. Dersom en av mine respondenter for eksempel forteller meg at han klatrer storvegger vinterstid på grunn av den gode følelsen det gir å mestre en krevende og potensielt risikabel tilværelse, så vil det være naturlig å også vende oppmerksomheten mot den rådende stemningen i feltet. Hvilke føringer i klatrefeltet kan bidra til denne gode følelsen? Gir vinterklatring status og prestisje i feltet? Etc. Målet fra min side er imidlertid ikke å heve meg over *de stakkars aktørene som ikke vet hva de gjør* (ibid. s. 252), men snarere å bruke tilnærmingen for å åpne opp for en bredere forståelse av klatreres motivasjonsgrunnlag.

Etiske vurderinger

I all forskning er det viktig å avklare og overveie hvorvidt prosjektet er ivaretatt i etisk forstand. Selv om mitt arbeid med klatrere langt i fra er det mest sensitive man kan begi seg ut på som forsker, er det likevel en del punkter jeg ønsker å reflektere over. Mitt arbeid er i stor grad basert på intervjuer med enkeltpersoner og jeg har derfor i tråd med retningslinjer fra Forskningsetiske komiteer⁴⁰ sørget for at følgende er ivaretatt:

Krav om informert og fritt samtykke

Samtlige informanter ble først kontaktet på telefon og kort informert om prosjektets tematikk og formål. I forkant av alle intervjuene ble det enten ved gjennomlesning av et informasjonsskriv på stedet⁴¹ eller muntlig, informert om at samtalen ble tatt opp på bånd og at sitater kunne bli brukt i den endelige forskningsrapporten.

Krav om konfidensialitet

Den største utfordringen i forhold til krav om konfidensialitet har vært å sikre at informantene forblir anonyme. Klatremiljøet i Norge er svært lite og siden en del av mine informanter er relativt profilerte, har arbeidet med å i tilstrekkelig grad begrense gjengivelse av identifiserbar informasjon stått sentralt. Det bør imidlertid påpekes at av ulike årsaker er noen av informantene mine kjent med hverandres deltakelse i prosjektet. Dette ser jeg ikke på som noe stort problem grunnet opplysningenes lite personsensitive karakter. Samtlige sitater er anonymisert ved bruk av fiktive navn.

Krav om å unngå skade eller belastninger

Selv om man ved første øyekast finner inklusjonen av dette punktet for drastisk, skal vi ikke glemme at klatring spiller en svært viktig rolle i livene til samtlige av mine respondenter. Det er ikke utenkelig at enkelte sitater, dersom de kobles til enkeltpersoner, kanskje vil kunne forårsake sosiale belastninger for den det gjelder. Jeg ser ikke på dette som noe stort forskningsetisk problem, men ønsker å poengtere at jeg er klar over det

⁴⁰ <http://www.etikkom.no>

⁴¹ vedlegg 2

og kommer til å motvirke det gjennom tidligere nevnte anonymisering og måten jeg bruker sitatene på.

Den doble sannhet

Forskning på et *felt* kan ofte innebære møtet med det Bourdieu (1999, s. 196) kaller "*den doble sannhet*". I dette legger han at aktørene i feltet og forskeren som søker å forstå med stor sannsynlighet vil ha ulike synspunkter på hva sannheten er. Poenget er at sannheten jeg som forsker gjennom mitt analysearbeid kommer frem til, ikke nødvendigvis samsvarer med det bildet mine informanter har av sin virkelighet. Hvorvidt mine slutninger vil oppleves som belastende på mine informanter eller andre, er det umulig å vite før det endelige utkastet foreligger. Jeg har likevel ingen betenkeligheter med mitt videre arbeid, fordi jeg anser det som et verdifullt bidrag til en økt forståelse av de bakenforliggende sosiale mekanismene knyttet til risikotaking i klatring. Et annet viktig anliggende i denne sammenhengen er bevisstheten omkring det skjeve maktforholdet denne typen forskningsintervjuer nødvendigvis representerer. I mine intervjuer er det jeg som har bestemt tema og styrer samtalen i ønsket retning gjennom spørsmålsstilling og oppfølging. I tillegg sitter jeg med den totale kontrollen i forhold til fortolkning og formidling av resultatene.

Analyse

Målet med dette arbeidet har vært å belyse hvilke kriterier som ligger til grunn for hvorvidt risikotaking i klatring høster anerkjennelse og kred, eller blir avfeid som dumdrstig av aktører i feltet. I den forbindelse har det også vært et mål å belyse denne antatt øvre toleransegrensen for risikotaking. Det følgende kapittelet er myntet på presentasjon og analyse av resultater og vil ha følgende oppbygning:

Først vil feltet klatring presenteres slik jeg tolker det i lys av Bourdieus begrepsapparat. Videre vil jeg fokusere på hvilke sentrale verdier som danner grunnlaget for feltets meningsdannelse. Med utgangspunkt i ett sett egnede temaområder fundert ut i fra intervjuresultatene og den øvrige empirien vil jeg deretter forsøke å skape et bilde av hvilken rolle risiko spiller i dette. Verdsattes og anerkjennes risiko og med hvilke kriterier? Til slutt vil jeg synliggjøre og analysere noen utbredte kriterier for miskjennelse av klatreprestasjoner som følge av for høy eller uønskede former for risiko.

Om vurdering av klatreprestasjoner

For å kunne ha en mening om en prestasjon og uttrykke anerkjennelse eller miskjennelse må man ha tilgang til informasjon om handlingen. Så kan man spørre seg, på hvilket grunnlag vurderes klatreprestasjoner? Klatring i fjellet er ikke en publikumssport. Et klatrelag består av et begrenset antall personer og det er bare unntaksvis mulig å være tilskuer til en begivenhet som foregår langt oppe i en fjellvegg eller i områder langt fra folk⁴². Tradisjonelt sett har denne informasjonsmangelen blitt bøtt på gjennom publisering av mer eller mindre detaljerte skildringer og bilder i bokform, artikler og tidsskrifter, en praksis som består den dag i dag. I våre dager har teknologiske nyvinninger og utstrakt bruk av internett og sosiale medier bidratt til et økt omfang av informasjon, men denne informasjonen må karakteriseres som svært subjektiv siden klatrerne

⁴² Under forsøkene på å bestige Nordveggen på Eiger i Sveits på 1930 tallet ble klatringen iherdig iakttatt gjennom teleskoplinsler fra Kleine Scheidegg i den nærliggende landsbyen Grindwald. Flere av forsøkene endte i dødsulykker før veggen endelig ble besteget i 1938. Noe av det samme ser vi i våre dager på El Cap i Yosemite nasjonalpark hvor klatrere ofte iakttas med telelinser og kikkerter fra dalbunnen. Se bloggen "El Cap report" skrevet av Tom Evans for eksempler på dette (www.elcapreport.com).

selv i stor grad velger akkurat hva som skal formidles. Det finnes sågar eksempler på at klatrere har påberopt seg bestigninger som senere har vist seg å være feilaktige⁴³. Vurdering av klatreprestasjoner gjøres som regel med tilgang til en ytterst begrenset mengde informasjon. I beste fall baseres vurderingen på vedkommende klatreres muntlige eller skriftlige skildring av turen, men ofte er informasjonen langt mer diffus. Eventuelle bilder og videoklipp gir et visst inntrykk, men mye overlates likevel til den vurderende klatrers forventninger og fantasi. I så tilfelle blir forkunnskaper om klatrerne og området ruta ble gått i avgjørende for vurderingen. Det er heller ikke sjeldent at klatreprestasjoner må vurderes utelukkende basert på rykter. Et konkret eksempel på dette så vi da Sindre Sæther gikk ruta Arch Wall⁴⁴ i fri i 2010. I etterkant av bestigningen var det svært lite konkret informasjon tilgjengelig, men bruddstykker av informasjon som lekket ut førte likevel til at hendelsen fikk til dels mye oppmerksomhet både i nasjonal og internasjonale klatremedier. Dette skjedde grunnet rutas klatrehistoriske betydning, samt ryktet ruta har på seg for å være uvanlig løs, fuktig og krevende. En av de mer detaljerte ubekreftede ryktene som verserte dreide seg om at det hadde forekommet 15m lange utklatringer kun sikret av birdbeaks⁴⁵. Poenget her er at det er viktig å anerkjenne hvor dominerende forventninger, innsikt og rykter kan være for vurderingen av en klatreprestasjon. Vurdering av klatreprestasjoner er med andre ord langt ifra noen eksakt vitenskap. Det vesentlige for denne oppgavens vedkommende er likevel ikke at prestasjonene som mine respondenter eventuelt måtte referere til i intervjuene er korrekt vurdert med tanke på faktiske hendelser, men snarere kriteriene de baserer vurderingene sine på i utgangspunktet.

⁴³ <http://matadornetwork.com/sports/climber-admits-he-lied-about-summiting-k2/>

⁴⁴ Arch wall er en 1200 meter lang rute opp den høyeste delen av Trollveggen i Romsdalen. Den ble besteget (teknisk) sommeren 1972 av britene Ed og Hugh Drummond i løpet av 21 dager og ble da regnet for å være den mest krevende storveggsruta i verden (Bore, 2010). Teknisk klatring baserer seg på klatring hvor sikringspunktene belastes for å vinne høyde. Vanskelighetsgradene i teknisk klatring går fra A1 til A5 og vurderingskriteriene består av hvor vanskelig sikringspunktene er å plassere, deres evne til å holde et fall og hvor stygt fallpotensialet er.

⁴⁵ Birdbeaks er en type utstyr som vanligvis bare brukes til teknisk klatring. De består av en tynn flat krok som bankes inn i millimetertynne riss og er først og fremst tiltenkt belastning av kroppsvekt.

Feltet klatring

Alle som ser på seg selv som en klatrer tar del i et mer eller mindre løst spunnet nettverk av sosiale relasjoner med en felles logikk knyttet til aktiviteten som bedrives. Denne logikken omhandler klatringens hva, hvordan og hvorfor og er førende for all praksis i feltet. Dette gjør at mine respondenter, meg selv og alle andre som driver med klatring i en eller annen form, i tråd med Bourdieu (Bourdieu og Wacquant, 1992:97-98) kan sies å tilhøre *feltet* klatring. Dette innebærer at i det øyeblikket noen prøver klatring for første gang og inkorporeringen av feltets verdier begynner, vil de raskt kunne defineres som aktører i feltet. I tillegg til enkeltpersoners tilhørighet kan det argumenteres for at også organisasjoner, klubber og ulike forbund er å betrakte som mer eller mindre selvstendige aktører i et felt. Årsaken til dette er at disse grupperingene også forholder seg til logikken og har innvirkning på hvordan feltet utvikler seg. Grupperingene kan til og med sies å ha større innvirkning på feltets utvikling enn enkeltpersoner fordi de har midler og kanaler til å nå ut til et større publikum enn hver enkelt klatrer. I det norske klatrefeltet, som denne oppgaven tar utgangspunkt i, er det flere institusjoner som bør nevnes eksplisitt.

- Norsk Tindeklub (NTK) stiftet i 1908 er en klubb for fjell-alpin-og ekspedisjonsklatrere. Klubben var den tredje i sitt slag i verden da den ble stiftet og den første klubben for klatrere i Norge. Norsk Tindeklub skiller seg fra andre klatreklubber ved at man må levere søknad med bestigningsliste for å bli vurdert tatt opp som medlem. Klubbens hovedanliggende er å fremme og påvirke utviklingen av det de mener er god tindesport. Dette gjøres blant annet gjennom utdeling av priser, støtte til ekspedisjoner, arrangering av samlinger og utgivelse av publikasjoner. Norsk Tindeklub er også en aktiv debattant og kommer ofte med offentlige uttalelser i saker som angår deres handlingsområde (ntk.no).
- Norges klatreforbund (NKF) stiftet i 1996, er et særforbund under Norges Idrettsforbund og har hovedansvaret for de sportslige aspektene av klatring i Norge. NKF er i tillegg paraplyorganisasjon for så godt som samtlige klatreklubber i Norge, bedriver kursing av klatreinstruktører og

favner i så måte om det meste som foregår av klatring her til lands. Forbundet samler også inn data, behandler og videreformidler informasjon om Norske klatreulykker. (klatring.no)

- Magasinet *norsk klatring* er i tillegg til å være Norges eneste tidsskrift utelukkende basert på klatrestoff, også en institusjon med stor innflytelse på strømninger i det norske klatrefeltet. Dette takket være deres virksomhet på sosiale medier, egne nettsider og et eget nettbasert diskusjonsforum (norsk-klatring.no).
- Norsk Fjellsportforum (NF) er et åpent samarbeidsorgan for norske fjellsportorganisasjoner som ivaretar og utvikler standarder for metoder, kurs og utdanning innenfor klatring, bre og tindesport i Norge. NF har stor påvirkningskraft på den formelle instruktørutdanningen i Norge og representerer et bredt utvalg av det mer formelle fjellsport-Norge grunnet sitt styre som består av representanter fra samtlige aktører av betydning. Bourdieus begrepsapparat er tidligere benyttet på NF av Dahl (2009) (fjellsportforum.no).

Verdilogikk

At en klatrer befinner seg 800 m oppe i en bratt fjellvegg i Lysefjorden bundet inn i 9 mm tykke nylontau og med en pose magnesium-karbonat⁴⁶ på ryggen er, til tross for handlingens tilsynelatende vilkårlighet, ikke tilfeldig, men snarere en ganske presis beskjeftigelse sett i lys av vedkommendes sosiale tilhørighet. I første omgang kan handlingen ses på som et uttrykk og en speiling av feltet klatrings nåværende verdilogikk. Å friklatre i en stor vegg ses på som verdifullt, dermed er det naturlig at noen driver med nettopp dette. Videre må handlingen også ses i lys av feltets historikk. Stridigheter i feltet angående hva det er interessant å drive med har formet aktørenes adferdsmønster. Gjennom kontinuerlige små og store maktkamper mellom ulike aktører i løpet av feltets

⁴⁶ Magnesium-karbonat mer kjent som kalk benyttes av klatrere for å eliminere friksjonshemmende fuktighet på hendene i forbindelse med friklatring.

eksistens har man nemlig blitt enige om at dette er en verdifull handling som bør anerkjennes. Alle detaljer, fra utstyr til metodiske fremgangsmåter omkring den tidligere nevnte klatreren i Lysefjorden har på et eller annet tidspunkt vært tema for en "kamp" i feltet. Bruken av kalk, som det i våre dager overhodet ikke stilles spørsmål ved ble for eksempel lenge uglesett i det norske klatremiljøet før det ble innarbeidet og allment akseptert (Grimeland 2004, s.146).

Den "riktige" måten å klatre på forandres stadig og bestemmes av aktører med definisjonsmakt i feltet. Definisjonsmakt oppnås gjennom akkumulering av symbolsk kapital og innehas i stor grad av svært dyktige klatrere eller aktører som av andre grunner, for eksempel posisjon, kontakter eller formidlingsevne oppnår tilstrekkelig mengde symbolsk kapital. Videre vet alle aktører i spillet klatring hvilke handlinger som forventes av øvrige aktører og de vil enkelt kunne avsløre ferskinger dersom de bryter med feltets grunnleggende kodeks. En person som klatrer i vanlige joggesko fremfor spesialiserte klatresko vil for eksempel raskt skille seg ut blant andre klatrere på et innendørs klatresenter. Etter hvert som man blir en del av feltet klatring dreier det seg imidlertid ikke lenger om å unngå å bli "avslørt", men snarere om å demonstrere sin tilhørighet gjennom å utføre handlinger som tilkjennes verdi i feltet. Slike handlinger vil etter hvert føre til en opparbeidelse av feltspesifikk *symbolsk kapital*, prestisje og følgende øke vedkommendes status i feltet, en status som igjen kan bidra til å gi personen definisjonsmakt i fremtidige kamper.

Risikotaking i klatring har, på samme måte som alle andre handlinger i *feltet* klatring, en etablert logikk knyttet til seg. Det betyr ikke at alle er fullstendig enige om denne logikken, men at *feltets* konsensus omkring dette innehar noen føringer på tilhørende aktører. Det er disse føringene jeg er på jakt etter i dette arbeidet. Et vesentlig poeng i denne sammenhengen er at hver enkelt aktør er så inkorporert i feltet og dets regler at bevisstheten omkring "spillet" er minimal. Ifølge Bourdieu (1990 s. 66) er det nettopp dette som gjør at det oppleves som så meningsfylt.

I klatreres dagligtale er begrepet "*god stil*" mye brukt om handlinger som oppfyller de nødvendige kriteriene for en verdifull handling og følgelig anerkjennes. Det å gjøre noe i "*god stil*" eller å gjøre "*stilige ting*" var en vanlig frase blant mine respondenter.

Grunnleggende meningsdannelse i klatring - Stil

For å klargjøre samspillet mellom risiko og sosial anerkjennelse i feltet klatring kan det være fordelaktig å begynne med en titt på det svært sentrale *stil*begrepet og noen grunnleggende stildistinksjoner i feltet klatring.

Stilbegrepet er etter hva undertegnede erfarer gjennom aktiv deltakelse i feltet klatring en elementær del av alle klatreres habitus og står sentralt i forhold til vurdering av klatreprestasjoner. Stil handler i bunn og grunn om hvordan noe er gjort. Hvilken tilnærming til fjellet eller ruta benytter man? Dette kan gå på for eksempel valg av utstyr, taktikk og tidsbruk. Begrepet kan også knyttes opp mot risikoaspektet, noe som gjør det svært relevant i denne sammenhengen. I det følgende vil jeg ta for meg en rekke vanlige vurderingskriterier for stil og redegjøre for eventuelle koblinger til risiko med utgangspunkt i den aktuelle empirien. Modellene som presenteres tjener formålet å visualisere den hierarkiske oppbygningen av klatrestil som jeg mener ligger til grunn for meningsdannelsen i feltet.

God stil gjennom å klatre i fri

Klatreaktivitetens utgangspunkt og det vanligste uttrykket for vår tids klatrepraksis er uten tvil stilen *friklatring*⁴⁷. Stilarten anerkjennes høyt i feltet grunnet dens frie og til tider krevende karakter samtidig som den underbygger selve grunntanken i stilbegrepet: *Jo mindre avhengighet av utstyr, desto bedre stil* (Tronstad, 2005; 277). Innenfor grenen finnes det ytterligere variasjoner og den følgende modellen⁴⁸ viser de mest grunnleggende stildistinksjonene.⁴⁹

Begrepene stammer opprinnelig fra mer sportslige disipliner av klatring i lavlandet, men har etter hvert også blitt mer vanlig å bruke om mer eventyrpreget klatring som gjerne foregår høyere til fjells.

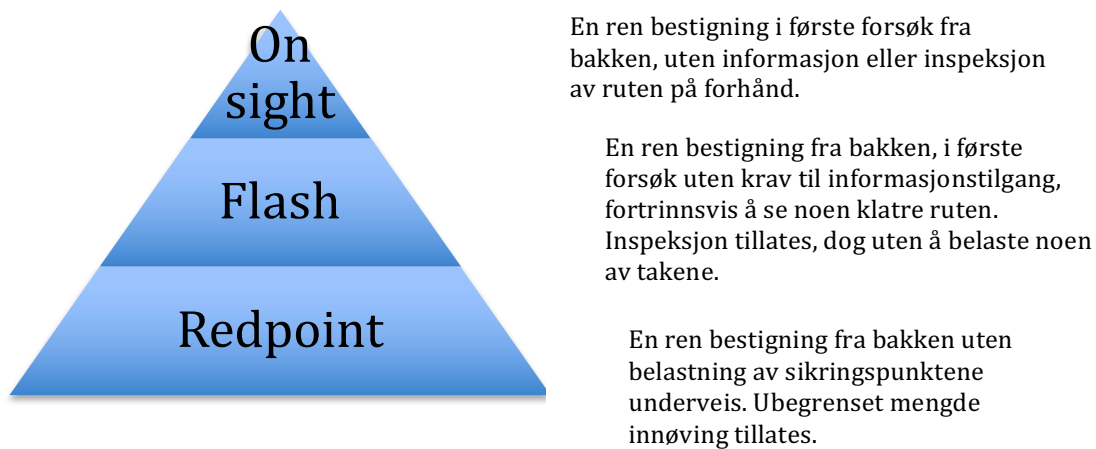
⁴⁷ Friklatring innebærer forsering av en fjellvegg eller klippe ved hjelp av hender og føtter hvor tau og sikringsutstyr kun benyttes som sikring ved et evt. fall i motsetning til teknisk klatring hvor sikringspunktene aktivt brukes for å avansere oppover.

⁴⁸ Figur 3

⁴⁹ Begrepene har sitt utspring fra sportslige grener av klatringen, men brukes til en viss grad innenfor de mer omfattende disiplinene.

Figur 3:

Grunnleggende stil-distinksjoner i friklatring

50

Alle de ovenfor nevnte stilene er å betrakte som variasjoner i tilnærmingen til klatreruten og innebærer klatring på led⁵¹. Videre kan det stadfestes at alle stilartene er å betrakte som gyldige bestigninger av en rute ut ifra klatrefeltets *doxa*, fordi ingen sikringspunkter belastes underveis. På tross av at en rute også kan friklatres på topptau⁵² uten å belaste sikringspunktene anerkjennes ikke dette som en fullverdig bestigning. Årsaken til dette er muligens at det strider mot grunntanken i klatring, som jo er å bestige noe fra bunnen av.

Topptauklatring er tryggere samt at det psykiske aspektet reduseres som følge av det begrensede fallpotensialet når tauet er festet over klatrerens. Unntaket i denne sammenheng er i forbindelse med fribestigning av klatreruter over flere taulengder hvor det da i noen sammenhenger vektlegges at også andremann har friklatret taulengden på topptau.⁵³

⁵⁰ En "ren" bestigning innebærer å klatre fra bunn til topp i ett støt uten belastning av sikringspunktene på noen måte.

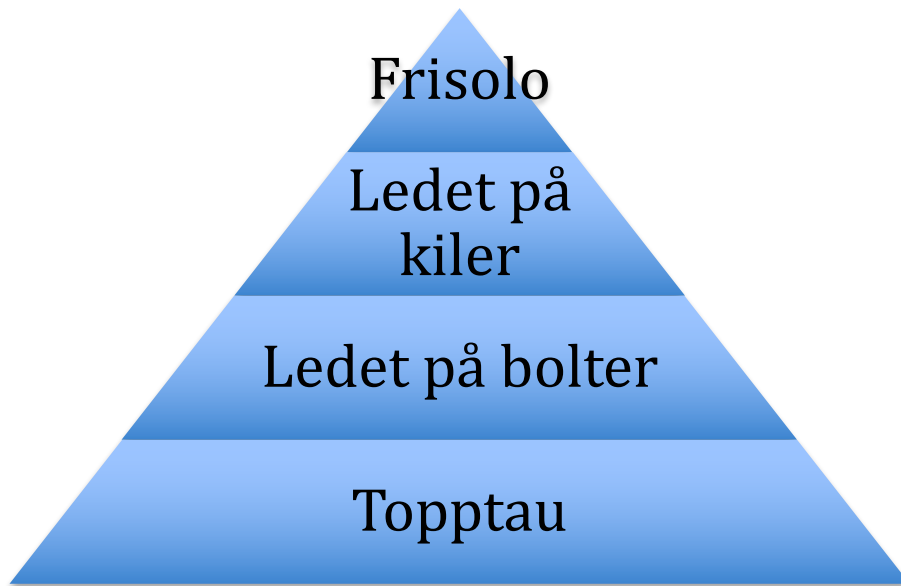
⁵¹ Å klatre på led vil si å begynne på bakken og klippe tauet inn i mellomforankringer etter hvert som man avanserer oppover ruten. Ved et fall vil klatrerens falle ned til forrige sikringspunkt og enda lenger forbi grunnet slakken og dynamikken i tauet.

⁵² Ved topptauklatring er tauet festet på toppen av ruten og strammes inn av sikrer mens man avanserer oppover.

⁵³ I forbindelse med klatring over flere taulengder er det vanlig at en person "leder" taulengden for deretter å sikre andremann på topptau. Dette er mest praktisk og tidseffektivt og er altså den eneste gangen klatring på topptau ilegges noen særlig verdi.

Topptauing kan betraktes som en metodisk tilnærming, noe det også eksisterer regler for i klatring. Følgende modell⁵⁴ er en hierarkisk fremstilling av metodisk stildistinksjon i friklating.

Figur 4: Metodisk stildistinksjon i friklating

Av modellen ser vi at soloering rager høyest av de ulike metodiske tilnærmingene. Dette grunnet sin pure form, minimale utstyrsbehov og åpenbart krevende karakter. Naturlig sikret klatring, hvor man plasserer eget medbragt utstyr i sprekker og svakheter i fjellet, representerer det ypperste innen de "sikrede" formene for friklating. Videre på rangstigen finner vi klatring sikret av borebolter, hvor sikringspunktene er plassert på forhånd og som med en høy grad av sannsynlighet er solide. Nederst finner vi altså topptauklatring som vi allerede har diskutert. Disse tilnærmingene kan ytterligere distingveres ved å benytte de grunnleggende stil-distinksjonene presentert i figur 2.

Variasjoner i stil på lavlandsklipper må kunne sies å være ganske rigide uten store rom for personlig tolkning. På større klipper og høyere til fjells er stilbegrepet imidlertid mer nyansert. På klatreruter over flere taulengder i store

⁵⁴ Figur 4

vegger hvor det som regel er to eller flere deltakere i ett taulag har det oppstått behov for en ytterligere definering av stil som inkorporerer det å være flere om en prestasjon. De tre variantene i modellen som følger er i grove trekk stildistinksjonen for friklating i store vegger. Det understrekes at også disse distinksjonene i stor grad forholder seg til variantene i de to foregående modellene.

Figur 5: Stildistinksjoner - Friklatring i storvegg

Nederst på rangstigen i denne modellen finner vi "*bestigning*". Dette innebærer simpelthen at man som lag har kommet seg til toppen. Kanskje har man hengt og hvilt i tauet et par steder, dratt i noen sikringer og stått i noen slynger. Å komme seg til toppen anerkjennes uansett som en prestasjon når veggene blir store. Denne logikken er i stor grad utbredt også innenfor alpinklatring fordi kompleksiteten i utfordringene her ofte tilsier at oppdrift må prioriteres fremfor stil. Her vil åpenhet omkring stilen være avgjørende for hvor eksakt prestasjonen kan vurderes. Videre i pyramiden har vi "*laget i fri*"⁵⁵ som innebærer at klatrelaget har friklattet ruten. Dette betyr kort og godt at hver eneste meter av veggen er friklattet på led av minst ett av taulagets medlemmer.

⁵⁵ Fritt oversatt til norsk etter det mer brukte "team free" begrepet.

Hvorvidt andremann⁵⁶ har hvilt i tauet eller dratt seg forbi seksjoner er dermed uvesentlig. En avart av denne stilen kan kalles "individuell fri" eller mer vanlig "individuell redpoint" hvor samme person friklatrer hele ruten på led, mens andremann følger ved hjelp av tauklemmer⁵⁷. Øverst i pyramiden finner vi så "alt i fri" som innebærer at hver eneste meter av veggen er friklatret på led og på topptau.

Modellene og beskrivelsene ovenfor demonstrerer at det er de uforberedte, mer krevende og til dels farligere formene for klatring som anerkjennes høyest. Risikoaspektet er representert både gjennom et større fallpotensiale ved klatring på led, men også gjennom at de mer uforberedte stilene *on sight*⁵⁸ og *flash*⁵⁹ kan sies å være farligere for eksempel ved klatring på naturlige sikringsmidler fordi sikkerheten da helt og holdent avhenger av et godt utført håndverk i en potensielt stressende og krevende situasjon. Min respondent Jarle en merittert storveggeklatrer i 40 årene berørte temaet i forbindelse med en diskusjon omkring *gritklatring*⁶⁰.

(...) jeg har litt blandede følelser for den klatringen der da. (...) jeg synes det blir litt sært det der å skulle øve inn (...) sånne farlige ting og så skulle lede det etter å ha topptauet det i det uendelige. Jeg synes det er mye stiligere med folk som stikker ut og går ting on sight (...). Klatre store vegger i fri (...) starte på bunn og slutte på toppen, gå det i best mulig stil. Gå det de får til i fri, det er stilig. (Jarle)

⁵⁶ Henviser til personen(e) som klatrer på topptau etter den ledende klatreren.

⁵⁷ Å følge med tauklemmer eller "jumarering" betyr at førstemann fester tauet etter å ha ankommet standplass slik at andremann kan "klatre" på dette tauet ved hjelp av mekaniske klemmer som låses på tauet. Stilarten "individual redpoint" ble første gang foreslått av den kjente tyske klatreren Alexander Huber, etter å ha friklatret Salathe wall på El Capitan i Yosemite nasjonalpark i USA med den nevnte stilen i 1995 (Samet, 2011).

⁵⁸ Ofte referert til som den pureste formen for klatring (Draper, N., Jones, G. A., Fryer, S., Hodgson, C., & Blackwell, G. (2008).

⁵⁹ Flash innebærer å klatre en rute etter å skaffet seg informasjon om den. Enten ved å se noe noen andre klatre ruten, inspiserer den på rappell eller å bli fortalt muntlig hvordan bevegelsene og eller sikringsplasseringene kan løses.

⁶⁰ Gritklatring er betegnelsen på en type klatring som tradisjonelt har foregått på engelsk sandstein (gritstone) hvor bruk av faste sikringspunkter (les borebolter) er forbudt. Dette har ført til at en del av linjene som klatres er å regne som svært farlige grunnet mangelen på sikringspunkter. Vanlig tilnærming til denne typen ruter har vært å øve bevegelsene inn på topptau før man *leder* ruten. Denne tilnærmingen er også kjent som "headpointing" og får mye oppmerksomhet i klatremedia grunnet dens engasjerende natur. Marginale sikringsplasseringer, langt mellom sikringene og potensiale for lange fall og eller bakkefall er vanlig. Klatreområdet Bohuslän i Sverige har i nyere tid også vært en arena for denne typen tilnærming.

Innøvdde klatreprestasjoner (redpoint) anerkjennes som en bestigning i henhold til feltets *doxa*, men som vi ser av sitatet over representerer ikke dette det ypperste innen friklatring for min informant. Jarle gir her uttrykk for noen av sine preferanser til stil. Preferansene er hans egne, men de samsvarer også i stor grad med logikken som eksisterer i *feltet* klatring. Det som kan være verdt å merke seg er at Jarle raskt tenker over på klatring i store vegger i det som opprinnelig var en samtale om *grit*-klatring. Dette er en tydelig indikasjon på personlige preferanser som til en viss grad kan være med på å skille *Jarles habitus* fra andre klatreres.

God stil gjennom å klatre lange linjer med en lett og rask tilnærming

Mitt informantutvalg er alle allsidige klatrere, men på spørsmål om hva slags klatring de ønsker å forbindes med ville nok fellesnevneren for dem vært et fokus på lange linjer i fjellet og store vegger. Hovedtyngden av min empiri i forhold til stilbegrepet er derfor relatert deretter. For denne typen klatring ser vi at en lignende logikk i forhold til stil er gjeldende, men at reglene er mer udefinerte, noe som åpner opp for en mer personlig tilnærming til begrepet og dermed også risikoaksepten. Rolf forklarer;

(...) måten å klatre på, der har vi jo et etablert stilbegrep sant, men å koble stil og risiko det er jo høyst individuelt (...) så der går det vel ikke an å si at et helt miljø er ensrettet i forhold til dette. Jeg har en ensrettethet i forhold til meg og de jeg ønsker å klatre med når det gjelder stil og risiko, men det er nå heldigvis en personlig sak. (Rolf)

Her forteller Rolf oss noe vesentlig. Hvilken rolle risikoaspektet spiller på stilen er subjektivt og vil variere fra person til person. Dette er et godt eksempel på hvordan *habitus* vil variere fra klatrer til klatrer på tross av tilhørighet i og påvirkning fra det samme *feltet*. Det vesentlige her er likevel hvilke overordnede føringer *feltet* utøver på den enkelte aktørs *habitus*, altså hvilke føringer *feltet* klatring som helhet sender ut i forhold til risiko og hvilken påvirkning disse signalene har på hver enkelt klatrers *habitus*.

Fjellklatring, alpinklatring og "lett er rett"

Innenfor grenene fjell og alpinklatring⁶¹ kan stildebatten oppsummeres med det spøkefulle ofte brukte klatreordtaket *"lett er rett"*. Ordtaket sikter til tilnærmingen forbundet med den høyt anerkjente alpine stilen⁶² hvor lett oppakning, enkelt funksjonelt utstyr og få mennesker muliggjør raske bestigninger av store fjell og lange linjer.

Vi skal også her se på en typisk hierarkisk fremstilling av stilene knyttet til denne delen av klatrefeltet.

Figur 6: Stildistinksjon i fjell og alpinklatring

Som nevnt er det den alpine stilen som representerer det ypperste innenfor denne klatregrenen. Alpin stil kjennetegnes ved at man klatrer med alt det nødvendige utstyret på ryggen i ett vedvarende "støt" mot toppen. Denne tilnærmingen fordrer at man kan bevege seg relativt raskt gjennom terrenget,

⁶¹ Alpinklatring sikter til den grenen av klatring som foregår i alpint terreng, dvs. i variert høyfjellsterreng bestående av klippe snø og is. Alpinklatring blir av mange omtalt som den mest krevende formen for klatring grunnet de svært varierende sikrings- og bevegelsestekniske utfordringene i tillegg til vurderinger knyttet til veivalg, vær og føre.

⁶² Alpin stil kan beskrives som selvforsynt og selvhjulpen klatring på store fjell i kontrast til ekspedisjonsstilen hvor et større organisatorisk apparat kreves og bruk av faste tau, bærere og etablerte leire mot toppen er mye brukte hjelpemidler (Grimeland 2004, s. 177).

noe som ofte innebærer at klatringen må være enkel nok til at man hovedsakelig kan klatre i fri. Når klatringen blir vanskelig og mer tidkrevende er det vanlig å søke mot det som kalles capsulestil. Denne stilen er utbredt i storvegg og ekspedisjonsklatring under krevende forhold og kjennetegnes ved en fast leir som flyttes etter hvert som man avanserer opp ruten. Klatrerne beholder til enhver tid en livline med faste tau tilbake til leiren slik at man kan returnere etter endt arbeidsdag. Senere bruker man den samme livlinen for å returnere til høyeste punkt for å strekke tauene videre. Til tross for den relative komforten det innebærer å kunne returnere til en mer eller mindre veletablert leir hver dag så krever fremdeles capsule stilen at man dedikerer seg til fjellet eller fjellveggen. Tilnærmingen bedømmes ofte ut fra hvor mange meter fast tau som har vært i bruk. Dersom for mange meter tau blir brukt beveger man seg over på såkalt "beleiringstaktikk" eller "siege taktikk" som kan sies å være motsatsen til alpin stil. Tilnærmingen er spesielt utbredt i Himalaya, hvor fjell bestiges gjennom langvarige "beleiringer" med utstrakt bruk av faste tau og på forhånd etablerte teltleirer og deponert utstyr mot toppen. Dersom man i tillegg benytter seg av innleide bærere til å gjøre dette forberedende grovarbeidet er bunnen av pyramiden definitivt nådd og man befinner seg på en kommersiell ekspedisjon.

Innenfor disiplinen fjell og alpinklatring ser vi at det er en nær sammenheng mellom stil og risiko. Et sentralt moment her er begrepet *dedikasjon*⁶³. I jo større grad man dedikerer seg til fjellet, jo bedre. En høy grad av dedikasjon innebærer at man vier seg til fjellet eller veggen og trosser utfordringene dette bringer. I enkelte tilfeller kan dedikasjon bety at retrettmulighetene er krevende og komplekse, kanskje til og med så krevende at man kommer til et "point of no return" hvor den eneste aktuelle veien ned er via toppen. En konsekvens av å klatre lett er derfor ofte at marginene for å takle uforutsette problemer blir små. Ved den ypperste alpine stilen er man avhengig av fremdrift for å lykkes og en skade, dårlig vær eller andre uventede problemer underveis kan få større konsekvenser enn ellers, spesielt dersom tilgangen på utstyr er begrenset. Det finnes likevel grenser for hvor lett og "dedikert" man bør være og i samtaler med Jarle begynner jeg etter hvert å ane konturene av en logikk.

⁶³ Fritt oversatt etter det engelske ordet *commitment* som ofte brukes i denne sammenhengen.

Jeg tenker jo at det er en sånn hårfin balansegang da, (...) ting som blir gjort i de litt større fjellområdene hvor det blir gått veldig lett stil og sånn(...) Det er ikke alt jeg synes er kult av det som blir gjort der da, (...) når en har følelsen av at folk tar mye sjanser og pusher det veldig langt og sånn det har jeg ikke noe sansen for. Når det er litt tilfeldigheter som gjør om de kommer ut av det i live eller det er veldig lite som skal til før det går galt, (...) folk som gjør stilige ting på en ordentlig måte det synes jeg er imponerende. (Jarle)

Vi kan altså slå fast at det finnes en grense for hvor langt man kan "pushe" det på denne typen risiko. Dersom risikotakingen i for stor grad bærer preg av et sjansespill med tilfeldigheter man som klatrer i liten grad rår over, så er den sosiale anerkjennelsen vanskeligere å oppnå, men igjen så kommer det an på hvem man spør. En erfaren klatrer med lang fartstid, slik som Jarle vil dessuten ha bedre forutsetninger for å skjønne når strikken tøyes enn mindre erfarne. I noen tilfeller når grensene presses for langt kan det til og med oppstå en form for miskjennelse i miljøet i etterkant, uavhengig om en bestigning har vært vellykket eller ikke. Jarle forklarer:

(...) det har jo vært en del støting i Alaska og Patagonia som har vært, ja hvor de har pushet det langt. (...) Hvert fall et par av turene som vi har diskutert. Det er jo turer som har gått bra da og som har fått veldig mye anerkjennelse i ettertid, men hvor jeg og mange andre synes at det har vært tatt uforsvarlig store sjanser da, for å oppnå det. (Jarle)

Dette utsagnet er svært interessant fordi det viser at også klatreturer med positivt utfall kan være gjenstand for en vurderingsprosess knyttet til risiko. Selv om Jarle ikke går spesifikt inn på noen av hendelsene, så kan man på generelt grunnlag anta at sjansene han refererer til i hovedsak går på manglende sikkerhetsmargin i forhold til vær, føre, utstyrstilgang eller en kombinasjon av disse. Her kan det være på sin plass med litt utdypende informasjon. Den ene lokasjonen som Jarle nevner er et klatreområde langt sør i Argentina kjent som Patagonia. Denne regionen huser mengder av flott alpinklatring, men er også

preget av lange perioder med svært utfordrende værforhold, da særlig i form av vind. Klatrere som besøker denne regionen benytter seg derfor etter beste evne av små værvinduer når vindene er rolige og klatring er mulig. Utfordringen med dette er at man ofte må være nede fra fjellet før vinduet er over og uværet tar seg opp igjen. Dette innebærer at marginene for uforutsette problemer blir små og man kan raskt befinne seg i en alvorlig situasjon dersom man ikke kommer seg ned fra fjellet i tide. Når det gjelder momenter knyttet til føre, kan generell skredproblematikk fungere godt som eksempel. Skredfaren er som regel alltid størst like etter et stort snøfall og i en ideell verden ville man alltid ha ventet tre dager før man dro til fjells, for å gi snødekket tid til å stabilisere seg. I det virkelige liv (for eksempel i Patagonia) har man imidlertid sjelden tid til dette, noe som medfører at man ofte må ferdes under potensielt skredfarlige forhold for i det hele tatt å komme seg på tur. Det siste momentet, tilgangen på utstyr, påvirkes ofte av behovet for å bevege seg hurtig. Jo større behov for fart, desto mindre utstyr bør man ha med seg. Hvorvidt sjansene som tas er uforsvarlige vil nok engang være en subjektiv vurdering, men noen overordnede føringer kan likevel identifiseres. I dette tilfellet får vi i hvert fall bekreftet at en grense faktisk eksisterer.

God stil gjennom sporløs ferdsel

Det kan slås fast at prinsippet om sporløs ferdsel står sterkt i *feltets* konstruksjon av *den gode stilen* over tregrensen. Norsk Tindeklub som har vært en sentral aktør i etableringen og opprettholdelsen av det norske klatrefeltets preferanser for stil i over 100 år, har for eksempel følgende kriterier for utdeling av sin årlige alpinpris:

- God elegant stil
- Originalitet, kreativitet i valg av rute og fjell
- Pågåenhet og autonomi "commitment"
- Høyt teknisk nivå
- Begrenset bruk av hjelpemidler
- God vurdering av objektive farer
- Åpenhet om hvordan ruta er klatret
- Respekt for omgivelsene og de andre på laget
- Respekt for senere klatreres rett til å ha intakte opplevelser på ruta

(NTK, 2010)

Lesning mellom linjene og kjennskap til feltet vil her avdekke at plassering av borebolter som sikringspunkter i fjellet er et aktuelt tema. Mine informanter kunne i stor grad bekrefte at et slikt syn var sentralt i forhold til stilbegrepet:

(...) stil er jo en viktig ting i miljøet her, har det vært i hvert fall, men det har jo hovedsakelig gått på det (...) med bolter og sånne ting. Det har ikke vært noe sånn at du helst skal gå solo eller helst skal gå sånn superlett eller noe sånt, men det der med å ikke sette spor etter seg det tror jeg er viktig da. (Jarle)

Jarle trekker her frem sporløs ferdsel og nevner spesielt bruken av bolter som et sentralt poeng i vurderingen av stil. Vi skal se litt nærmere på disse omdiskuterte permanente sikringspunktene i fjellet i det følgende.

Boltedebatten, et bidrag til glorifisering av risiko?

Borebolter⁶⁴ er mer eller mindre faste installasjoner som når de er plassert korrekt representerer svært solide og trygge forankringer for klatring. Borebolter kan plasseres hvor som helst til forskjell fra konvensjonelt naturlig sikringsutstyr som avhenger av sprekker og svakheter i fjellet og muliggjør at usikrede eller vanskelig sikrede passasjer kan forsøres tryggere og enklere enn ellers. Bruken av borebolter er tidvis omstridt.

I det norske klatrefeltet praktiseres det en relativt restriktiv etikk i forhold til bruken av borebolter. Selv om vi ikke på langt nær kan måle oss med de mest konservative landene på dette området⁶⁵ er norske klatrere likevel å betrakte som strenge på grunn av vår hardnakkede motstand mot bruk av borebolter i høyfjellet (S. Berg, 2013). Boltedebatten er svært omfattende og kunne sikkert vært tema for en avhandling i seg selv, men en kortfattet innføring er likevel relevant og på sin plass.

Diskusjonen dreier seg om hvorvidt borebolter skal brukes til å sikre ruter eller passasjer som ikke lar seg eller er vanskelig å sikre med

⁶⁴ En borebolt installeres ved å bore et hull i fjellet som man deretter plasserer en ekspanderende eller limt bolt i.

⁶⁵ Storbritannia har lang tradisjon for tidligere nevnte gritklatring hvor borebolter ikke aksepteres og i enkelte regioner av Tsjekkia er faktisk kalk og alt sikringsutstyr av metall forbudt for å verne om den myke sandsteinen i området.

konvensjonelt naturlig sikringsutstyr⁶⁶. Debatten har to ytterpunkter. Boltetilhengerne på sin side ønsker utstrakt bruk av borebolter og ser verdi i den økte tilgjengeligheten, komforten og tryggheten dette fører med seg. Boltemotstanderne ønsker på den annen side å fremme tur etter evne prinsippet gjennom mestring av urørt terreng. I lavlandet er det i Norge bred enighet om at borebolter aksepteres så lenge de ikke plasseres i åpenbare naturlige linjer⁶⁷ mens i høyfjellet er borebolter uønsket. Hovedargumentasjonen for boltemotstanderne spinner omkring prinsippet om sporløs ferdsel og hvordan borebolter er permanente inngrep som ikke bare forringer naturen, men også klatrerens mulighet til å oppleve og å mestre denne. Det blir ofte hevdet at man ved å plassere borebolter frarøver kommende generasjoner mulighet til å oppleve klatreruten i sin originale stand. Når en borebolt er plassert senkes nivået ned til det hvor førstebestiger er komfortabel og det vanskeliggjør en senere nivåheving. På den andre siden representerer bolter en tilgjengeliggjøring for flere klatrere og kan også bidra til økt sikkerhet. Det er ikke dermed sagt at bolter kreves for å kunne klatre sikkert. Ved å klatre ruter som gjenspeiler utøverens ferdighetsnivå og tur etter evne, vil risikoen følgelig senkes.

Poenget er likevel følgende: de restriktive holdningene i forhold til plassering av borebolter vi finner i det norske klatrefeltet er en logikk som er med på å tilkjenne risiko verdi. Det faktum at bruk av borebolter forringer stilen er i norsk klatresammenheng ubestridelig og dette sender signaler om at økt risiko hever prestasjonen. I samtaler med klatrere om dette vil det ofte bli snakk om margin og hvordan en tilstrekkelig grad av margin bør gjøre bruk av borebolter overflødig.

God stil gjennom margin

Et gjennomgående tema som til stadighet ble frembragt av respondentene mine var viktigheten av *margin* i en klatreprestasjon. At klatrere er opptatt av dette er

⁶⁶ Med konvensjonelt naturlig sikringsutstyr menes utstyr som kan plasseres og fjernes igjen etterpå med lite eller ingen slitasje eller skade på fjellet.

⁶⁷ En naturlig linje sikter ofte til en svakhet fra bunn til topp i en klippe i form av et riss eller et rissystem hvor man kan plassere en forsvarlig mengde sikringsmidler på vei opp. Definisjonen av forsvarlig vil selvfølgelig variere fra person til person og er ett av stridens ankepunkter.

tidligere dokumentert av West og Allin (2010) hvor flere av respondentene gikk langt i å hevde av tilstrekkelig margin på klatringen var synonymt med god stil. Flere av mine respondenter gav uttrykk for lignende holdninger. Fjellfører Rolf hadde blant annet dette å si om saken:

(...)det som betyr noe for meg er at jeg gjør det som skal gjøres i god stil. Altså at en tur blir gjennomført sånn som jeg mener en tur skal gjennomføres da. (...) Det gjøres i god stil, med margin. Hvis man ser det at man ikke har margin så er det å snu. (Rolf)

Rolf forteller i utgangspunktet her om preferanser til stil i egen klatring, men det er naturlig å anta at mye av de samme kriteriene vektlegges i hans vurdering av andres prestasjoner. Mye tyder på at margin er sentralt, men hva legges egentlig i begrepet margin? I samtaler med Trym omkring en konkret kamerats bestigning av en sparsomt sikret rute, forteller han meg at:

(...) altså jeg synes det virker sykt å gå den (...), men så tenker jeg også at hvis han føler seg sterk nok til å gå på den, så tenker jeg egentlig at det er greit. (Trym)

Det uttrykkes altså at det å ha margin på klatringen i form av å *føle seg sterk nok* betyr noe. Fysisk overhøyde på en vanskelighetsgrad representerer en form for margin som kan legitimere klatring av en, i dette tilfellet tynt sikret rute. Logikken som ligger til grunn er at fysisk overskudd på bevegelsene minimerer sjansene for at man vil falle og at den reelle risikoen dermed begrenses. Det ligger underforstått her at Trym i liten grad er i stand til å vurdere i hvilken grad kriteriet om fysisk margin er ivaretatt. Snarere er det snakk om en form for antagelse om at vedkommende klatrer innehar tilstrekkelig margin, ellers hadde han ikke *gått på* ruta.

Hva så med ytre hendelse i form av steinsprang, snø/isras eller farer knyttet til vær? Disse såkalte ubevisste farene kan åpenbart ikke legitimeres gjennom å være "sterk nok"? I samtaler med Ola om konkrete fribestigninger i Trollveggen blir jeg fortalt at margin i form av fjellerfaring veier positivt i forhold til å begi seg opp i en vegg med høy risiko for ubevisste farer. Lignende

argumentasjon går igjen på dette temaet hos flere av respondentene, men det er åpenbart at vi her er inne på noe som det er utfordrende å legitimere uten å avvike egne prinsipper noe.

Det er en kjent sak innenfor klatring og mange andre risikosporter at en viss "pushing" av grensene er ønskelig. Å praktisere en viss risikovillighet rokker imidlertid ved det mye uttalte ønsket om margin. Ola illustrerer denne tosidigheten godt i sin omtale av konkrete banebrytende klatreprestasjoner i Trollveggen.

Ved å oppsøke en så krevende ting som Trollveggen så mange ganger på rad så er det jo en vesentlig større sjanse for at noe skal skje (...). Jeg syns absolutt det er kjempekult og fantastisk at han pusher det (...). (Ola)

Tilstedeværelsen av reell risiko utelukker altså ikke at noe anerkjennes med kred. Det kan faktisk også virke som at risikovillighet i en del tilfeller resulterer i en viss anerkjennelse. Trym fortalte meg dette om en klatrekamerat som inspirerte ham:

Ja altså selv om det er farlig eller alt for vanskelig eller sånn så går han fortsatt på det da, uten hemninger(...). (Trym)

Trym gir her uttrykk for å verdsette egenskaper og handlinger som i aller høyeste grad kan karakteriseres som risikovillighet. Gjennom samtalen vår ble det flere ganger referert til den samme klatrekameraten og det ble også gitt uttrykk for en beundring av vedkommendes handlinger og holdninger. Sett i lys av Meads (1934: s.134 - 137) teorie om speiling kan Tryms forhold til nevnte klatrekamerat muligens forklares gjennom den tredelte prosessen som leder frem mot skapelsen av det objektivet selvet. Trym adapterer handlinger og holdninger han ser hos kameraten, han er bevisst på disse handlingene og blir til slutt bevisst på seg selv og kan betrakte seg selv med andre øyne. I forlengelsen av dette kan klatrekameraten kanskje også defineres som en av Tryms signifikant andre.

Redusert risiko gjennom margin

Å frisolere⁶⁸ en klatrerute blir av mange sett på som en særlig risikabel måte å utøve klatring på (West og Allin, 2010). Mange klatrere er imidlertid av den oppfatning at å soloere ikke nødvendigvis innebærer noen større risiko enn å klatre en rute med tau fordi de mener at man gjennom å inneha ferdigheter som med god margin overgår dem som kreves av ruten, kan være trygg på å ikke falle. Denne logikken går ofte igjen i forbindelse med legitimering av tilsynelatende risikable handlinger i klatring. Sander fortalte meg at:

(...) jeg har klatret masse ruter (med tau,) hvor hvis du hadde falt, så hadde du vært steindau med en gang. Mens jeg kan klatre ganske mye uten tau uten at det er noe farlig. (Sander)

Det understrekes her at klatring med tau ikke nødvendigvis er tryggere enn klatring uten tau, dersom marginene tas med i beregningen. Logikken henspiller på den tidligere nevnte formelen; *risiko = sannsynlighet x konsekvens*

To typer risikotaking

Vi begynner å se konturene av en logikk i forhold til distribusjon av kred i klatreprestasjoner. Å øke risikoen gjennom for eksempel å forsøke seg på en rute som er "over evne" eller å aktivt oppsøke risiko i form av høy sannsynlighet for ras og steinsprang etc., blir i hovedsak sett på som en meningsløs form for risikotaking. Det utelukker likevel ikke at kred kan tildeles, men kravet til egenferdigheter øker. På den annen side vil risiko i form av tynt eller vanskelig sikret klatring eller soloering med tilsynelatende margin ofte vurderes som verdifullt. I begrepsavklaringen så vi på hvordan risiko kunne defineres og hvilke overordnede risikoformer som finnes. I feltet er klatring det vanlig å skille mellom ytterligere to former for risiko definert ut fra risikoens karakter og klatrerens mulighet til å påvirke den. En ytre hendelse i form av steinsprang, snø/isras eller farer knyttet til vær omtales ofte som en ubevisst fare, altså en

⁶⁸ Å frisolere vil si å klatre uten tau.

risiko man ikke er herre over og som ikke kan minimeres gjennom mestring. Den andre formen for risiko kjennetegnes ved at de potensielle konsekvensene ved handlingen er kjente for oss. Eksempler på dette kan være å soloere, hvor risikoen er åpenbar og sikkerheten helt og holdent avhenger av klatrerens evner. Dette blir ofte omtalt som en *bevisst fare*. En del vil imidlertid hevde at ubevisst risiko ikke eksisterer fordi man gjennom gode ferdigheter i evaluering og beslutningstaking før og underveis på en klatretur alltid har muligheten til å vurdere sannsynligheten for denne typen farer. Sander forklarer:

En blokk som løsner, et snøras som går, is som løsner som du klatrer på. Du kan jo kalle det for en objektiv fare, men så er det jo en vurdering. Hvor varmt har det vært? Hvordan ser det ut? (Sander)⁶⁹

Argumentasjonen er soleklar og levner liten tvil om at også ytre, ubevisste eller objektive farer i stor grad kan mestres og unngås gjennom erfaring og vurdering. Det vesentlige i denne sammenhengen er likevel ikke hvorvidt eller hvordan disse to nevnte risikoformene kan mestres, men snarere hva som skiller dem som kriterium for tildeling av kred.

En annen av informantene, fjellføreren Ola fortalte meg dette:

Jeg får mer respekt hvis det er noe vanskelig som kan gjøres trygt enn hvis det er noe lett som kan gjøres skummelt, det er jo litt dette paradokset som har blitt nevnt ofte (...) at vi oppsøker noe, men så gjør vi jo alt der og da, både kanskje på forarbeid, vurderinger for optimale forhold for at det skal være så trygt som mulig (...) hvis det bare var risikoen vi var ute etter, så kunne vi heller gjøre noe på dårlige forhold da (Ola).

Det er altså ikke risikoen i seg selv som er verdifull i evalueringen av klatreprestasjoner. Vi kan si at risikoen må være relevant. Å øke risikoen ved å gjøre noe på dårlige forhold med vilje er en uinteressant form for risikotaking som ikke resulterer i noen form for sosial anerkjennelse. Et sentralt kriterium

⁶⁹ Innenfor klatregrenen isklating er vurdering av isforhold en viktig del av sikkerhetsmarginen. Temperaturforandringer er en viktig faktor i forhold til dette.

for tildeling av kred later dermed til å være at risikoen på en eller annen måte kan mestres.

Jeg tenker at det er jo et privilegium vi har å kunne ta risiko i fritiden vår, det er noe veldig flott noe. Fordi at mange sin arbeidshverdag er jo preget av det totale fravær av risiko sånn at det å få lov til å være i nærheten av risiko, men å lære seg og kjenne grensene på en måte, det tenker jeg på som veldig verdifullt, men ikke det å ta risiko i seg selv. Det er jo slett ikke noe verdi i det. (Rolf)

Rolf presenterer her et syn på risikotaking som i forskning på risikosport kan plasseres innenfor det såkalte kompensasjonsperspektivet. Dette synet betrakter risikosport som en flukt fra en hverdag hvor trygghet og minimering av risiko dominerer (Lupton, 2013, s. 205). Videre forteller Rolf at han mener mestring av risiko har verdi. Dette var et utbredt synspunkt blant mine informanter og samsvarer med resultatene skaffet til veie av West og Allin (2010) hvor klatrere uttrykte at egen evne til å håndtere risiko var en sentral egenskap for å utstråle kompetanse og fremstå troverdig som klatrer. Klatrerne i denne undersøkelsen var opptatt av å etablere sin identitet som klatrere gjennom måten de håndterte og minimerte risikoen i sin klatring på og det var viktig for dem å bli vurdert som trygge og kompetente. Ett unntak ble imidlertid registrert i situasjoner hvor klatrere forsøkte å flytte sine egne grenser og bli bedre. Da virket det som at en noe høyere risikoaksept ble praktisert. Dette er med på å underbygge påstanden om at risiko isolert sett har liten verdi for klatrere, men at det åpenbart også er svært nyansert.

Underbevisst risikoaksept

Fraværet av bevissthet omkring sammenhengen mellom risiko og kred i klatring kan begrunnes teoretisk ved at logikken ligger innbakt i klatrernes unike *habitus*. Disposisjonene for handling og oppfattelse av omgivelsene som ligger i *habitus* er formet i samspill med feltet og vurderingsformene og verdiene som råder i det. Ifølge Bourdieu (1999, s. 18) internaliseres et felts spesifikke logikk "i form av en sans for spillet" gjennom en langsom og gradvis prosess som i liten grad legges merke til av aktøren.

Selv om klatrerne jeg snakket med ofte var forsiktige med å uttrykke en direkte sammenheng mellom risikotaking og tildelt kred, så forekom det i enkelte tilfeller. Følgende utsagn bar i intervjusituasjonen visse preg av å være en motvillig selverkjennelse og indikerer at dette er en logikk som den unge klatreren Trym til en viss grad operer med:

Hvis man ser på meg som en sportsklatrer som ikke lenger(...) er så god til å klatre sport⁷⁰ og ikke lenger sender⁷¹ harde ruter(...) Må på en måte oppsøke de farlige rutene for å få anerkjennelse i miljøet.

Til tross for at uttalelser som denne tilhører sjeldenhetene er det ikke dermed sagt at tematikken er ikkeeksisterende blant klatrere. Enkelte er svært direkte og ærlige i sin omtale av sammenhengen, slik som *Andreas Klarström* i følgende intervju: *"Jeg tror at prestisje har vært en stor del av motivasjonen for meg og for de fleste andre som gjør farlige ting i ekstremsport"* (Bore, 2013)

Som klatrer vet jeg at risikoaspektet ved en rute i mange tilfeller er en viktig variabel i vurderingen av prestasjonen, men at det ofte krypteres litt gjennom klatrernes terminologi og språkbruk. En taulengde⁷² kan for eksempel beskrives som krevende, seriøs, spennende, hårete, tynt sikret eller *runout*⁷³ i stedet for farlig eller risikabel. I klatrerrelaterte samtaler opplever jeg ofte at temaet risiko i stor grad forblir uuttalt, men at små bemerkninger i løpet av samtalen likevel sørger for at risikoaspektet blir underforstått og på denne måten får noe å si for inntrykket tilhøreren etterlates med.

For noen uker siden tikket det for eksempel inn en tekstmelding på undertegnedes mobil med følgende beskjed; "Gikk en ny kilelinje på Dale i dag. Den ble spennende ...". Det er tilsynelatende ikke mye informasjon å hente her, men det påpekes i det minste at den nye klatreruten er naturlig sikret. Min

⁷⁰ Sport eller sportsklatring refererer til boreboltsikret klatring på lavlandsklipper.

⁷¹ "Å sende" brukes ofte om vellykkede bestigninger av ruter.

⁷² Når lengre fjellvegger skal forseres er det vanlig praksis å dele klatringen inn i taulengder. En typisk taulengde er fra 30 – 60m lang og etableringen av standplasser (sikringsstasjoner) underveis hvor klatrerne kan samles, fordele utstyr og evt. bytte roller før videre klatring markerer skillet mellom taulengdene.

⁷³ Runout betyr at det er langt mellom sikringspunktene i veggen og dermed at et fall kan få alvorlige konsekvenser.

lokalkunnskap til klatrefeltet ruten ble gått på gir meg også en del informasjon i forhold til klatrestilen og tendensene på dette feltet, men utover dette må jeg basere meg på utsagnet "spennende". Spennende tolker jeg i denne sammenhengen til langt mellom sikringene eller dårlig sikret.

Ulykker

På tross av å ikke ha vært et særskilt temaområde i intervjuguiden var ulykker forbundet med klatring et tilbakevendende tema i løpet av intervjuene, da ofte i forbindelse med temaet risiko. Det interessante med informantenes refleksjoner omkring enten spesifikke ulykker eller ulykker generelt er at det tenderer å blottlegge noen holdninger og en logikk knyttet til risikotaking som ellers kanskje ikke ville kommet frem. I samtale med Sander, opplevde jeg at til tider kontroversielle meninger knyttet til spesifikke ulykker ble ytret.

Altså, de beste klatrerne de lever jo. Det er ikke de som er døde. (...) vi tenker jo ofte sånn at; faen han var dyktig, men han er jo død jo. Guy Lacelle⁷⁴ for eksempel, en dyktig klatrer. (...) Han er jo helt fantastisk flink, men han ble jo tatt av skred da. Så han var ikke så flink. Ikke sant? Hadde han vært så flink så hadde han ikke vært død. (Sander)

Utsagnet vil nok av mange klatrere (inkludert meg selv) oppleves som usmakelig og radikalt fordi det så til de grader er satt på spissen. Likevel er holdninger som dette, dog ofte i mer modererte former slett ikke uvanlige i diskusjonene som etterfølger risikosportulykker. I en undersøkelse av fallskjermhoppere presenterer Laurendeau (2006) en mulig forklaring på dette gjennom å se på det som utøvernes måte å konstruere og opprettholde en illusjon av kontroll i åpenbart risikofylte aktiviteter. Han omtaler nettopp denne typen holdninger som en form for beskyttelsesmekanisme kalt "blaming the victim" hvor hoppere i etterkant av en ulykke peker på offerets dårlige vurderinger eller manglende

⁷⁴ Guy Lacelle er en avdød canadisk isklatrer som av mange var anerkjent som verdens beste isklatrer. Han omkom i et snøskred i 2009 da han hvilte under en snørenne etter å ha klatret et fossefall. Et klatrelag høyere oppe utløste det som beskrives som et lite skred som feide Lacelle ned linjen han nettopp hadde klatret. Ulykken er av flere i etterkant beskrevet som et hendelig uhell som kunne skjedd hvem som helst. (Green, 2009)

evner som årsak og dermed kan opprettholde en fasade av trygghet i sin egen utfoldelse. Dette virker plausibelt også i denne sammenhengen.

I kontrast til Sanders uttalelser hadde fjellfører Rolf følgende refleksjon angående en annen ulykke hvor to nordmenn omkom under klatring på Kjerag i Rogaland vinteren 2012:

Altså det setter aktiviteten vår i et sunt perspektiv (...) og det er viktig for oss å reflektere over hvordan leken vår, som det jo er. Det er en fritidsaktivitet som vi gjør av overskudd og glede og som selvfølgelig gir oss ting tilbake som vi har med oss inn i hverdagen, men det er jo viktig å reflektere over hvor mye vi kan tillate oss. (...) Nå var nok akkurat det som skjedde der (les: Kjerag) noe som kunne skjedd med veldig mange (...) og jeg håper jo i lys av det som skjedde at det kan være med å prege vår atferd da. Det fortjener de ulykkene. (...) Altså det var en drøy tur, men det som ble gjort der kunne også andre ha gjort, det er andre som har hengt i den blokka⁷⁵. (Rolf)

Selv om det ikke er snakk om samme ulykken så ser vi her at Rolf gjør seg en svært annerledes refleksjon. Dette viser hvor stort spennet i reaksjonsmønstre kan være i etterkant av klatreulykker, fra holdninger om at mestring kan overliste alle ulykker til en mer ydmyk tilnærming hvor det anerkjennes at klatring er farlig og ulykker kan skje den beste. Det viser altså hvor ulik oppfatning av risiko klatrere kan ha.

Sosial risiko

Som nevnt tidligere er det helserisiko knyttet til klatring som er vesentlig i denne avhandlingen. Det finnes imidlertid eksempler på sosial risikotaking i feltet klatring som er nevneverdige fordi de er med på å beskrive hvordan det sosiale spillet i feltet klatring kan ta form.

⁷⁵ Ulykken på Kjerag i februar 2012 hvor to fremtredende norske alpinister omkom var forårsaket av at en stor blokk løsnet under belastning, kappet mange av deres forankringer til vegg og rev dem med seg. Blokken har tidligere blitt klatret forbi på sommerstid. Fullstendig ulykkesrapport kan leses på:
<http://brv.no/postmann/dbase/bilder/Ulykkesrapport,%20Kjerag-ulykken,%20februar%202012-rev0203-1.pdf>

En slik historie skriver seg til sensommeren 2011 da noen, i ly av mørket kappet boreboltene på ruta "Electric Avenue" på Skålefjell i Bohuslän. Ruta som er gradert 9- ble boltet av Henrik Bolander, besteget i 1997 og går for å være en av de flotteste linjene i hele Bohuslän (Hermanson, 2002, s. 240). Ruten hadde på tidspunktet for kappingen blitt besteget uten bruk av boltene ved tre anledninger, sist av gjerningsmannen (Bore, 2011). Den sosiale risikoen vedkommende som kappet boltene tok i dette tilfellet var etter alle solemerker stor. Ikke bare ble boltene fjernet uten samtykke fra førstebestiger, noe som er et klart brudd på den rådende klatreetikken, men da det senere ble kjent at gjerningsmannen var den 19 år gamle nordmannen Martin Skaar Olslund, oppstod det ikke overraskende furore i det svenske klatremiljøet. Debatten om hvorvidt ruten skulle boltes opp på nytt eller ikke, raste i månedene som fulgte og Olslund måtte tåle hard kritikk fra svensk hold. Historien illustrerer godt hvordan handlinger kan få sosiale konsekvenser i form av miskjennelse og hets. Det hører imidlertid også med til historien at boltene aldri ble satt opp igjen og at Martin underveis fikk massiv støtte fra en del viktige personligheter innen klatremiljøet, så på mange måter kan man si at den sosiale risikotakingen resulterte i gevinst i dette tilfellet.

Sett i lys av Bourdieus teori kan vi se for oss hvordan denne kampen endte i favør av Olslund, som antageligvis innkasserte en del symbolsk kapital som følge av boltekappingen og etterspillet hvor mange store personligheter i klatrefeltet støttet opp om Oslunds boltekapping. Et annet interessant aspekt ved dette er hvordan hendelsen i etterkant førte til en oppblomstring av debatter om hvorvidt bolter også burde kappes på andre klatreruter som var mulig å sikre ved hjelp av konvensjonelt naturlig sikringsutstyr. Dette illustrerer godt hvordan Olslund som følge av sin handling satte denne tematikken på dagsordenen og dermed oppnådde en form for definisjonsmakt i feltet.

Konsekrering

I løpet av arbeidet med datainnsamlingen ble jeg stadig mer bevisst på hvordan den kritiske vurderingen av klatreprestasjoner varierte veldig avhengig av hvilken erfaringsbakgrunn den vurderte klatreren hadde. I forbindelse med en sosial tilstelning for klatrere overhørte jeg to meritterte klatreres dialog

angående en ung og ambisiøs klatrer som nylig hadde reist på tur til Chamonix i Frankrike for å bedrive alpinisme⁷⁶. Samtalen forløp seg ved at den eldste av de to uttrykte sin skepsis til hvorvidt denne unge herren hadde noe i Chamonix å gjøre, mens den andre gjennom iherdig oppramsing av den unge herrens korte, men like fullt imponerende klatre-CV forsøkte å legitimere reisen. Det hele endte med at den eldste til slutt slo seg til ro med at den unge reisendes bakgrunn var tilstrekkelig og turen fikk hans velsignelse.

Denne hendelsen berører et vesentlig aspekt ved problemområdet. Den eldste klatreren mente åpenbart innledningsvis at den ungen herren ikke hadde tilstrekkelig erfaring til å "ha noe å gjøre" i Chamonix. Når han så fikk litt mer utfyllende informasjon om meritlisten til den unge herren, så var turen til Chamonix innafor. Dette kan ses på som et konkret eksempel på et *overgangsrituale* i feltet klatring.

Overalt omkring oss i samfunnet finner vi nemlig eksempler på såkalte overgangsritualer. De tradisjonelle markeringene av individets livssyklusser dåp, konfirmasjon, russefeiring og giftemål kan betraktes som slike ritualer, men også eksamener og opptaksprøver representerer en slik endring av status. Vi har tidligere vært inne på hvordan klatrere vektlegger blant annet margin som et kriterium for om en prestasjon skal tilkjennes verdi. Det som tilsynelatende også er av betydning er hvorvidt klatreren som skal vurderes er å betrakte som *konsekrent*. Altså om klatreren har passert det Bourdieu (1996) kaller for en *legitimeringsrite*. Denne "riten" har ifølge Bourdieu som funksjon å skille mellom de som har gjennomgått den og de som aldri kommer til å gjøre det (ibid.) Det er vanskelig å sette noen definert grense for når man som klatrer har gjennomgått denne riten, men det dreier seg etter alt å dømme om akkumulasjon av tilstrekkelig mengde *symbolsk kapital*. I feltet klatring kan vi se for oss at det å bestige en grad⁷⁷ eller en spesifikk klatrerute kanskje symboliserer en slik overgang. Et eksempel kan være når du klatrer din første rute på 8 tallet. Da åpnes det på mange måter en ny dør hvor du beviser, for deg

⁷⁶ Alpinisme vil si klatring i høyfjellet som ofte innebærer en kombinasjon av klippe, snø og is.

⁷⁷ En klatrerute får som regel en grad for å indikere hvor vanskelig den er. I Norge opereres det med en tallskala fra 1-9 evt. etterfulgt av en + eller - for ytterligere presisering. Det finnes mange ulike graderingssystemer avhengig av hvor man befinner seg i verden hvorav den franske med tall etterfulgt av bokstavene a,b,c, og evt. en + går for å være mest universell. Det nåværende toppnivået i sportsklatring er fransk grad 9b+. (omkring grad 10+/11- på den norske skalaen)

selv og andre at du er en "åtterklatrer". Innenfor alpin og fjellklatring hvor vanskelighetene ofte er mer sammensatte enn bare de rene tekniske vanskelighetsgradene, handler det kanskje mer om å ha gjennomført enkelt-ruter som kan representere en slik overgang. Min informant Sander omtalte fenomenet som at det var *"en ganske definert grense mellom erfaren og uerfaren"*. Videre forklarte han at etter man har passert denne grensen, så blir det mer akseptert i miljøet at man tar en kalkulert risiko. Eller rettere sagt, før man har passert denne grensen så er man, kanskje i begrenset grad i stand til å ta en kalkulert risiko fordi man ikke har nok erfaring til å "kalkulere" hvor stor risiko man faktisk utsetter seg for.

Hvorvidt en klatrer er konsekrent eller ikke, er ikke helt enkelt å avgjøre. I praksis dreier det seg nok mer om enn gradvis overgang snarere enn en definert grense. I enkelte situasjoner har jeg opplevd at klatrere omtales som "stødige". Dette er for meg en god indikasjon på at vedkommende er konsekrent.

Friklatring i Trollveggen

I det følgende vil jeg ta for meg et konkret eksempel fra norsk klatring for om mulig å sette det vi allerede har tatt for oss inn i en sammenheng. Trollveggen i Romsdalen er nord Europas lengste loddrette fjellvegg og har siden førstebestigningen i 1965 vært arena for banebrytende og prestisjetunge klatreprestasjoner. Klatring i Trollveggen har alltid vært betraktet som seriøst grunnet fjellets nordvendte, fuktige og ofte løse karakter, noe som ble ytterligere understreket da et stort steinras løsnet fra veggen høsten 1998 (Nebell og Bø 1999). I etterkant av raset avtok også klatreaktiviteten i veggen vesentlig. Påstandene angående Trollveggens seriøsitet ble bekreftet av blant andre min respondent Jarle som fortalte meg følgende:

Jeg har jo et forhold til Trollveggen. Har klatret der ganske mange ganger selv så jeg vet litt hva det er snakk om. (...) det er liksom (...) en litt annen klatring enn det som blir gjort ellers rundt om i fjellet ofte (...). Det er løst og det er vått (...) dårlig sikret og litt sånne ting. (Jarle)

I senere tid har isfjordingen Sindre Sæther markert seg i Trollveggen med prestasjoner i form av fribestigninger av gamle tekniske ruter (Bore, 2012). Det er flere grunner til at jeg velger å trekke frem disse bestigningene, men hovedårsaken er at brorparten av respondentene mine på spørsmål om hvilke klatreprestasjoner som imponerte dem også nevnte nettopp disse. Mine samtaler med respondentene omkring dette gav meg innsikt i det jeg mener er en interessant tosidighet i hvordan klatreprestasjoner bedømmes og vurderes.

Balanse mellom risiko og evner?

Som tidligere nevnt tyder mye på at margin og fornuftige vurderinger i forhold til ubevisste farer er et viktig kriterium for tildeling av kred for flere av mine respondenter. I tilfellet med Sæthers fribestigninger i Trollveggen ser vi imidlertid at til tross for tilstedeværelsen av åpenbare ubevisste risikomomenter som steinsprang og manglende sikringsmuligheter, så høster bestigningene likevel en høy grad av anerkjennelse. Dette gjelder ikke bare blant mine respondenter, men også i klatrefeltet for øvrig⁷⁸.

Trollveggveteran Jarle hadde også dette å si angående Sæthers bedrifter:

Ja det er jo heftige ting (..) til dels dårlige sikrede ting og han har jo tatt fall der og sånn, men jeg tenker ikke at det er sånn vanvittig risiko i forhold til ferdighetsnivået hans

Her ser vi hvordan et høyt ferdighetsnivå er med på å legitimere en i utgangspunktet risikofylt handling. Dette er imidlertid kanskje ikke så rart, det virker logisk at økte ferdigheter i en krevende klatresituasjon som Trollveggen er med på å redusere den faktiske risikoen. Et tankekors i denne sammenhengen er likevel hvordan en *konsekrent* klatrer som Sæther her åpenbart vurderes til i mindre grad enn andre blir vurdert. Under mitt intervju med Rolf ble også Sindres bedrifter i Trollveggen trukket frem.

⁷⁸ NTKs alpinpris ble i 2010 tildelt Sæther for hans fribestigning av ruten "Arch Wall". Bestigningen fikk også mye oppmerksomhet internasjonalt. Se blant annet: (Griffin, 2010)

(...) det er jo opplagt at noe av det Sindre gjør for tiden er (...) prestasjonsmessig veldig høyt. Nå, jeg aner ikke hvilken stil han gjør det i, i forhold til risiko og sånn (...). Jeg ser bare at (...) han tar ting et steg videre, så det rent kvantitative er jo enormt da, men jeg vet ingenting om hvordan han gjør det.

Her ser vi altså at Rolf, på tross av å vedkjenne at han ikke kjenner til stilen bestigningene blir gjort i forhold til risiko, trekker frem Sæther sine prestasjoner i Trollveggen som noe imponerende. Dette er en indikasjon på flere ting. Etablerte utøvere med lange bestigningslister og som av den grunn er å betrakte som *konsekrent* blir i mindre grad kritisk vurdert. Når en klatretur gjennomføres med suksess, later det til å være lengre mellom de kritiske røstene. Det later også til at den tidligere nevnte begrensede tilgangen på informasjon om bestigninger ikke nødvendigvis reduserer mulighetene for oppnåelse av kred.

Holland-Smith og Oliver (2013) har gjennomført en undersøkelse blant skotske eliteklatrere innenfor såkalt Adventure climbing⁷⁹ som har mange metodiske og teoretiske fellestrekk med min. Arbeidet utforsker klatrernes holdninger og strategier til risikotaking samt hvordan denne risikotakingen rettferdiggjøres av hver enkelt. Selv om det her først og fremst ble fokusert på hvordan klatrerne følte at utenforstående oppfattet dem, gir det naturlig nok dermed også verdifull innsikt i hvordan klatrerne oppfatter seg selv. Her fant jeg mye sammenfallende data med mitt eget arbeid. Respondentene trakk blant annet frem sitt fokus på *stil* hvor margin og risikohåndtering ble tungt vektlagt. Det interessante her er at klatrerne i undersøkelsen vurderer sin egen klatring, med de samme kriteriene som mine informanter vurderte andre med. Et annet perspektivdannende resultat i denne undersøkelsen er hvordan enkelte respondenter omtaler det kommersielle presset som følger med en status som eliteklatrer hvor det beskrives en etterspørsel etter bilder og videodokumentasjon av klatring med "adventurous" (les: risikabel) karakter. Dette viser hvordan risiko verdsettes også utover selve klatrefeltet. Altså

⁷⁹ Adventure climbing er et begrep som av forfatterne i denne undersøkelsen karakteriseres gjennom klatring hvor oppsøking av risiko er et poeng samt at aktiviteten gjennomføres på avsideliggende steder hvor virkelige objektive farer eksisterer. Begrepet "adventurous" benyttes gjentatt ganger i undersøkelsen som et mer eller mindre direkte synonym til "risky". Til sammenligning anser jeg samtlige av mine respondenter for å være "adventure climbers".

hvordan feltspesifikk symbolsk kapital i noen tilfeller kan konverteres til kapital som har verdi i andre felt. Et annet godt eksempel på denne typen konvertering av kapital i klatrefeltet finner vi blant utøvere som presterer på en måte som appellerer bredere enn bare klatrefeltet. Et godt eksempel på dette norske sammeneheng så vi når Magnus Midtbø gjennom å demonstrere sin ekstreme fysikk i NRK serien "Min idrett"⁸⁰ oppnådde symbolsk kapital i form av prestisje i tillegg til en viss økonomisk kapital ved å sjokkere med sin imponerende fysikk.

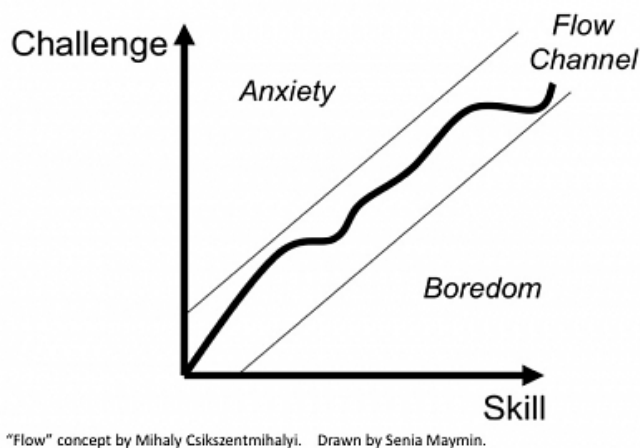
Kredsonen

Helt fra prosjektets begynnelse har jeg arbeidet ut ifra en hypotese om at vurdering av klatreprestasjoner innad i klatremiljøet ofte baserer seg på en balansegang mellom hvor høy risikoen i prestasjonen vurderes å være, og den aktuelle klatrerens ferdigheter og forutsetninger. At dette langt på vei er tilfelle underbygges av min empiri. Ideen om å utarbeide en ny sosiologisk modell som på lettfattat vis kunne illustrere dette har vært en motiverende og sentral del av arbeidet helt siden starten.

Den ungarske psykologiprofessoren Csikszentmihalyi (Jackson og Csikszentmihalyi, 1991) utviklet flowsone teorien som henviser til flytfølelsen hos for eksempel en idrettsutøver når balansen mellom ferdigheter og utfordringer er optimal.

⁸⁰ Min idrett er en programserie på NRK som tok for seg dyktige norske idrettsutøvere fra mindre kjente aktiviteter som blant annet sprangridning gokart og klatring. Første sesong ble vist i 2012.

Figur 7: Flow

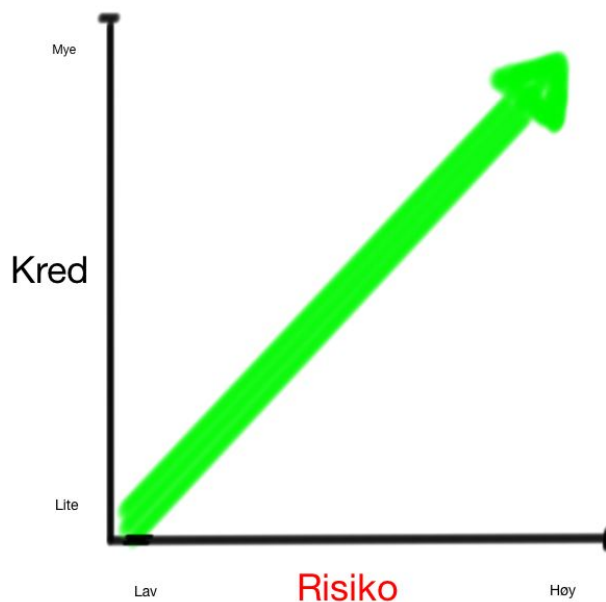

(Maymin, 2011)

Inspirert av denne, har jeg sammen med min veileder førsteamanuensis Tommy Langseth (2012 :67) utviklet en "kredsonemodell" for å bedre kunne illustrere noe av logikken som antas å ligge til grunn for tildeling av anerkjennelse og kred i klatring.

Modellene er svært forenklet og fanger selvfølgelig ikke opp de mange nyansene og personlige variasjonene av logikken, men tjener likevel sitt tiltenkte formål gjennom å illustrere essensen av dynamikken og balansegangen mellom risiko, evner og kred i feltet klatring. Forenklingen som skjer i disse modellene kan ses på som en konstruksjon av det Max Weber kaller idealtyper, der typiske trekk ved et sosialt fenomen synliggjøres uten noen videre forventning om at akkurat denne sammensetningen eksisterer i det virkelige liv (Albrow, 1990).

Figur 8: Høyere risiko, mer kred?

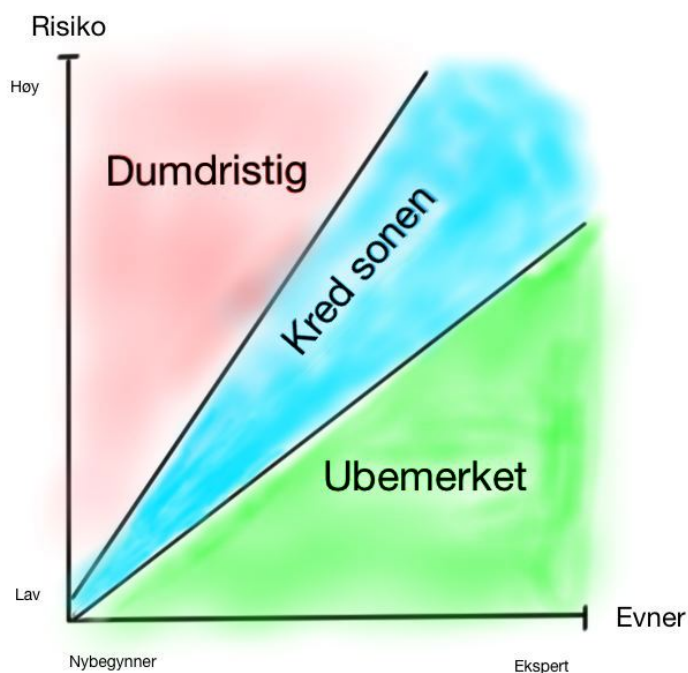

Denne første modellen fremstiller risiko og kred som proporsjonale størrelser. En høy grad av risiko gir her en tilsvarende stor mengde kred. Modellen er tatt med for å demonstrere det åpenbare behovet for flere vurderingskriterier. Som min respondent Ola så treffende sa: *"hvis det bare var risikoen vi var ute etter, så kunne vi heller gjøre noe på dårlige forhold da"* ⁸¹

Med bakgrunn i analysen av resultatene på de foregående sidene har vi slått fast at virkeligheten for mange er langt mer kompleks. Det eksisterer sågar en rekke vurderingskriterier for hvorvidt en risikabel handling anerkjennes med kred eller blir ansett som dumdrilig. Den neste modellen⁸² er å regne som den grunnleggende kredsonmodellen og inkorporerer den viktigste variabelen, nemlig evner. Begrepet evner inkorporerer i dette tilfellet de fysiske eller erfaringsbaserte kapasiteter som kjennetegner dyktige klatrere.

⁸¹ *"(...) gjøre noe på dårlige forhold (...)"* henviser til klatreformer hvor værforhold og føre er avgjørende for sikkerheten. Isklatring og alpinklatring er eksempler på grener hvor blant annet hyppige temperaturforandringer eller store nedbørsmengder kan øke risikoen betraktelig.

Figur 9: Grunnleggende kredsonemodell

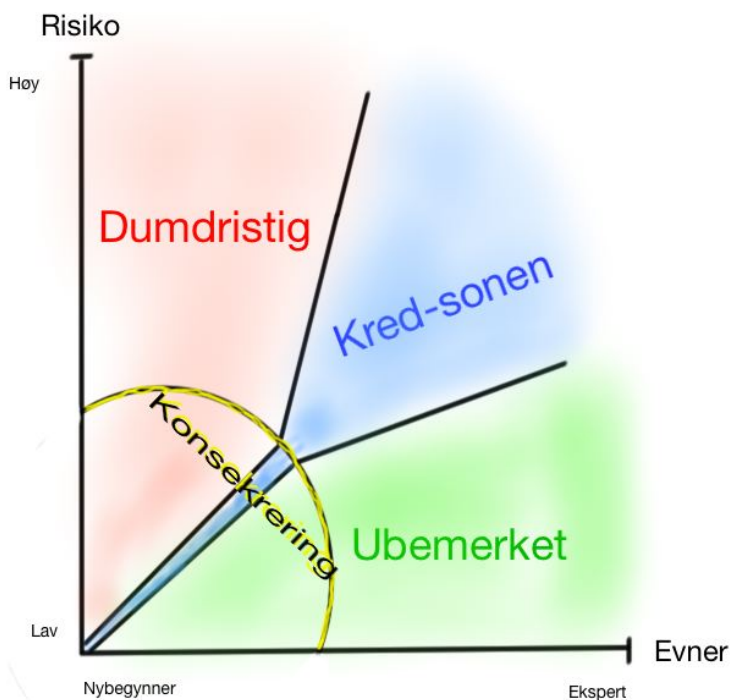

Som modellen viser er det tydelig at samsvar mellom evner og risiko er et svært sentralt kriterium for tildeling av kred. Margin på klatringen og gode vurderinger blir trukket frem av mine respondenter som viktig og er egenskaper som ofte er fremtredende hos dyktige utøvere. Vi ser at man for å oppnå kred også må finne en viss balansegang mellom risiko man tar og evnene man har. En dyktig utøver som "safer" og oppsøker mindre risiko enn det som er forventet vil gå ubemerket hen, mens vedkommende i motsatt fall, ved å oppsøke for høy risiko, vil bli stemplet som dumdristig. Som vi ser av modellen er kredsonen traktformet. Dette for å demonstrere at man som nybegynner i mindre grad har mulighet for å oppnå kred. Eksepsjonelt hurtig progresjon eller åpenbart talent kan likevel gi en viss anerkjennelse. En utfordring med en figur som dette ligger i det noe vanskelig målbare risikobegrepet. Denne figuren er i likhet med avhandlingens problemstilling imidlertid tenkt ut fra det subjektive betraktende perspektivet. Dette innebærer at den reelle risikoen er mindre viktig og at det er hvorvidt og i hvilken grad en handling blir oppfattet som risikabel som betyr noe for vurderingen av den. Det vi også i denne sammenhengen kan konkludere med er at alle som klatrer vil operere med en unik utgave av denne modellen avhengig av egne preferanser og risikoaksept.

Konsekrering

Et overraskende moment som dukket opp underveis i prosessen med datainnsamling, er hvordan dyktige utøvere tilsynelatende har lettere for å oppnå kred enn andre. Det kan virke som at klatrere som ved flere anledninger tidligere har prestert godt, ikke blir møtt med det samme granskende blikket eller er gjenstand for den samme risikoevalueringen som øvrige klatrere. I analysen har jeg valgt å beskrive dette som en ganske definert overgang, noe også modellen bærer preg av, mens det i virkeligheten nok er snakk om en mer gradvis prosess. Det kan virke som at inntil aktører i feltet har oppnådd en viss mengde symbolsk kapital og blir betraktet som konsekrerte så har han eller hun vanskeligere for å oppnå kred, noe den følgende modellen tydelig viser:

Figur 10: Kredsoner & konsekrering

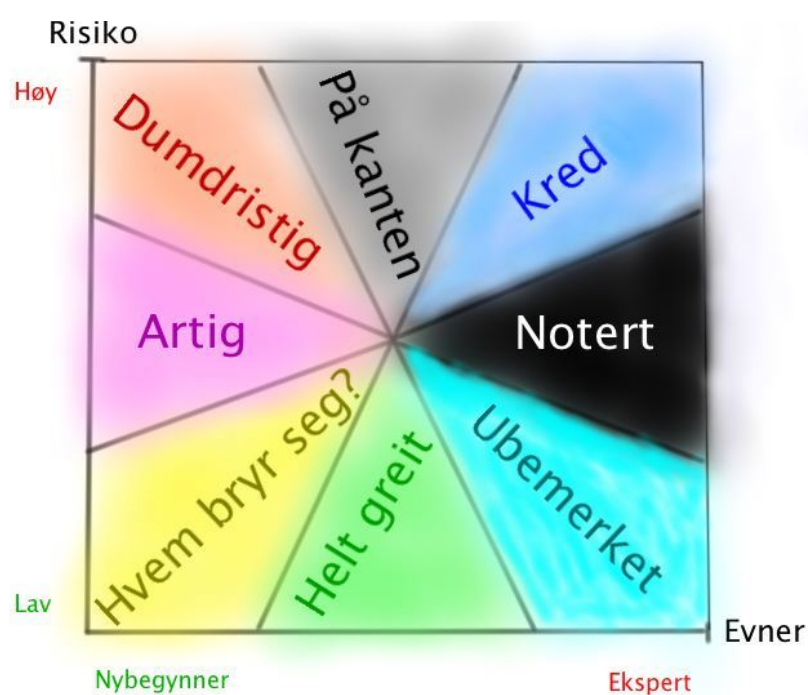
Som vi ser her øker kredsonens omfang markant etter å ha passert grensen for konsekrering. Vi ser også at kredsonen fortsetter å øke i størrelse etter hvert som utøverens evner øker. Hensikten med denne fremstillingen er å demonstrere hvordan svært dyktige utøvere ikke bare har lettere for å oppnå kred, men at de etter hvert også oppnår så høy status at de begynner å få

innflytelse på hva som anerkjennes i feltet. Dette kan i ytterste konsekvens føre til at deres handlinger begynner å påvirke feltets spilleregler (*doxa*).

Konkrete reaksjoner

Den siste modellen er også inspirert av en variant av flowteori modellen og viser eksempler på noen konkrete tilbakemeldinger de ulike risiko versus evner-kombinasjonene kan tenkes å få.

Figur 11: Kredsonemodell stjerne

Som vi ser av modellen vil for eksempel en svært dyktig klatrer som tilsynelatende oppsøker lav risiko gå ubemerket hen, mens en nybegynner som tøyer strikken litt kan få reaksjoner i form av "det var artig", etc.

Konklusjon

Utgangspunktet for dette arbeidet har vært en forforståelse av at risikotaking i klatring potensielt kan resultere i anerkjennelse og kred. Videre har det ligget til grunn en antagelse om at visse kriterier må oppfylles for å kunne oppnå dette. Det har ikke kommet til veie informasjon i løpet av prosessen som indikerer at dette utgangspunktet har vært feilaktig. Problemstillingen har bestått i å belyse følgende:

Hvilke kriterier ligger til grunn for hvorvidt risikotaking i klatring resulterer i anerkjennelse og kredibilitet?

For å besvare denne problemstillingen har jeg spurt informantene mine hvilke preferanser de har i forhold til egen og andres klatring. *"Hvilke typer klatreprestasjoner imponerer deg?"* er eksempel på et slikt spørsmål.

Her er kriteriene som skiller seg ut som viktige og hvorfor:

Margin

Klatrere uttrykker selv at de er opptatt av margin. Margin på vanskelighetsgrader, vær, føre, tidsbruk etc. blir av mange informanter trukket frem som synonymt med margin og god stil. I praksis kan dette dreie seg om for eksempel å velge rute etter evne, snu i tide dersom en ser at marginene ikke er til stede eller å velge de rette dagene med tanke på snø og isforhold for vinterklatring.

Samsvar mellom evner og risiko

I forlengelsen av ønsket om margin ligger det også til grunn en forventning om en viss balanse mellom evner og det subjektivt vurderte risikonivået forbundet med det gjeldende klatreobjektivet. Det forventes altså at klatreren gjennom sine evner skal ha en viss forutsetning for å mestre risikoen handlingen potensielt representerer. Dette går hovedsakelig på fysiske evner eller evner knyttet til erfaring.

Konsekrering

Dette kriteriet forble i stor grad uttalt av respondentene, men skiller seg likevel ut som et vesentlig moment etter gjennomført analyse. Hvorvidt klatreren har status som konsekrert er tilsynelatende av stor betydning for tildelingen av kred. Dersom den vurderende parten betrakter klatreren som vurderes å være "stødig" nok, forenkles vurderingsprosessen knyttet til margin på særlig forhold, føre og ubevisste farer. Det antas at dette skyldes en forventning om at den konsekrerte klatreren selv foretar gode nok vurderinger til at prinsippet om margin er ivaretatt.

I forbindelse med belysning av problemstillingen har det videre vært naturlig å definere en form for øvre toleransegrense for risikotaking i klatring. Som nevnt innledningsvis defineres denne øvre toleransegrensen med utgangspunkt i to hovedpunkter.

Handlingens karakter

Hvordan vurderes handlingen isolert sett? Dette går på forhold knyttet til vær og føre samt det gjeldende klatreområdets karakter hva angår ubevisste faremomenter som steinsprang, isras etc.. Dårlig vær, uegnet føre eller svært stor sannsynlighet for ytre ubevisste farer kan alene eller i kombinasjon med hverandre definere denne øvre toleransegrense for risikotaking.

Utøverens forutsetninger

Hvilke forutsetninger har så utøveren for å kunne mestre disse utfordringene? Åpenbare, lett målbare aspekter som fysisk margin på vanskelighetsgraden og mer diffuse forutsetninger som erfaringsnivå og vurderingsevne er punktene vurderende klatrere må forholde seg til her.

Dumdristighet i klatring defineres i utgangspunktet når utøverens forutsetninger ikke står i stil til handlingens karakter, eller når utfallet av handlingen i for stor grad bærer preg av å være et sjansespill. Denne vurderingen er sterkt subjektiv, vil variere fra person til person og mellom de ulike miljøene.

Ut over dette er det et par andre punkter som ikke går direkte på problemstillingene, men som likevel er svært relevante for tematikken og fortjener følgelig en plass her.

Borebolter

Plassering av permanente sikringspunkter i form av borebolter forringer ifølge brorparten av mitt informantutvalg stilen. Å begrense bruken av borebolter henger sammen med et ønske om å bevare eventyret, det urørte og utfordringene for kommende generasjoner av klatrere, men det kan også argumenteres for at dette bidrar til en glorifisering av risikoaspektet i klatring.

Tilnærming

Hvordan noe gjøres eller *stilen*, er i mange sammenhenger viktigere enn hva som oppnås. Uforberedte og lite utstyrskrevene stilarter belønnes med kred i større grad enn innøvde prestasjoner eller prestasjoner som avhenger av mye utstyr og et stort apparat rundt seg. Eksempler på prestasjoner og tilnærming som gir mye kred er førstebestigninger, klatring i lite kjente områder og i mer sportslige sammenhenger, klatring på blikk. Risikoaspektet ved disse formene for tilnærming er større enn i øvrige klatreformer.

Videre forskning

Oppmerksomhet som biprodukt av prestasjoner

I et intervju med magasinet *klatring* (Grimeland 2009, s. 59) blir Klatrelegenden fra Telemark Øyvind Moss⁸³ bedt om å samle trådene for hva som har vært sentralt i hans klatring.

Det som er viktig for meg, er min egen opplevelse av klatringen. Jeg er opptatt av eventyrgraden. Jeg er opptatt av å finne fine linjer som inspirerer meg til å gå inn i det ukjente, i landskapet og i meg selv. (Øyvind Moss)

Moss beskriver her idealklatreren, den indre motiverte klatrer blottet for ønske om og behov for oppmerksomhet forherliges ofte i klatremiljøet. Alle klatrere vet at motivasjonen for en tilværelse i det vertikale, helst bør stamme fra bevegelsesglede, mestring, naturopplevelse eller en kombinasjon av disse. Å klatre for noen andre enn seg selv er mindre ideelt og er et motiv som, til tross for sin åpenbare eksistens, sjeldent utbasunerer. Det paradoksale er at klatrere som etterstreber idealklatreren, raskt havner på radaren og blir lagt merke til nettopp på grunn av sin tilsynelatende pure tilnærming til aktiviteten. I tiden etter tidligere nevnte Sindre Sæthers fribestigning av Arch Wall i Trollveggen spredte nyheten seg som ild i tørt gress på ulike norske og utenlandske klatrenettsteder til tross for en begrenset tilgang på informasjon.

Det britiske magasinet *Climb* omtalte Sæthers bestigning som en banebrytende bestigning i norsk klatring og uttrykker Sindres avstand fra oppmerksomhet omkring bragden som *”svært uvanlig og forfriskende i et klatrelandskap med tungt sponsete klatrere som søker omtale i tide og utide. (...) Det har vært få så spektakulære bestigninger fulgt av en så anarkistisk disinteresse for publisitet i moderne tid”* (Oversatt og gjengitt av Bore, 2010)

⁸³ Øyvind Moss er et kjent navn i den norske klatrehistorien grunnet prestasjoner på høyt nivå innenfor et bredt spekter av disipliner. Han gikk noen av Norges første klipperuter med grader på 8-tallet og har førstebesteget en mengde ruter og islagte fosser i Norge. Han har også paradoksalt nok gjort seg bemerket ved å snakke lite om sine egne klatreprestasjoner (Grimeland, 2009).

Hvorvidt noen spekulerer i hemmelighold av egne prestasjoner for å oppnå ytterligere anerkjennelse er kanskje lite sannsynlig og i alle tilfeller umulig å si noe om i denne sammenheng. Et nevneverdig poeng er det uansett at banebrytende bestigninger sjeldent går upåaktet hen. De "rette" vedkommende får som regel alltid vite om prestasjonen og sørger for å formidle det videre. At en prestasjon blir fremhevet av noen andre enn vedkommende som står for bragden er positivt, da opprettholdes nemlig illusjonen om at oppmerksomheten bare er et biprodukt av prestasjonens storhet. Ytterligere arbeid på dette området kunne vært et utfordrende, men interessant tema for videre forskning. Hvorfor forteller også "idealklatrerne" om prestasjonene sine dersom de ikke ønsker oppmerksomhet rundt det?

Utenforstående perspektiver på risikotaking i klatring

I denne avhandlingen har jeg sett på hvilke kriterier som ligger til grunn for vurderingen av risikable handlinger i klatring innad i klatrefeltet. En annen nærliggende problemstilling å gripe fatt i gjennom videre forskning kan være å se på hvordan utenforstående, altså ikke-klatrere vurderer samme type handlinger. Det er naturlig å anta at manglende innsikt i klatrefeltet og klatreaktivitetens natur i stor grad vil begrense muligheten til å korrekt risikovurdere en klatresituasjon. Et slikt arbeid kan kanskje bidra til å ytterligere forstå den nåværende trenden hvor film og fotodokumentasjon av tilsynelatende risikable klatreprestasjoner later til å være en ettertraktet vare for kommersielle selskaper til bruk i reklame og lignende.

Stil som distinksjonsmekanisme

I intervjuet med Ola ble jeg oppmerksom på en vesentlig detalj som kanskje kan bidra til å forklare nettopp hvorfor klatrere er så opptatt av stil og hvordan turer og bestigninger gjennomføres;

For det er jo også det flotte med sporten vår, hvis vi kaller det en sport. Hvem som helst kan stikke hvor som helst og gjøre hva som helst. Du trenger ikke kvalifisere deg for å spille cupfinalen liksom, du kan stikke rett av gårde nesten uten noen

særlig bakgrunn (...). Du vinner nok kanskje ikke, det er ikke sikkert du klarer å gjennomføre en gang, kanskje du må ned eller kanskje det går enda verre, men hvem som helst kan når som helst gjøre det (Ola)

Som Ola her så treffende påpeker det er det ingen regler for hvem som kan gjøre hva i klatring. Klatring er en relativt åpen aktivitet som, etter at man har lært det grunnleggende, i liten grad har noen begrensninger på hvor og hva man kan klatre på. Dette innebærer at man med litt talent og den rette driven relativt raskt kan klatre krevende ruter og gjøre seg bemerket i feltet klatring. Uten tilstrekkelig grunnlag til å trekke noen bastante slutninger her er det likevel en besnærende tanke at stilbegrepet og klatreres kriterier for vurdering av hverandre i hvert fall delvis tjener som en distinksjonsmekanisme i feltet klatring. Kanskje bidrar vurdering i henhold til *stil* begrepet med en nødvendig oppbremsing av fremadstormende klatreres statusoppnåelse. Det kan tenkes at slike mekanismer oppleves som nødvendig i en fri og åpen aktivitet som klatring jo er. Videre forskning på dette området kan kanskje se nærmere på selve *stil* begrepet og hvilke funksjoner det tjener i feltet klatring. Det er for eksempel mulig å se for seg at det i en åpen og uregulert aktivitet som klatring, kan være ønskelig å "bremse" statusoppnåelsen til ferske fremadstormende klatrere. Tjener vurderingen av *stil* som en distinksjonsmekanisme i klatring?

Under mitt arbeid med denne avhandlingen har jeg sett mye på hvordan klatrere vurderer klatreprestasjoner med utgangspunkt i hvilken stil det er gjort i. Dette har gjort meg oppmerksom på at hvordan noe gjøres ofte er minst like, om ikke viktigere enn hva som gjøres.

Nasjonale forskjeller

Ved flere anledninger under dette arbeidet har jeg bitt meg merke i at britiske klatrere og den britiske klatretradisjonen kanskje i større grad enn den norske tenderer å glorifisere dramatiske beretninger fra klatreturer som nesten har gått galt eller hvor alvorlige hendelser har forekommet. Enkelte av respondentene mine har gått langt i å poengtere at det finnes tydelige nasjonale skillelinjer i forhold til risikoaksept og hvilke typer prestasjoner som tildeles anerkjennelse.

Videre arbeid med dette kunne muligens ha kartlagt disse skillelinjene knyttet til risikologikk ved å sammenligne for eksempel norske og britiske klatrere og deres preferanser.

Litteraturliste

Adams, J. (1995). *Risk*. UCL Press.

Albrow, M. (1990). *Max Weber's Construction of Social Theory*. St. Martin's Press.

Anderson, L. (2006). *Analytic Autoethnography*. Journal of Contemporary Ethnography. 2006, 35 (4), 376-395. Sage Publications.

Beck, U. (1999). *What Is Globalization?*, Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (2009). *World at risk*. Polity Press.

Berg, S. H. (2013). *Borebolter i fjellet*. Debattinnlegg i Norsk Klatring #119. Mars/April 2014.

Bergen Klatreklubb (2003). *Vertikale vest. Bergen klatreklubb 25 år 1978-2003*.

al-Binali, S. (1999). *A Risk-Reward Framework for the Competitive Analysis of Financial Games*. *Algorithmica*, 25(1), 99-115.

Bore, G.A. (2010). *Sindre Sæthers stil på Arch Wall vekker oppsikt*. Hentet fra: <http://borebloggen.blogspot.no/2010/09/sindre-sthers-stil-pa-arch-wall-vekker.html>

Bore, G.A. (2011) *Boltene fjernet på Electric Avenue (9-)*. Blogginlegg hentet fra: <http://borebloggen.blogspot.no/2011/09/boltene-fjernet-pa-electric-avenue-9.html>

Bore, G.A. (2012). *Familien Sæther går ny rute i fri i Trollveggen*. Blogginlegg hentet fra: <http://borebloggen.blogspot.no/2012/08/familien-sther-gar-russerruta-i-fri-i.html>

- Bore, G. A. (2013) *Sterk og Klarström*. Artikkel i Tidsskrift for Norsk Alpinklatring, 2013, 23-27. Norsk Tindeklub.
- Bourdieu, P (1990). *The logic of practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P., Chamboredon, J. C., & Passeron, J. C. (1991). *The craft of sociology: Epistemological preliminaries*. Walter de Gruyter.
- Bourdieu, P. og Wacquant, L. J. D. (1992). *An invitation to Reflexive Sociology*. The university of Chicago. Polity press.
- Bourdieu, P. (1996). *Symbolsk makt: artikler i utvalg*. Pax Forlag.
- Bourdieu, P. (1998). *Is a disinterested act possible?. Practical reason: On the theory of action*, 75-91.
- Bourdieu, P. (1999). *Meditasjoner*. Pax Forlag.
- Bourdieu, P. og Jakobsen K. (2002). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag.
- Breivik, G. (1995). *Om individets risikotaking*. Norges Idrettshøgskole.
- Breivik, G. (2007). 2 *The quest for excitement and the safe society*. Philosophy, risk and adventure sports, 10.
- Bråten, I. (2002). *Indre motivasjon i individuelt og sosialt perspektiv*. Pedagogisk Profil nr. 4, 2002, årgang 9.
- Collins, Randall. (1994). *Four sociological traditions*. Oxford University Press, USA, 1994.

Csikszentmihalyi, I. S. (Ed.). (1992). *Optimal experience: Psychological studies of flow in consciousness*. Cambridge University Press.

Dahl, L. (2009). *Makt og avmakt. Et blikk på Norsk Fjellsportforums historie og Interessespill*. Masteroppgave i kroppsøving, idrett og friluftsliv ved HIT.

Draper, N., Jones, G. A., Fryer, S., Hodgson, C., & Blackwell, G. (2008). *Effect of an on-sight lead on the physiological and psychological responses to rock climbing*. *Journal of sports science & medicine*, 7(4), 492.

Eidslott, E. (2014) *Drømmen om Great Trango Tower*. Norrøna magasin.
<https://www.norrøna.com/nb-NO/Norrøna-Magazine/drommen-great-trango-tower/>

Firth, P.G., Zheng H., Windsor, J.S.,etal. (2008). *Mortality on Mount Everest, 1921-2006: descriptive study*. *BMJ* 2008; 337: a2654

Giddens, A. (2013). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. John Wiley & Sons.

Green, S. (2009) *Famed Ice Climber Guy Lacelle Dies in Montana Avalanche*.

Hentet fra:

<http://climbing.about.com/b/2009/12/11/famed-ice-climber-guy-lacelle-dies-in-montana-avalanche.htm>

Griffin, L. (2010) *Outstanding free ascent on Troll Wall*.

Hentet fra:

<https://www.thebmc.co.uk/outstanding-free-ascent-on-troll-wall>

Grimeland, G. (2004). *En historie om klatring i Norge 1900-2000*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.

Grimeland, G. (2009). *Stillferdig stifinner – et portrett av Øyvind Moss*. Artikkel i magasinet *Norsk Klatring* #88, s. 52-59).

Hayano, D.M. (1979). *Auto-ethnography: Paradigms, problems, and prospects*. *Journal of human organization*. 1979, 38 (1), 99-104.

Helsenorge.no

<https://helsenorge.no/Helseogsunnhet/Sider/Snus/Hva-er-snus.aspx>

Hermanson, J. (2001) "*Klättermagasin Bohuslän*" Upplevelse-Bolaget.

Holland-Smith D. Og Oliver S. (2013) "*You don't understand us*" *An inside perspective on adventure climbing*. *Sport in Society*. Vol. 16. No. 9. 1091-1104. Routledge.

Holme, I. M. og Solvang B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. Tano AS.

Horgen, A. (2012). *Friluftsliv og ulykker, årsaksforhold og juridiske konsekvenser*. (Fagfelleleurdert artikkel). *Utmark – tidsskrift for utmarksforskning*. Nummer 1. 2013.

Hentet fra

http://utmark.nina.no/portals/utmark/utmark_old/utgivelser/pub/2013-1/Horgen_Utmark_1_2013.html

Imsen, G. (2005). *Elevenes verden. Innføring i pedagogisk psykologi*, 4.

Jackson, S. A., og Csikszentmihalyi, M. (1999). *Flow in sports*. Human Kinetics Publishers.

Jacobsen, D. I. (2005) *Hvordan gjennomføre undersøkelser, innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 2. Utgave. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Kaufmann G. og Kaufmann A. (2009). *Psykologi i organisasjon og ledelse*. Bergen:

Fagbokforlaget.

Kvale og Brinkmann (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. Opplag.
Gyldendal.

Kreftforeningen.no

<https://kreftforeningen.no/om-kreft/kreftformer/lungekreft/>

Krein, K. (2007). *7 Nature and risk in adventure sports*. Philosophy, risk and
adventure sports, 80.

Kreek, M. J., Nielsen, D. A., Butelman, E. R., & LaForge, K. S. (2005). Genetic
influences on impulsivity, risk taking, stress responsivity and
vulnerability to drug abuse and addiction. *Nature neuroscience*, 8(11),
1450-1457.

Kuhnen, C. M., & Chiao, J. Y. (2009). *Genetic determinants of financial risk taking*.
PLoS One, 4(2), e4362.

Lack, D. A., Sheets, A. L., Entin, J. M., & Christenson, D. C. (2012). *Rock climbing
rescues: causes, injuries, and trends in Boulder County, Colorado*.
Wilderness & environmental medicine, 23(3), 223-230.

Ladegård, G. (2003). *Sosial kapital: gevinster, kostnader og risiko i nettverk*.
Magma, Econas tidsskrift for økonomi og ledelse. Hentet fra :
<http://www.magma.no/sosial-kapital-gevinster-kostnader-og-risiko-i-nettverk>

Langeland, S. (2006). *Distinksjoner og dialoger. En studie av en ungdomsgruppes
kulturelle holdninger, preferanser og kompetanse*
Hovedoppgave i sosiologi. Cand. polit. Institutt for sosiologi og
Samfunnsgeografi Universitetet i Oslo. Hentet fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15613/Distinksjoner.pdf?sequence=4>

Langseth, T. (2012). *B.A.S.E. jumping – Beyond the Thrills*. European Journal for Sport and Society 2012, 9 (3), 155-176.

Langseth, T. (2012). *Spenningsøkingens sosialitet, en sosiologisk undersøkelse av verdisystem i risikosport*. Doktoravhandling. NIH.

Laurendeau, J. (2006). *"He didn't go in doing a skydive": Sustaining the illusion of control in edgework activity*. Sociological Perspectives, 49(4), 583-605.

Lein, M. (2013). *"Når dårlig økonomi gir helseplager"* Norsk Helseinformatikk.

Hentet fra:

<http://nhi.no/forside/nar-darlig-okonomi-gir-helseplager-40063.html>

Llewellyn, D. J., Sanchez, X., Asghar, A., & Jones, G. (2008). *Self-efficacy, risk taking and performance in rock climbing*. Personality and Individual Differences, 45(1), 75-81.

Lupton, D. (2013). *Risk*. Second edition. Routledge.

Maehr, M. L., & Zusho, A. (2009). *Achievement goal theory*. Handbook of motivation at school, 77-104.

Malcom M. (2001). *Mountaineering fatalities in Mt Cook National Park*. N Z Med J 2001; 114 (1127): 78-80

Maymin, S. (2011). <http://www.pbs.org/thisemotionallife/blogs/flow>

Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society from the standpoint of a social*

behaviorist (CW Morris, Red.). Chicago: University of Chicago.

Mead, G. H. (1978). i Østberg D. (red.) *Handling og samfunn*, Pax forlag.

Melucci, A. (1996). *The playing self: Person and meaning in the planetary society*. Cambridge University Press.

Morrison, A., Schwarz, U., Schöffl, I., & Küpper, T. (2010). *Evaluation of injury and fatality risk in rock and ice climbing*. *Sports medicine*, 40(8), 657-679.

Mythen, G. (2004). *Ulrich Beck: a critical introduction to the risk society*. London: Pluto Press.

Nebell, A. G. Og Bø, B. (2012). *Klatring i Romsdal*. Sogge Fjellsport.

Norsk Tindeklub (2009). *Official statement from the Norwegian Alpine Club*.

Hentet fra:

<http://www.ntk.no/nb/articles/official-statement-norwegian-alpine-club>

Norsk Tindeklub (2013). Nettside hentet (04.02.13) fra:

<http://www.ntk.no/tidsskrift-norsk-alpinklatring>

NTK.no (2010, 4. November) *Norsk Tindeklubs Alpinpris 2011*. Hentet fra

<http://www.ntk.no/nb/articles/norsk-tindeklubs-alpinpris-2011>

Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv?: En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. Doktoravhandling NTNU.

Prieur og Sestoft (2006). *Pierre Bourdieu. En introduktion*. Hans reitzels forlag.

Robinson, D. W. (1985). *Stress seeking: Selected behavioral characteristics of elite rock climbers*. *Journal of Sport Psychology*, 7(4), 400-404.

Robinson, V. (2008). *Everyday Masculinities and extreme sport. Male identity and*

rock climbing. Oxford: Berg.

Romsdala.com (2012) Ressursside med bestigningslogg, rutebeskrivelser og oppdateringer til Klatrefører for Romsdalen.

<http://www.romsdala.com/main.html>

Rye, j. H. (2013). *Mead, Berger & Luckmann og de signifikante andre*. Sosiologisk tidsskrift, 02 / 2013.

Sedgeman I. B. (2004). *Climbing accidents in Australia, 1955-2004*. Hentet fra:

<http://www.vicclimb.org.au/file/id/61>

Samet, M. (2011). *The climbing dictionary, Mountaineering slang, Terms, Neologisms & lingo*. The mountianeers books.

Schussman, L. C., Lutz, L. J., Shaw, R. R., & Bohnn, C. R. (1990). The epidemiology of mountaineering and rock climbing accidents. *Journal of Wilderness Medicine*, 1(4), 235-248.

Schulze, G. (1996). *Die Erlebnisgesellschaft*. Kultursoziologie der Gegenwart. Frankfurt am Main, New York, Campus Verlag.

Schöffl, V., Morrison, A., Hefti, U., Ullrich, S., & Küpper, T. (2011). *The UIAA Medical Commission injury classification for mountaineering and climbing sports*. *Wilderness & environmental medicine*, 22(1), 46-51.

Singsaas, M. (2004). *Kvinner i natur og kvinners natur. Kvinner i friluftsliv 1860 – 1910*. Hovedfag idrett, fordypning friluftsliv. Høgskolen i Telemark, avd. Bø/Norges idrettshøgskole.

Skadefriklättring.no

Skogen K. (1999). *Friluftsliv som seismograf for sosial endring. Jegere og*

- snowboardere i det seinmoderne*. Uopplisert prøveforlesning til Dr. Polit. graden. Hentet fra; Natur, opplevelse og mening, Kompendium del 1. Høgskolen i Telemark 2012.
- Skot-Hansen, D. (1992). *Bourdieu for bibliotekarer og andre kulturformidlere*. Biblioteksarbejde nr. 36.
- Slanger, E., & Rudestam, K. E. (1997). Motivation and disinhibition in high risk sports: Sensation seeking and self-efficacy. *Journal of Research in Personality*, 31(3), 355-374.
- Strømme, K. (2004). *Fra spikerstøvler til limbolter*. Hovedfagsoppgave idrett, fordypning friluftsliv. Høgskolen i Telemark, avd. Bø/Norges idrettshøgskole.
- Temper, B. (2008). *"Staying alive in avalanche terrain"* Second edition. The mountaineers books.
- Thelle, D. S., Breivik, G., Enebakk, V., Skollbekken J.A., & Teigen K. H., (2001). *På den usikre siden*. Cappelen.
- Tronstad, S. (2005). *Innføring i klatring*. Akilles forlag.
- Weinberg, R. S., & Gould, D. (2011). Foundations of sport and exercise psychology. Human Kinetics.
- West, A., & Allin, L. (2010). Chancing your arm: the meaning of risk in rock climbing. *Sport in Society*, 13(7-8), 1234-1248.
- Wheaton, B. (2004). *Understanding lifestyle sports, consumption, identity and difference*. Routledge.
- Wilken, L. (2006). *Pierre Bourdieu*. Roskilde Universitetsforlag.

Winder, I. C., King, G. C., Deves, M., & Bailey, G. N. (2013). *Complex topography and human evolution: the missing link*. *Antiquity*, 87(336).

Zinn, J. (Ed.). (2008). *Social theories of risk and uncertainty: an introduction*. Blackwell Pub.

Zuckerman, M. (1979). *Sensation seeking*. John Wiley & Sons, Inc..
Chicago

Zuckerman, M. (1994). *An alternative five-factor model for personality. The developing structure of temperament and personality from infancy to adulthood*, 53-68.

Zuckerman, M. (2000). *Are You A Risk-Taker?*. *PSYCHOLOGY TODAY-NEW YORK-*, 33(6), 52-57.

Øygarden, Geir Angell (2000). *Den brukne nesens estetikk – en bok om boksing*, doktoravhandling, Uppsala universitet.

Salisbury, R., & Hawley, E. (2007). *The Himalaya by the numbers*. Upublisert Manuskript. The Himalaya Project. <http://www.himalayandatabase.com>

Vedlegg 1: Intervjuguide

Generelle bakgrunnspørsmål

- Alder
- Yrke
- Bosted
- (Livssituasjon)

Klatrebakgrunn

- Hvilken type klatring driver du med?
- Hva bruker du tid på nå om dagen?
- Når og hvordan begynte du med klatring?
- Kan du huske hvorfor du begynte?
- Hvorfor fortsatte du? Hva appellerte?
- Hvilke type klatring ser du på som mest krevende?

Motivasjon

- Hvorfor klatrer du? Hva motiverer deg til å drive med klatring?
- Er det sosiale aspektet viktig for deg?
- Naturopplevelser?
- Mestring?
- Spenningen forbundet med risiko?
- Det fysiske?
- Fokuset?
- Hvilke klatreopplevelser har gitt deg mest?
- Har du noen eksempler?
- Hva kjennetegner disse spesielt givende turene?
- Kan du huske å ha fått noen reaksjoner fra miljøet eller andre i etterkant av disse turene/bestigningene?
- Er det viktig for deg å bli anerkjent for klatringen din?
- Formidler du klatringen din på noen måte? Sosiale medier, blogg, artikler eller lignende?

Miljøet

- Hvordan ble du en del av miljøet du er en del av nå?
- Hva skal til for å bli akseptert i miljøet?
- Hvordan foregår rekutteringen til dette miljøet?
- Tar det lang tid å bli akseptert i miljøet?
- Hva gir kred i miljøet du er en del av?
- Hva er god stil i miljøet ditt?
- Hvem bestemmer hva som er god stil?
- Opplever du det som status å klatre farlige (dårlig sikrede, rasutsatte, ustabile) ruter i klatremiljøet du er en del av?

Eget forhold til risiko.

- Er noe av klatringen du driver med farlig? På hvilken måte?

- Hvilken rolle spiller denne faren i opplevelsen din av klatringen?
- Føler du at risiko i klatring har verdi i seg selv?
- Hvilken type og hvilken grad av risiko vil du si at du har aksept for og hvilken aksepterer du ikke?
- Har du noen gang vært skadet eller innblandet i en ulykke, nestenulykke?
- Hva tenkte du i så fall om denne hendelsen?
- Hva er ditt syn på soloering?
- Hvordan forholder familien din og de nærmeste vennene dine seg til klatringen din? Opplever du forståelse, skepsis?
- Hvordan opplever du det når klatring får omtale i media?

Andre klatrere

- Holder du deg oppdatert på hva andre klatrere driver med?
- Hvilke klatreprestasjoner imponerer deg?
- Er det noen klatreprestasjoner eller klatrere som inspirerer deg spesielt?
- Hva kjennetegner disse klatrerne. De beste klatrerne?
- Hva skiller en god klatrer fra en dårlig en?
- Leser du klatrelitteratur, ser på klatrevideoer etc.?
- I så fall, hvorfor og hva ser du etter?

Andres risiko

- Er bestigninger av svært dårlig sikrede ruter noe som imponerer deg? (Hvorfor?)
- Hvordan blir risikable handlinger sett på i miljøet?
- Hvilke typer risikotaking gir kred?
- Kan du huske noen episode hvor du har reagert på at andre klatrere har oppsøkt for stor risiko?
- Er det noen i miljøet du føler tar for stor risiko?
- Noen du helst avstår fra å klatre med?
-

Scenario: Noen klatrere du kjenner til klatrer en rute du vurderer som seriøs. Du vurderer ruta til å være litt over deres evner.

- Hvordan ville du reagert på dette hvis det gikk bra?
- Hvordan ville du reagert, tenkt om dette hvis det ikke gikk så bra?
- Føler du at man utsetter seg for mer risiko (dårlige sikringer, runouts, rasutsatte ustabile islinjer etc.), desto mer erfaren man blir?
- Er dette greit?

Debriefing

- Noe du ønsker å tilføye?
- Hvordan opplevde du intervjuet? (Viktig for kanskje å dra lærdom av og forbedre intervjuet til neste gang)
- Oppsummering av hovedpunkter jeg har fått med meg.

"Jeg har ikke flere spørsmål. Har du mer du vil si eller spørre om før vi avslutter intervjuet?" (Båndopptakeren stoppes)

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i en intervjuundersøkelse

Bakgrunn og tema

Dette er en forespørsel om deltakelse i et forskningsintervju til min masteroppgave i Kroppsøving, idrett og friluftsliv ved Høgskolen i Telemark. Tema for oppgaven er; Klatring, risiko og anerkjennelse.

Jeg er interessert i hvorvidt det finnes en sammenheng mellom risikotaking i klatring og oppnådd anerkjennelse hos medklatrere og i klatremiljøet generelt. Videre ønsker jeg å undersøke hvilke kriterier som ligger til grunn for hvorvidt en klatreprestasjon blir sett på som dumdristig eller resulterer i anerkjennelse.

Hva innebærer intervjuet?

Intervjuet har et omfang på om lag en time avhengig av hvor mye prat det blir om de ulike temaområdene vi skal innom. Temaene jeg ønsker å berøre i løpet av intervjuet er: Generell bakgrunn, klatrebakgrunn, motivasjon, klatremiljøet og forholdet til egen og andres risikotaking. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd.

Hva skjer med informasjonen?

Informasjonen som kommer ut av intervjuet kan bli brukt i utformingen av den gjeldende mastergradsavhandlingen. Svarene fra intervjuet vil imidlertid bli aidentifisert og vil ikke på noen måte kunne spores tilbake til deg. Ditt navn eller andre direkte gjenkjennende opplysninger vil under ingen omstendigheter bli gjengitt i oppgaven eller i forbindelse med presentasjon av studien i etterkant.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i intervjuet og du kan når som helst trekke deg uten å oppgi noen grunn. Du må ikke svare på spørsmål dersom du ikke ønsker det. Dersom du i etterkant av intervjuet har spørsmål kan jeg kontaktes på tlf: 99706976 eller epost: osalvesen@gmail.com

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av intervjuobjekt, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, dato)